

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLA
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

ELVINA ŠKARNULIENĖ
(Civilinės ir verslo teisės iššęstinės studijos)

ATSISKAITYMŲ EILIŠKUMO PAŽEIDIMAS KAIP
SANDORIŲ NEGALIOJIMO PAGRINDAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
dr. Evelina Ivanauskienė

VILNIUS, 2023

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. SANDORIŲ NEGALIOJIMO PAGRINDAI.....	7
1.1. Galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius.....	9
1.2. Sandorių, prieštaraujančių imperatyvioms įstatymų normoms, ginčijimas.....	15
1.2.1. <i>Imperatyvumo vertinimas, remiantis soft law instrumentų taisyklėmis</i>	17
1.2.2. <i>Sandorių negaliojimo pasekmės</i>	19
1.2.3. <i>CK 1.80 straipsnio 1 dalies santykis su CK 6.930¹ straipsniu</i>	21
2. ATSISKAITYMO EILIŠKUMO PAŽEIDIMO KAIP SANDORIŲ NEGALIOJIMO PAGRINDO VYSTYMO SI RAIDA.....	26
2.1. CK 6.930 ¹ instituto vystymosi ypatumai.....	26
2.1.1. <i>CK 6.930¹ str. sutapatinimas su CK 6.66 str.</i>	27
2.1.2. <i>CK 6.930¹ str. panaudojimas pauliškame ieškinyje įrodinėjant šalių nesąžiningumą</i>	31
2.1.3. <i>CK 6.930¹ str. atskyrimas nuo CK 6.66 str.</i>	31
2.1.4. <i>Lėšų trūkumo fakto nustatymas taikant CK 6.930¹ str.</i>	34
2.2. CK 6.930 ¹ instituto versijos, egzistuojančios dabartinėje teisinėje sistemoje, ypatumai.....	36
3. ATSISKAITYMO EILIŠKUMO PAŽEIDIMO TAIKYMO PROBLEMATIKA.....	42
3.1. Probleminiai aspektai žemesnės instancijos teismų praktikoje dėl CK 6.930 ¹ str. taikymo.....	42
3.2. Kreditorių teisių gynimas ordinariniame procese užsienio valstybių patirtis.....	52
3.3. Atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo probleminių aspektų vertinimas.....	58
IŠVADOS.....	62
LITERATŪRA.....	65
ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA.....	69
ANOTACIJA ANGLŲ KALBA.....	70
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	71
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	72

IVADAS

Tiriama problema. Temos aktualumas ir reikšmė. Lietuvoje smulkusis ir vidutinis verslas dažnai susiduria su laikiniais finansiniais sunkumais, vėlavimu atsiskaityti¹. „Verslui susilaukti finansinės paramos, ypatingai esant laikiniams ir netikėtiems finansiniams sunkumams, yra ypač sudėtinga arba neįmanoma dėl biurokratinių barjerų ar kitokių perteklinių reikalavimų“². Todėl ūkio subjektų laikinas neatsiskaitymas su kitais kreditoriais, tikslu atsiskaityti su tiekėjais, rangovais (kad nesustotų verslo procesas), Lietuvoje yra įprasta verslo praktika. Tačiau dėl tokios situacijos nukenčia kiti kreditoriai, su kuriais yra vėluojama atsiskaityti. Sutrinka jų pačių kasdieninė veikla. Jie patys nebepajėgia atsiskaityti su savo kreditoriais. Įvyksta grandininė reakcija.

Siekiant keisti susiformavusią ydingą praktiką, 2013 m. spalio 1 d. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (toliau CK) buvo papildytas 6.930¹ straipsniu³, nustatyta imperatyvi atsiskaitymų eiliškumo tvarka. Žiūrint šio straipsnio aiškinamąjį raštą, šios normos tikslas yra „užtikrinti pirmiausia labiausiai pažeidžiamų kreditorių, vėliau – viešųjų finansų valdytojų (kreditorių) interesus, taip pat kreditorių, turinčių teisę į priverstinį skolų išieškojimą pagal vykdomuosius dokumentus, ir paskutine eile atsiskaityti su likusiais kreditoriais pagal mokėjimo dokumentus“. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad „CK 6.930¹ straipsnio nuostatos paskirtis yra įvesti finansinę drausmę neturinčio pakankamai pinigų sumokėti visų skolų skolininko mokėjimų eiliškumo srityje“⁴.

Galiojant senajam CK⁵ sandorių negaliojimo institutas buvo taikomas itin plačiai, t. y. sandoriai būdavo nugrinčijami itin dažnai. Įsigaliojus naujam CK civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų pusiausvyros užtikrinimas tapo daug efektyvesnis⁶. Po 2015 m. teismai pradėjo vadovautis UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių (toliau – UNIDROIT), Europos sutarčių teisės (toliau –

¹ CK 6.930¹ str. AIŠKINAMASIS RAŠTAS.

² *Ibid*

³ CK 6.930¹ str.: 1 d. Skolininkas – fizinis ar juridinis asmuo, kuris neturi pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti, privalo atsiskaitymus atlikti šia eile: 1) pirmąja eile atsiskaityti pagal vykdomuosius dokumentus dėl žalos, padarytos dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, atlyginimo ir išlaikymo išieškojimo; 2) antrąja eile atsiskaityti pagal vykdomuosius dokumentus dėl išmokų, atsirandančių iš darbo ir autoriinių sutarčių; 3) trečiąja eile atsiskaityti pagal mokėjimo dokumentus, nustatančius įmokas į biudžetą (valstybės, savivaldybės, Valstybinio socialinio draudimo fondo ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetus) ir valstybės pinigų fondus; 4) ketvirtąja eile atsiskaityti pagal vykdomuosius dokumentus kitiems piniginiams reikalavimams patenkinti; 5) penktąja eile atsiskaityti pagal kitus mokėjimo dokumentus kalendorinio eiliškumo tvarka. 2 d. Atsiskaitymai pagal tos pačios eilės reikalavimus atliekami mokėjimo dokumentų gavimo kalendorinio eiliškumo tvarka. 3 d. Atsiskaitymų eilę vykdymo proceso, bankroto, restruktūrizavimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais nustato kiti įstatymai.

⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Šilo statyba“ (atstovaujama bankroto administratorės UAB „Valdsita“) v. UAB „Insima“ (bylos Nr. 3K-3-176-219/2018)“, eTeismų praktika, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 13 d., <https://eteismai.lt/byla/134299358761063/3K-3-176-219/2018>, 20 punktas.

⁵ Lietuvos TSR civilinis kodeksas. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1964, Nr. 19-138.

⁶ Vilija Mikuckienė, „Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese“, *Jurisprudencija*, 77/69 (2005): 38 puslapis.

PECL), Bendrosios pagrindų sistemos projekto (toliau – DCFR), principais. Visais atvejais sprendžiant klausimą dėl sutarties naikinimo, turi būti atsižvelgiama į sutarties sudarymo priežastis, motyvus, labai svarbus kriterijus tapo šalių sąžiningumas. Pasikeitė *actio Pauliana* instituto taikymas, imta reikalauti atsižvelgti ne tik į skolininko nesąžiningumą sandorio sudarymo metu, bet ir į kitos sandorio šalies sąžiningumą. Kreditoriams tapo itin sunku nuginčyti trečiojo asmens sąžiningumo prezumciją. Pradėta manyti, kad reikia nustatyti efektyvesnes priemones kreditorių interesų apsaugai. Tam kad labiau apginti kreditorių teises ir atsižvelgiant į tai, kad „bankrutuojančios įmonės administratorius prieš bankroto bylos iškėlimą sudarytus šios įmonės sandorius gali ginčyti visais CK nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais“⁷, bankroto administratoriai pirmieji CK 6.930¹ straipsnį pradėjo taikyti, ginčijant sandorius, kaip pirmenybinius, kurie pažeidžia kitų kreditoriaus teises. CK 6.930¹ straipsnis pasirodė itin priimtinas, nes šiuo atveju tereikia įrodyti tik dvi sąlygas, kurios abi nėra susijusios nei su šalių nesąžiningumu, nei su trečiųjų asmenų sąžiningumu. Dėl CK 6.930¹ straipsnio kaip sandorio negaliojimo pagrindo nėra parašyta magistrinių darbų, mokslinių straipsnių. Teismai skirtingai taikė, suprato šią normą, išskildavo vis naujų klausimų ir ginčų, ar ši norma nėra per plačiai taikoma, ar ji nekelia pavojaus civilinės apyvartos stabilumui, pernelyg pažeidžia skolininko teises. Teismų praktika kito. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau ir LAT) pirmą kartą pasisakė dėl CK 6.930¹ straipsnio taikymo sąlygų 2017 m. spalio 12 d. Kol kas naujausia nutartis - 2020 m. balandžio 9 d. Nuo 2017 m. spalio 12 d. iki 2020 m. balandžio 9 d. LAT šiuo klausimu pasisakė net 7 kartus. Atrodo, praktika nusistovėjo, tačiau kyla klausimas ar nusistovėjusi CK 6.930¹ instituto versija yra iš ties moderni, ar ji neturėtų būti pakoreguota, atnaujinta, pritaikant UNIDROIT principus. Ar tokio pobūdžio institutai yra naudojami ir užsienio teisėje, kokios yra jų taikymo sąlygos.

Šio **darbo tikslas**, ištirti CK 6.930¹ straipsnio taikymo dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu sąlygas.

Uždaviniai:

1. Ištirti CK 6.930¹ straipsnio kaip sandorių negaliojimo pagrindo taikymo sąlygų santykį su CK 1.80 straipsnio 1 dalimi, CK 6.66 straipsniu.
2. Vadovaujantis LAT suformuota praktika, išsiaiškinti CK 6.930¹ straipsnio taikymo specifiką ir problematiką.

⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „LRG farmacija“ v. UAB „Limedika“ (bylos Nr. 3K-3-393/2012)“, *Infollex* praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 1 d., <https://www.infollex.lt/tp/401036>, 48 punktas.

3. Išanalizuoti pasirinktų valstybių kontekste galimybę ginčyti pirmenybinius sandorius, kai įmonei dar nėra iškelta bankroto procedūra, kokią įtaką tai daro tokių sandorių pagrindu atsiradusių teisinių santykių stabilumui.

Tyrimo struktūra. Pirmiausiai, tiriamas atsiskaitymo eiliškumo kaip sandorių negaliojimo pagrindas istorinis aspektas, t. y. atsiradimo priežastys, kas pradėjo naudoti, dėl ko pradėjo naudoti. Atliekama lyginamoji dviejų institutų (*Actio Pauliana* ir atsiskaitymo eiliškumo) analizė, siekiant išsiaiškinti jų tarpusavio panašus ir skirtumus, jų panaudojimą reiškiant ieškinius dėl sandorio pripažinimo negaliojimo. Taip pat tirama kuriam teisiniam gėriui – civilinės apyvartos stabilumui ar kreditorių interesų apsaugai yra teikiama pirmenybė ginčijant sandorius. CK 1.80 straipsnio 1 dalies santykis su CK 6.930¹ straipsniu. Didžiausią darbo dalį sudaro LAT nutarčių analizė, siekiant išsiaiškinti CK 6.930¹ straipsnio taikymo specifiką ir problematiką. Analizuojama atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo vystymosi raida. Po to pereinama prie pirmos ir antros instancijos teismų sprendimų, tiriant ar teismai tinkamai įsisavino instituto taikymo sąlygas. Dažniausiai pasitaikančios klaidos, taikant CK 6.930¹ institutą. Galiausiai pereinama prie užsienio teisės doktrinos analizės. CK 6.930¹ straipsnis išanalizuojamas pasitelkiant UNIDROID principus, kad išsiaiškinti jo imperatyvumą, kokios kitos konkrečios teisių gynimo priemonės gali būti taikytinos, kaip proporcingos konkrečioms imperatyvių teisės normų pažeidimams. Kokiais principais vadovaujasi kitos šalys, nustatydamos taikymo dėl pirmenybinio sandorio ordinariniame procese pripažinimo negaliojančiu sąlygas, kokiam teisiniam gėriui teikia pirmenybę.

Tyrimo metodika. Tyrimas atliktas taikant tradicinius teisės moksle naudojamus empirinius (duomenų rinkimo) bei teorinius, kokybinius (duomenų analizės) tyrimo metodus – dokumentų analizę, sisteminę, loginę, lyginamąją ir istorinę analizę.

Siekiant visapusiškai išanalizuoti atsiskaitymų eiliškumo pažeidimo kaip sandorių negaliojimo pagrindo taikymo specifiką ir problematiką, bei nustatyti galimas tolesnes šio instituto taikymo raidos kryptis, šie metodai buvo derinami tarpusavyje, tai yra taikomi kompleksiskai.

Pagrindinis tyrimo metu taikytas duomenų rinkimo metodas – dokumentų analizės metodas. Nagrinėjama tema atrinktus dokumentus galima suskirstyti į šias grupes: 1) Lietuvos ir užsienio teisės aktai; 2) tarptautiniai privatinės teisės unifikavimo instrumentai (*soft law*); 3) Lietuvos teismų praktikos bylos; 4) straipsniai ir kiti mokslo darbai. Taikant šį metodą, tiriamų dokumentų tekste buvo išskiriami tyrimui reikšmingi žodžiai, frazės, nustatomas jų naudojimo kontekstas, o gauti duomenys susiejami su specialiojoje literatūroje dėstomais teiginiais bei nagrinėjami taikant teorinius analizės metodus, iš kurių pagrindiniais laikytini *sisteminės analizės ir loginės analizės metodai* (indukcija, dedukcija, analizė ir

sintezė). Šių metodų pagalba buvo tiriama imperatyvios teisės normos prigimtis, taikymo paskirtis, identifikuojamos jos taikymo tendencijos, nustatomi probleminiai teismų praktikos taikymo aspektai, formuluojami apibendrinimai, išvados.

Atsižvelgiant į atliekamo tyrimo pobūdį, svarbiausias šio darbo duomenų analizės metodas – lyginamasis. Šis metodas naudotas tiek analizuojant LAT praktikai būdingus CK 6.930¹ straipsnio taikymo ypatumus, tiek siekiant atskleisti skirtingų institutų (Paulianos ir atsiskaitymo eiliškumo) taikymo sąlygas, išskiriant jų panašumus ir skirtumus, tiek ir siekiant išsiaiškinti normos imperatyvumą (CK 1.80 str. lyginamas su CK 6.930¹ str.). Lietuvos teisės aktai su užsienio aktais. Pagalbinį vaidmenį atliko istorinis metodas. Šis metodas buvo pasitelktas atskleidžiant atsiskaitymo eiliškumo instituto kilmę, atsiradimo prielaidas ir sklaidą.

Mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Kadangi mokslinių darbų visapusiškai apimančių nagrinėjamą temą nėra, darbe remiamasi šaltiniais, kuriais orientuojamasi į tam tikrų sutarčių likimą pradėjus bankroto procedūrą. Ypatingai didelis dėmesys skiriamas Ilmos Daubarienės disertacijai „Actio Pauliana instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai rinkos aspektai“ (2018 m.). Ji pirmoji ir kol kas vienintelė moksliniame darbe pateikė savo įžvalgas dėl CK 6.930¹ straipsnio. Pažymėtina, kad autorė šiuo klausimu neatliko išsamios analizės. Ji tik nurodė, kad „ginčijant sandorius *actio Pauliana* bylose kaip pirmenybinius, CK 6.930¹ straipsniu neturėtų būti vadovaujama⁸, priešingu atveju kiltų grėsmė skolininko interesams, t. y. įmonei, turinčiai finansinių sunkumų tęsti ūkinę komercinę veiklą, siekti išlikti rinkoje. Didelę reikšmę turėjo teismų formuojama praktika, kurios pagrindu tam tikrų normų, reglamentuojančių sandorių nugincijimą, apimtis itin išplečiama arba susiaurinama. Tam, kad įsitikinti ar teismai teisingai taiko šią normą, pasitelkiami tarptautiniai privatinės teisės unifikavimo instrumentai (UNIDROID principai), užsienio teisės doktrina.

Ginamieji teiginiai. Teismai nepagrįstai susiaurino CK 6.930¹ straipsnio dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu taikymo sąlygas, nevertindami sandorių šalių sąžiningumo.

⁸ Ilma Daubarienė, „Actio Pauliana instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai rinkos aspektai“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2018), 137, <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/MRU01000065253>.

1. SANDORIŲ NEGALIOJIMO PAGRINDAI

CK 1.63 straipsnis, reglamentuoja sandorių sampratą ir rūšį, 1 dalyje nustatyta, kad sandoriais laikomi asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas. Kasacinis teismas, aiškindamas sandorio sampratą reglamentuojančias materialiąsias teisės normas, yra nurodęs, jog esminis sandorio požymis, skiriantis jį nuo kitų teisinių veiksmy, yra jo subjektų valia, nukreipta sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ar pareigas. „Sandorio sudarymo priežastis paprastai yra sandorį sudarančių asmenų poreikiai (interesai), formuojantys vidinę sandorio dalyvių valią ir nulemiantys sandorio pagrindą (teisinį tikslą). Neturintys esminio valios elemento – siekio sukurti tam tikras civilines teises ir pareigas – veiksmai nėra sandoriai“.⁹ Sandoriai yra vienas dažniausiai pasitaikantis civilinių teisių ir pareigų atsiradimo, pasikeitimo ir pasibaigimo pagrindas.

„Prievolės atsiranda iš sandorių arba kitokių juridinių faktų, kurie pagal galiojančius įstatymus sukuria prievolinius santykius (CK 6.2 str.). Vienašalis sandoris nėra prievolinis santykis. Prievoliniai santykiai pasižymi subjektiškumu, tai reiškia, kad sandorį sudaryti turi mažiausiai dvi šalys: kreditorius ir skolininkas. Dvišaliai ir daugiašaliai sandoriai sukuria prievolinius santykius ir laikomi sutartimis. Labiausiai paplitęs sutarties apibrėžimas, sutartis yra juridinis faktas, kuris sukelia teises pasekmes“¹⁰.

„CK 6.156 str. 1 d. įtvirtintas sutarties laisvės principas suteikia sutarties šalims teisę savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas. Šalių teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis turi joms įstatymo galią (CK 6.189 str.). Vienok, šalių teisė nustatyti sutarties turinį nėra absoliuti, ją šalys turi įgyvendinti, nepažeisdamos imperatyviųjų teisės normų (CK 6.157 str.1 d.), viešosios tvarkos ir geros moralės reikalavimų, įstatymas įpareigoja kiekvieną sutartinių santykių turinčią šalį elgtis sąžiningai (CK 6.158 str.). Taigi, šalys, sudarydamos sutartį, gali laisvai tartis dėl sąlygų ir jų vykdymo, tačiau turi laikytis prieš tai išdėstytų reikalavimų“¹¹.

„Lietuvos įstatymuose nėra apibrėžtos „viešosios tvarkos“ ar „geros moralės“ sampratos; tai yra teisės doktrinos ir teismų praktikos užduotis. Šių teisinių vertybių kategorijų turinys gali būti kintantis“¹². „LAT praktikoje išaiškinta, kad „viešoji tvarka“ apima pagrindinius principus, kuriais grindžiama

⁹ „LAT 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Pagrindinis ėjimas“ v. UAB „Lintera“ (bylos Nr. e3K-3-442-313/2018)“, *Infolex* praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 2 d., <https://www.infolex.lt/tp/1666590>, 44 p.

¹⁰ Elvina Škarnulienė, „Imperatyviųjų teisės normų įtaka sutarčių teisei“ (bakalauro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2021), 4.

¹¹ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. liepos 29 d. sprendimas civilinėje nutartyje A.Š. v. UAB „Karolinos turtas“ (Nr. E2-689-294/2020)“, eTeismų praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 2 d., <https://eteismai.lt/byla/101753170794136/e2-689-294/2020>, 28 p.

¹² „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Z. V. v. P. V. ir I. V. (Nr. 2A-215-450/2020)“, eTeismų praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/4516805362891/2A-215-450/2020>, 20 p.

valstybės teisinė sistema, o principai įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir kituose teisės aktuose. Sąvoka „gera moralė“ taip pat yra vertinamoji; kilus geros moralės taikymo klausimui, teismui privalu taikyti bylos nagrinėjimo metu pripažįstamus moralės standartus vadovaujantis objektyviuoju protingumo kriterijumi. Pažymėtina, kad visuomenės pagrindą sudaro teisingumas. Juo turi būti grindžiami ir civilinių teisinių santykių dalyvių veiksmai, taigi ir sudaromi sandoriai. Teisingumo kriterijus yra moralės normos, kurių tikslas – užtikrinti visų visuomenės narių interesų derinimą, apsaugoti ekonomiškai ir fiziškai silpnesnių visuomenės narių interesus, užkirsti kelią piktnaudžiauti teise, todėl, vertinant sudarytus sandorius, reikia vadovautis ne tik teisės, bet ir geros moralės¹³ normomis. „Sandorio turinys vertintinas pagal visuomenėje vyraujančią gėrio ir blogio, sąžiningumo ir nesąžiningumo sampratą“¹⁴.

„Sandoris laikomas, pažeidžiančiu imperatyviasias teisės normas, nesvarbu, ar tai būtų konkrečios įstatymų nuostatos, ar nerašyti bendrieji viešosios tvarkos, moralės principai, kurie taikomi pagal atitinkamas tarptautinės privatinės ar nacionalinės teisės taisykles“¹⁵.

Sandoriai, kuriuos sudarant buvo pažeisti pagrindiniai sutarčių teisės principai ir dėl to pažeisti ne tik sutarties šalies, bet ir viešieji interesai (CK 6.225 str.), laikomi niekiniais (absoliučiai negaliojančiais) sandoriais.

Teisės doktrinoje yra nurodyta, koks sandoris laikytinas niekiniu, t. y. „prieštaraujantis imperatyvioms įstatymo normoms (CK 1.80 straipsnis), viešajai tvarkai ir gerai moralei (CK 1.81 str.) yra tariamas (CK 1.86 str.) ar apsimestinis (CK 1.87 str.), sudarytas nesilaikant įstatymų reikalaujamos notarinės formos (CK 1.93 str. 3 d.)“¹⁶

Visi kiti sandoriai gali būti nuginkijami teisme CK 1.82 - 1.85; 1.88 - 1.92 straipsniuose nurodytais pagrindais.

Žinoma yra ir kitų pagrindų, kuriais Lietuvoje, vadovaujantis CK nuostatomis, galima ginčyti sandorius.

Šio darbo tema - atsiskaitymų eiliškumo pažeidimas kaip sandorių negaliojimo pagrindas.

¹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „SNORAS Development“ v. M. M. ir kt. (Nr. 3K–3–546–915/2015)“, 77, eTeismų praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/275484003091431/3K-3-546-915/2015>.

¹⁴ Teismo nutartis, *supra note*, 12.

¹⁵ International Institute for the Unification of Private Law, *UNIDROIT Principles* (UNIDROIT, 2010), 125 <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2010/397-chapter-3-validity-section-3-illegality/933-article-3-3-1-contracts-infringing-mandatory-rules>.

¹⁶ Egidijus Baranauskas ir kt., *Civilinė teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007), 341).

Siekiant visapusiškai atskleisti CK 6.930¹ straipsnį, kaip sandorio negaliojimo pagrindą, pirmiausiai nuspręsta apžvelgti institutus, skirtus kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, tada pereinant prie to, kodėl bankroto administratoriai pradėjo taikyti CK 6.930¹ str. ginčijant pirmenybinius sandorius, galiausiai atsiskaitymo eiliškumo instituto vystimosi iki dabartinėje teisinėje sistemoje, egzistuojančių modernių jo versijų, ypatumus. Bei galiausiai, vadovaujantis užsienio literatūra įvertinti CK 6.930¹ str. ginčijant pirmenybinius sandorius taikymo tinkamumą.

1.1. Galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius

Juridinis asmuo, užsiimantis ūkine - komercine veikla, savo kasdieninėje veikloje sudaro įvairiausio pobūdžio sandorius. Sandorių šalys yra skolininkas ir kreditorius. Jeigu skolininkas laiku neįvykdo sutartinės prievolės, kreditorius turi teisę ginti savo pažeistas teises. Pirmiausiai ikiteismine tvarka, nepavykus, tada ir teismine. Objektas - negalėjimas įvykdyti prievolės, yra bendrovės nemokumas, t. y. tokia bendrovės būklė, kai ji negali įvykdyti piniginių prievolių, kurių vykdymo terminai yra suėję. Galima situacija tiek teisiniu, tiek faktiniu atveju. Teisinis - jau pradėta nemokumo procedūra (bankrotas, reorganizavimas). Faktinis – dar nėra pradėta nemokumo procedūra, bet bendrovė negali įvykdyti įsipareigojimų. Kartais bendrovė susiduria su laikinomis problemomis, o kartais situacija tampa nebevaldoma. Įsiskolinimai vis auga, o bendrovės turtas vis mažėja. Tokiu atveju kreditorių galimybė susigrąžinti savo skolą vis mažėja.

Įmonių bankroto įstatymo (toliau ĮBĮ) 11 straipsnio 5 dalies 8 punkte nurodyta, kad Įmonės administratorius per įstatyme nustatytus terminus patikrina įmonės sandorius ir „pareiškia ieškinius teisme pagal įmonės buveinės vietą dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (ar) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais, taip pat padaręs prielaidą, kad yra tyčinio bankroto požymių, kreipiasi į bankroto bylą nagrinėjantį teismą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu“. „Prašymo pripažinti bankrotą tyčiniu pateikimas teismui neatleidžia administratoriaus nuo pareigos patikrinti visus sandorius, sudarytus per šiame punkte nurodytą laikotarpį, ir pareikšti ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais“¹⁷.

Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, jog sandorių ginčijimas – nemokumo administratoriaus teisė ir pareiga. „Įmonių bankroto įstatyme nereglamentuojami savarankiški sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindai, tik akcentuojami ginčytinų sandorių požymiai – priešingumas įmonės veiklos tikslams ir (ar) galima įtaka įmonės mokumui. Dėl to bankrutuojančios įmonės administratorius prieš

¹⁷ ĮBĮ 8 str. 5 d. 8 p., Žiūrėta 2022 m. lapkričio 24 d., <https://www.infolex.lt/ta/118980:str11>.

bankroto bylos iškėlimą sudarytus šios įmonės sandorius gali ginčyti visais CK nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais¹⁸.

2019 m. birželio 13 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Juridinių asmenų nemokumo įstatymas (toliau JANĮ).

Teisės doktrinoje nurodoma, kad nors JANĮ pakeitė ĮBĮ ir ĮRĮ, tačiau iki JANĮ priėmimo suformuota nuosekli teismų praktika bei teisės aiškinimo taisyklės tais atvejais, kai reguliavimas nesikeitė, ir toliau turėtų būti taikomos¹⁹.

Įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, nemokumo administratorius ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų apie juridinio asmens sandorių sudarymą gavimo dienos patikrina juridinio asmens sandorius, sudarytus per ne trumpesnę kaip 3 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, ir kreipiasi į teismą (JANĮ 64 str. 1 d. 1-3 p.)²⁰.

Sandoriai sudaryti iki nemokumo bylos iškėlimo gali būti (JANĮ 64 str.) nuginkijami pagal CK 1.82 (Juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio negaliojimas) arba CK 6.66 (Kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius – *actio Pauliana*).

Bankroto administratoriai turėdami pareigą patikrinti sandorius, sudarytus per ne trumpesnę kaip 3 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, juos patikrinę, nustatę, kad ieškovė nepagrįstai suteikdavo pirmenybę vienam kreditoriui prieš kitus kreditorius ir tokiais veiksmais pažeisdavo tiek savo, tiek savo kreditorių teises ir interesus, nes buvo atsiskaityta pažeidžiant kitų ieškovės kreditorių teises gauti apmokėjimą pagal daug anksčiau suėjusius ir neapmokėtus finansinius reikalavimus.

Vienas iš pagrindinių gynybos būdų – Pauliano ieškinys (CK 6.66). *Actio Pauliana*, tai teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo arba turėjo žinoti (CK 6.66 str. 1 d.). Taigi, Pauliano ieškinys skirtas apginti pažeistas kreditoriaus teises nuo nesąžiningo skolininko.

„CK 6.66 straipsnio 1 dalyje pateiktas pavyzdinis sąrašas atvejų, kurių bent vieną įrodžius turi būti pripažįstama, kad sandoris pažeidžia kreditoriaus teises:

1. kai dėl sudaryto sandorio skolininkas tampa nemokus,

¹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Languvita“ v. UAB „BET Invest“ (bylos Nr. E3K-3-231-684/2020)“, žiūrėta 2022 m. lapkričio 24 d., <https://eteismai.lt/byla/65032702747858/e3K-3-231-684/2020>, 21 p.

¹⁹Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas. „Juridinių asmenų nemokumo proceso veiksmingumo užtikrinimas“. *Teisė*, 116 (2020): 27–28. <https://repository.mruni.eu/handle/007/17018>.

²⁰ JANĮ 64 str. 1 d. 1-3 p.:

1) dėl sandorių, priešingų juridinio asmens veiklos tikslams ir galėjusių turėti įtakos tam, kad juridinis asmuo negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais, kurie Civilinio kodekso 1.82 straipsnyje nustatytais pagrindais galėtų būti pripažinti negaliojančiais;

2) dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, jeigu padaro prielaidą, kad yra tyčinio bankroto požymių;

3) dėl juridinio asmens sudarytų sandorių, kurių jis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o juridinis asmuo apie tai žinojo ar turėjo žinoti (*actio Pauliana*).

2. kai skolininkas, būdamas nemokus, suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba
3. kai kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės“.²¹

Dvišalis sandoris pripažintinas negaliojančiu šio straipsnio 1 dalyje numatytu pagrindu tik tuo atveju, kai trečiasis asmuo, sudarydamas su skolininku sandorį, buvo nesąžiningas, t. y. žinojo arba turėjo žinoti, kad sandoris pažeidžia skolininko kreditoriaus teises. Neatlygintinis sandoris pripažintinas negaliojančiu nepaisant trečiojo asmens sąžiningumo ar nesąžiningumo (CK 6.66 str. 2 d.).

Actio Pauliana institutą galima taikyti, tik tada kai yra *visos straipsnyje nurodytos sąlygos*²²:

1. kreditorius turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę;
2. ginčijamas sandoris turi pažeisti kreditoriaus teises;
3. nėra suėjęs vienerių metų ieškinio senaties terminas;
4. skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio;
5. skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises;
6. trečiasis asmuo, sudaręs su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, buvo nesąžiningas.
7. kreditoriaus reikalavimas yra nukreipiamas į perleistą turtą, pagal ginčijamą sandorį, tiek, kiek yra būtina šiam reikalavimui patenkinti.

Kaip jau minėta, viena iš galimų *actio Pauliano* taikymo sąlygų - skolininkas, būdamas nemokus, suteikia pirmenybę kitam kreditoriui. Tačiau jam be kitų penkių sąlygų, dar reikia įrodyti tiek skolininko, tiek trečiojo asmens nesąžiningumą. Šios dvi sąlygos sukelia daugiausiai sunkumų, todėl pasirinkta plačiau apžvelgti tik jas dvi.

Skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pažymima, kad „sąžiningumas – tai vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus. Objektyviuoju požiūriu sąžiningumas suprantamas kaip <...> rūpestingas ir atidus elgesys“. Subjektyviuoju požiūriu sąžiningumas vertinamas, „atsižvelgiant į asmens amžių, išsimokslinimą, patirtį, faktines bylos aplinkybes. Siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu šiuos kriterijus. Sąžiningumas konkrečioje situacijoje yra fakto klausimas, tačiau reikalavimai jo turiniui gali skirtis, priklausomai nuo to, kokie sandoriai yra sudaromi ir kokioje situacijoje asmenys veikia. Tokiu atveju turi būti nustatinėjami faktai, patvirtinantys skolininko nesąžiningumą, kurį būtina

²¹ Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. vasario 9 d. sprendimas civilinės bylos Nr. E2-569-265/2015, 6 p. <https://eteismai.lt/byla/152585906023882/e2-569-265/2015>.

²² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga Nr. 29. Teismų praktika. 2008, 29 (*Skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumas skyrius*), žiūrėta 2022-06-30, <https://www.infollex.lt/tp/91331>.

įrodyti ne galimomis prielaidomis, o konkrečiais faktais. Teisės klausimas – ar teisingai aiškinamas sąžiningumas atsiradusiuose teisiniuose santykiuose, kai skolininkas, pažeisdamas kreditoriaus interesus, perleido turtą“.²³

„CK 1.5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilinių teisiųjų santykių subjektai, įgyvendindami savo teises ir atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus“. „Civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija, kuri reiškia, kad kiekvienas asmuo laikomas sąžiningu, jeigu neįrodyta kitaip. CK 6.158 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekviena sutarties šalis teisiniuose santykiuose privalo elgtis sąžiningai. <...>. Taip pat jeigu asmuo yra turto valdytojas, tai jo valdymas laikomas atsiradęs sąžiningai, kol neįrodyta priešingai (CK 4.26 straipsnio 2 dalis). Dėl to asmuo, ketinantis nutraukti valdymą ar turintis kitokių reikalavimų turto valdytojui, turi įrodyti aplinkybę, kad valdymas yra nesąžiningas. Kitais atvejais taip pat reikalaujama sutarties šalies sąžiningumo (pvz., dėl teisės pareikšti ieškinį pripažinti sutartį negaliojančia; CK 6.227 straipsnis).²⁴

„Taikant *actio Pauliana* institutą turi būti nustatomas tiek skolininko, tiek trečiojo asmens nesąžiningumas, kai ginčijamas atlygintinis sandoris, o kai neatlygintinis – tik skolininko nesąžiningumas (CK 6.66 straipsnio 1, 2 dalys)“.²⁵

„LAT praktikoje išaiškinta, kad CK 6.67 straipsnyje nustatytas skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumo prezumpcijos atvejų sąrašas. Esant bent vienam šių atvejų trečiojo asmens nesąžiningumas preziumuojamas, o trečiajam asmeniui, norinčiam šią prezumpciją paneigti, tenka įrodinėjimo našta. Kitais atvejais įrodyti trečiojo asmens nesąžiningumo faktą yra sandorį *actio Pauliana* pagrindu ginčijančio kreditoriaus pareiga. Nesąžiningumo prezumpcijos atvejų sąrašas baigtinis, todėl, nenustačius byloje aplinkybių, įtvirtintų šio straipsnio dispozicijoje, jis netaikytinas. CK 6.67 straipsnyje įtvirtintos nesąžiningumo prezumpcijos negali būti aiškinamos per plačiai, nes jos nustato išimtį iš bendros taisyklės, kad skolininko nesąžiningumą turi įrodyti kreditorius“.²⁶

CK 6.67 straipsnio 1-3, 6-8 punktai, t. y. atvejai, kai trečiasis asmuo tiesiogiai ar netiesiogiai suinteresuotas palaikyti sandorį sudarantį skolininką (kreditoriaus teisėtus interesus pažeidusio sandorio šalys buvo nesąžiningos, jeigu skolininkas sudarė sandorį su savo sutuoktiniu, vaikais, tėvais ar kitais artimaisiais giminaičiais). CK 6.67 straipsnio 4 punktas – akivaizdžiai nenaudingi sandoriai; CK 6.67

²³ LAT apžvalga, *supra note*, 22.

²⁴ *Ibid*

²⁵ *Ibid*

²⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartyje BUAB "Šilo statyba" v. UAB "Apastata" (civilinė byla Nr. 3K-3-313-403/2018)“, žiūrėta 2022 m. liepos 2 d., <https://www.infolex.lt/tp/1629386>, 48 punktas ir jame nurodyta teismų praktika.

straipsnio 5 punktas – pirmumo teisės teikimas kitam kreditoriui²⁷. „CK 6.66 straipsnio taikymo prasme ginčijamo sandorio šalys laikytinos nesąžiningomis, jeigu jos žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromi sandoriai pažeidžia kitų kreditorių teises“.²⁸

„Žinojimas“ suprantamas kaip asmens turėjimas tam tikrų duomenų, o „turėjimas žinoti“ aiškinamas kaip asmens pareiga veikti aktyviai, nustatyta pareiga pasidomėti, todėl nepagrįstas neveikimas vertinamas kaip nesąžiningas elgesys. Vadinasi, kreditorius, prieš sudarydamas sutartį turi pasidomėti, ar patikima kita sandorio šalis, ar ji elgiasi sąžiningai. „Iš būsimos sandorio šalies yra pagrįsta reikalauti paaiškinimo ir kitų duomenų, ar ji neturi kreditorių, kurių interesams gali būti padaryta žala sandorio sudarymu. Duomenys gali būti gaunami ir iš registru, kitų šaltinių (oficialių ar privačių)“. Jeigu asmuo gauna žinių apie galimo kontrahento kreditorių, tai privalo svarstyti, ar skolininko turto įgijimu nepažeis kitų kreditoriaus interesų. „Protingu ir apdairiu, t. y. sąžiningu, minėta, gali būti laikomas tas įgijėjas, kuris jam prieinamomis priemonėmis pasidomėjo, ar sandorį ketinantis sudaryti asmuo neturi kreditorių, ar sudarant sandorį nebus pažeisti jų interesai. Tai daroma iš dalies jo paties interesais, todėl iš turto įgijėjo pagal sandorį gali būti reikalaujama domėtis kita sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, kiek normaliai reikia sandoriui sudaryti, nepažeidžiant įstatymų. Toks elgesys pripažintinas įgijėjo pareiga, kurią sustiprina šio asmens statusas, pvz., verslininkas ir kt.“²⁹

Teisėjų kolegija pažymėjo, „kad laiku nevykdomas atsiskaitymas su kreditoriumi, su kuriuo skolininką sieja verslo santykiai, kad kreditoriaus reikalavimai skolininkui nedelsiant įvykdyti skolinius įsipareigojimus, kurių įvykdymo terminai seniai suėję, ir tai, kad verslininkui keliami didesni reikalavimai, nepažeidžiant įstatymų, domėtis kita sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, patys savaime negali būti vertinami kaip įrodantys kreditoriaus nesąžiningumą“.³⁰

„Teismai turi vertinti į bylą pateiktus susirašinėjimus, ar skolininkas teikė kreditoriui/rangovei informaciją apie jos sunkią finansinę padėtį. Būtent šios aplinkybės, teisėjų kolegijos vertinimu, reikšmingos sprendžiant dėl kreditorės (ne)sąžiningumo sudarant ginčijamą sandorį“.³¹

Ilma Daubarienė savo disertacijoje pažymėjo, kad „*Actio Pauliana* instituto pagrindu ginčijant bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius, įrodinėjimo procesas bent teoriškai yra paprastesnis. Tokiose bylose ginamas ir privatus, ir viešasis interesas, todėl teismas šiose bylose yra aktyvesnis: ne tik pasiūlo šalims pateikti reikalingų įrodymų, bet ir, esant poreikiui (kai ginčas byloje susijęs su pačios

²⁷ LAT apžvalga, *supra note*, 22.

²⁸ LAT nutartis, *supra note*, 26: 47 punktas ir jame nurodya teismų praktika.

²⁹ LAT apžvalga, *op. cit.*

³⁰ LAT nutartis, *op. cit.*: 51 punktas.

³¹ *Ibid*, 52 punktas.

įmonės ir jos kreditorių interesais), siekdamas nustatyti bylai reikšmingas faktines aplinkybes, gali rinkti tokius įrodymus *ex officio*“.³²

Lietuvoje smulkusis ir vidutinis verslas dažnai susiduria su laikiniais finansiniais sunkumais, vėlavimu atsiskaityti³³. „Verslui susilaukti finansinės paramos, ypač esant laikiniams ir netikėtiems finansiniams sunkumams, yra ypač sudėtinga arba neįmanoma dėl biurokratinių barjerų ar kitokių perteklinių reikalavimų“³⁴. Todėl, ūkio subjektų laikinas neatsiskaitymas su kitais kreditoriais, tikslu atsiskaityti su tiekėjais, rangovais (kad nesustotų verslo procesas), Lietuvoje yra laikoma įprasta verslo praktika. Tą galima matyti ir iš Kasacinio teismo nutarčių.

Kasacinio teismo nurodyta, „kad *actio Pauliana* nesudaro teisinių prielaidų ginčyti sandorius, kurie jų sudarymo metu nebuvo draudžiami ir atitiko įprastą verslo praktiką, nepaisant to, kad jų sudarymo metu skolininkas turėjo įsipareigojimų ir kitiems kreditoriams, o vėliau jam buvo iškelta bankroto byla. Tam tikrais atvejais privalomumas skolininkui sudaryti sandorį gali kilti dėl faktinių aplinkybių, kurias kiekvienu konkrečiu atveju įvertina teismas, ir tokiomis pripažintinos aplinkybės, kurioms esant ginčijamų sandorių sudarymas atitiktų protingo asmens, veikiančio skolininko kreditorių interesais, elgesio standartą tomis aplinkybėmis“.³⁵

Dažniausiai *actio Pauliana* ieškinys tenkinamas, kai byloje nustatomos CK 6.67 straipsnyje nustatytas skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumo prezumpcijos, kitu atveju nesąžiningumą įrodyti sunku. Tokios nuomonės laikosi ir kiti autoriai. Pavyzdžiui, Vilija Mikuckienė kritiškai vertina naujajame CK įtrauktą reikalavimą įrodinėti trečiojo asmens nesąžiningumą. Jos teigimu, tai itin apsunkina kreditorių padėtį, be to, tokiu būdu galimai užsitęsia teismo procesas³⁶. Dominykas Vanhara teigia, kad kreditoriams gana dažai nepavyksta nuginčyti trečiojo asmens sąžiningumo prezumpcijos, todėl dabartinis teisinis reguliavimas šiuo aspektu sukuria gana sunkias sąlygas kreditoriams ginčyti skolininkų sudaromus nesąžiningus sandorius. Jo manymu, įstatymų leidėjui reikėtų nustatyti efektyvesnes priemones kreditorių interesų apsaugai.³⁷

Tokios nuomonės laikosi ir bankroto administratoriai, todėl tokius pirmenybinius sandorius pradėjo ginčyti CK 6.930¹ str. pagrindu, kaip pažeidžiančius kitų kreditorių teises.

³² I. Daubarienės disertacija, *supra note*, 8: 179 puslapis.

³³ Aiškinamasis raštas, *supra note*, 1.

³⁴ *Ibid*

³⁵ „LAT 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Kaprao“ v. UAB „Forumus 1“, UAB „Forumus 2“ ir UAB „Forumus 3“ (bylos Nr. E3K-7-115-469/2020)“, žiūrėta 2022 m. liepos 3 d., <https://www.infolex.lt/tp/1872211>.

³⁶ Vilija Mikuckienė, *supra note*, 6.

³⁷ Dominykas Vanhara, „Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (Actio Pauliana) probleminiai aspektai“, *Juristas*, 11 (2009), <https://teisesgidas.lt/modules/sections/index.php?op=viewarticle&artid=234>.

Teisės doktrinoje be prieš tai jau įvardintų dviejų specialių sandorių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, negaliojimo pagrindų (t. y. 1) juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio negaliojimas, 2) sandorių ginčijimas *actio Pauliana* pagrindu), yra nurodytas trečiasis pagrindas - sandorių, prieštaraujančių imperatyvioms įstatymų normoms, ginčijimas. CK 6.930¹ str. bankroto administratoriai būtent priskyrė trečiai kategorijai.

1.2. Sandorių, prieštaraujančių imperatyvioms įstatymų normoms, ginčijimas

CK 1.80 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad imperatyviosioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. „Kasacinio teismo praktikoje nuosekliai pabrėžiama, kad sandorių negaliojimo instituto paskirtis yra dvejopa: siekti, kad civiliniuose santykiuose būtų užtikrintas teisėtumas, kartu nepažeidžiant civilinių teisinių santykių stabilumo ir teisinio tikrumo įgytų civilinių teisių atžvilgiu. Kadangi sandorio pripažinimas negaliojančiu CK 1.80 straipsnio 1 dalies pagrindu yra sutarties laisvės principo išimtis, privatinėje teisėje dominuojant dispozityviam, bet ne imperatyviam teisinio reguliavimo metodui, tai sandorio pripažinimas negaliojančiu pateisinamas tik tada, kai interesas, kurį siekiama apginti nuo neigiamų sandorio sudarymo padarinių, yra svarbesnis už tą, kuris būtų apgintas išsaugant sandorį“³⁸.

„Kad konkreti teisės nuostata yra imperatyvioji, pagal kasacinio teismo praktiką, lemia tokie požymiai: ji griežtai formuluoja paliepimą ir neleidžia jo suprasti dviprasmiškai, tai reiškia, kad jos išraiškos forma – kategoriški paliepimai, veiksmų aprašymas ir jų atlikimo eiga, nurodytų veiksmų draudimas, teisės normų įgyvendinimo sąlygos ir būdai. Taigi sprendžiant, ar elgesio taisyklė yra kategoriška ir teisinių santykių subjektai nuo jos nukrypti negali, lingvistinės išraiškos priemonės – žodžiai „draudžiama“, „neturi teisės“, „privalo būti“ ir pan., aiškiausiai parodo imperatyvų teisės normos pobūdį. Tačiau kai teisės normoje nėra taip aiškiai išreikšto imperatyvo, sprendžiant dėl normos imperatyvumo, įvertinami tam tikros teisės normos tikslai, objektas ir interesai, kuriuos ta teisės norma gina, taip pat tos teisės normos sisteminiai ryšiai su kitomis normomis ir t. t.“³⁹

„Kasacinis teismas, aiškindamas CK 1.80 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto sandorių negaliojimo pagrindo taikymo sąlygas, yra nurodęs, kad sandoris, vadovaujantis CK 1.80 straipsnio 1 dalimi, yra

³⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus apygardos prokuroras, ginantis viešąjį interesą v. Nacionalinė žemės tarnyba prie ŽŪM, V. L., V. L., Vilniaus miesto savivaldybės administracija (bylos Nr. e3K-3-41-969/2019)“, žiūrėta 2023 m. vasario 9 d., <https://www.infolex.lt/tp/1723826>, 35 punktas.

³⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Pagrindinis ėjimas“ v. UAB „Lintera“ bylos Nr. e3K-3-351-611/2017)“, žiūrėta 2023 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1529941>, 20 punktas ir joje nurodyta teismų praktika.

niekinis ir negalioja, jei konstatuojama tokių sąlygų visuma: pirma, kad teisės norma, kuriai prieštarauja sandoris, yra imperatyvioji; antra, kad ginčo sandoris pažeidžia nurodytoje normoje įtvirtintą imperatyvą ir kad šio pažeidimo padarinys tikrai yra sandorio negaliojimas“⁴⁰ „Sprendžiant dėl abiejų šių sąlygų esminę reikšmę turi ne lingvistinė normos išraiška, o interesas, kurio apsaugą ji užtikrina. Imperatyvioji teisės norma CK 1.80 str. prasme yra tokia, kuria siekiama apsaugoti visos visuomenės interesus, viešąją tvarką, todėl aiškinantis normos imperatyvumą turi būti nustatyta, ar egzistuoja viešasis interesas, kuriam užtikrinti ji skirta. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad teisės norma, kurioje nėra aiškiai išreikšto imperatyvo, gali būti pripažįstama imperatyvia įvertinus jos tikslus ir uždavinius, objektą ir interesą, kuri ta teisės norma gina, taip pat tos teisės normos sisteminius ryšius su kitomis normomis ir t. t. Kita vertus, vien privalomojo teisės normos pobūdžio konstatavimas nepakankamas pripažinti, kad ją pažeidžiantis sandoris yra niekinis, jeigu privaloma taisyklė saugo tik privačius civilinės apyvartos dalyvių interesus“⁴¹.

CK 1.78 straipsnio 5 dalyje yra nurodyta, kad „reikalavimą dėl niekinio sandorio teisiųjų pasekmių taikymo gali pareikšti bet kuris suinteresuotas asmuo. Niekinio sandorio teisinės pasekmės ir niekinio sandorio faktą teismas konstatuoja *ex officio* (savo iniciatyva)“⁴².

Ši norma gan abstrakti ir ją sukonkretina CK 6.227 straipsnis. Šio straipsnio 3 dalis paaiškina, kad teisę pareikšti ieškinį dėl santykinio sutarties negaliojimo turi sąžininga sutarties šalis, kuri nukentėjo dėl sutarties sudarymo, arba trečiasis asmuo, kurio naudai sutartis buvo sudaryta, ar asmuo, kurio teisės arba teisėtus interesus ta sutartis pažeidė.⁴³ Tai reiškia, kad suinteresuotumas turi turėti teisinę reikšmę. „Kasacinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad tam, jog asmens, kuris kreipėsi į teismą pažeistos teisės ar teisėto intereso gynybos, reikalavimas būtų patenkintas, turi būti identifikuotas materialusis teisinis santykis, kuris sieja ginčo šalis, ir iš jo kylanti ieškovo reikalavimo teisė“⁴⁴.

Kaip jau minėta, vadovaujantis CK 1.78 straipsnio 5 dalimi, 6.227 str. 2 d. niekinio sandorio faktą ir teisinės pasekmės teismas konstatuoja *ex officio*. „Kasacinio teismo praktikoje, formuojamoje aiškinant teismo pareigą *ex officio* konstatuoti niekinio sandorio faktą ir teisinius padarinius, išaiškinta, kad tais atvejais, kai yra akivaizdus sandorio negaliojimo pagrindas ir nereikia rinkti papildomų įrodymų, teismas *ex officio* gali pripažinti sandorį negaliojančiu. Jeigu aplinkybė, kad sandoris yra niekinis, nėra

⁴⁰ LAT nutartis, *supra note*, 39.

⁴¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje V. P. v. A. N. (Nr. 3K-3-499-403/2017)“, eTeismų praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 19 d., <https://eteismai.lt/byla/272244079223634/3K-3-499-403/2017>, 19 punktas ir joje nurodyta teismų praktika.

⁴² Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, žiūrėta 2023 m. kovo 4 d., <https://www.infolex.lt/ta/81200>.

⁴³ *Ibid*

⁴⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“ ir UAB „Krovinių terminalas“ (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015)“, eTeismų praktika, žiūrėta 2023 m. vasario 17 d., <https://eteismai.lt/byla/97488662481582/3K-3-582-916/2015>.

akivaizdi, būtina laikytis bendrųjų įrodinėjimo taisyklių. Kai sandoris ar aktas nėra akivaizdžiai niekinis, teismas imtis nagrinėti ir spręsti proceso šalių ginčą dėl aplinkybių, suponuojančių kokio nors sandorio ar akto negaliojimą, bei tirti su tuo susijusius įrodymus gali tik esant šalies reikalavimui pripažinti tokį sandorį ar aktą negaliojančiu, pareikštam ieškinio ar priešieškinio forma.“⁴⁵

Viešojo intereso gynimas. CK 1.80 straipsnio kontekste sutartinių santykių stabilumas neretai aukojamas civilinės apyvartos teisėtumo labui. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į šias aplinkybes: pirma, įstatymų leidėjas numato platesnį subjektų ratą, galinčių ginčyti sandorius. Trečiasis asmuo (kontrahentas), net ne sandorio šalis, gali ginčyti sandorį. Antra, taikytinas ilgas – dešimties metų, ieškinio senaties terminas. Trečia, toks sandoris pripažįstamas negaliojančiu nepriklausomai nuo šalių valios ar sąžiningumo. Ketvirta, siekiant užtikrinti viešojo intereso apsaugą, teismui yra suteikiami plačiausi įgaliojimai veikti, t. y. teismas turi teisę savo iniciatyva (*ex officio*) šalių ginčą spręsti kaip aktyvus arbitras (*inter alia*, peržengti skundo ribas), rinkti įrodymus. Manytina, kad prioriteto teikimas civilinės apyvartos teisėtumui nėra atsitiktinis. Imperatyvias teisės normas pažeidžiančiais sandoriais neretai siekiama tikslų, kurie neatitinka geros moralės normų. Tokiais atvejais būtų nepagrįsta tikėtis, kad sandorio pagrindu bus sukurtos nekvestionuotinos teisės ir pareigos. Taigi, manytina, kad įstatymais draudžiamų, t. y. imperatyvioms įstatymų normoms prieštaraujančių sandorių atžvilgiu, labiau gintinas yra ne civilinės apyvartos stabilumas, o visuomenės interesas pašalinti tokiu sandoriu sukeltus padarinius, t. y. ginamas viešas interesas (sąžiningumas, šalių lygiateisiškumas, jų kooperavimasis, viešoji tvarka, gera moralė).

1.2.1. Imperatyvumo vertinimas, remiantis soft law instrumentų taisyklėmis

Jau anksčiau, „kasacinis teismas yra nurodęs, kad teisės norma, kurioje nėra aiškiai išreikšto imperatyvo, gali būti pripažįstama imperatyvia įvertinus jos tikslus ir uždavinius, objektą ir interesą, kuri ta teisės norma gina, taip pat tos teisės normos sisteminius ryšius su kitomis normomis ir t. t. Kita vertus, vien privalomojo teisės normos pobūdžio konstatavimas nepakankamas pripažinti, kad ją pažeidžiantis sandoris yra niekinis, jeigu privaloma taisyklė saugo tik privačius civilinės apyvartos dalyvių interesus.“⁴⁶

⁴⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje S. D., R. D. ir L. D. v. A. B. ir AB „Lietuvos draudimas“ (bylos Nr. 3K-3-30-1075/2019)“, eTeismų praktika, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://eteismai.lt/byla/54532125829915/3K-3-30-1075/2019>, 32 punktas.

⁴⁶ LAT nutartis, *supra note*, 41.

Po 2015 metų ši taisyklė buvo dar labiau praplėsta, išaiškinta pasiremiant *soft law* instrumentų moderniomis taisyklėmis, t. y. „DCFR II.-7:302 str. 2 d., kuriame iš esmės perkeltas UNIDROIT 3.3.1 str. (*contracts infringing mandatory rules*), detalizuoti teismo veiksmai, jei imperatyvioji teisės norma įsakmiai nenumato sandorio negaliojimo pasekmės ją pažeidus. Tokiu atveju teismas gali: 1) pripažinti sandorį galiojančiu, 2) pripažinti sandorį retrospektyviai negaliojančiu (visiškai arba iš dalies) arba 3) pakeisti sandorio sąlygas ar jo pasekmes. Toks sprendimas turi būti tinkamas ir proporcingas pažeidimui atsakas, atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes, įskaitant: (a) taisyklę, kuri buvo pažeista, tikslą; (b) asmenų, kurių apsaugai taisyklė įtvirtinta, kategoriją; (c) sankciją, taikomą už taisyklės pažeidimą; (d) pažeidimo sunkumą; (e) ar pažeidimas buvo tyčinis; ir (f) santykio tarp normos pažeidimo ir sutarties artumą.“⁴⁷

Vienas iš svarbiausių veiksnių, į kuriuos reikia atsižvelgti, yra teisės normos tikslas (A kriterijus) ir tai, ar bent vienos iš šalių teisių gynimo priemonės suteikimas pagal sutartį turės įtakos jos tikslui pasiekti. Tai reiškia, jei teisių gynimo priemonių suteikimas pažeistų teisės normos tikslą, tai jos taikymo reikėtų atsisakyti⁴⁸.

Kitas svarbus veiksnys, į kurį reikia atsižvelgti, yra tai, ar pažeidžiama imperatyvioji teisės norma yra skirta visuomenės ar konkrečios kategorijos asmenų interesams apsaugoti (B kriterijus).⁴⁹

Vadovaujantis C kriterijumi, kompetentingas teisėjas turėtų atsižvelgti į visas sankcijas, paskirtas pagal atitinkamą teisės normą⁵⁰, net ir nesutartines, tokias kaip administracines ar baudžiamąsias. Oficialiame komentare paaiškinama, kad tokios sankcijos „gali suteikti supratimą apie pažeistos taisyklės tikslą, asmenų, kuriems apsaugoti skirta taisyklė, kategoriją, pažeidimo sunkumą“⁵¹. Pavyzdžiui, tais atvejais, kai „imperatyvioji teisės norma tiesiogiai nenustato pažeidimo teisinių pasekmių sutarties galiojimui, teisėjas pirmiausiai turėtų įvertinti ar administracinių/ baudžiamųjų sankcijų pakanka, kad būtų įvykdyta taisyklė, ir taip paremta mintis, kad sutartinės sankcijos nėra būtinos norint pasiekti privalomos taisyklės tikslą.“⁵²

⁴⁷ Solveiga Palevičienė, „Teismo diskrecijos ribos vertinant pasirinktų teisių gynimo būdų adekvatumą sutartiniuose ginčiuose“, pranešimas LLM, 2016 m. spalio 21 d., https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/institutai/privatines-teises-institutas/2016-2017/FINAL.pranesimas.solveiga.ppt.

⁴⁸ Stefan Vogenauer, *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC) Art 3.3.1* (Gilles Cuniberti, *Contracts infringing mandatory rules*) (Oxford: Oxford university, 2015), 562.

⁴⁹ *Ibid*

⁵⁰ Cuniberti, *supra note*, 48: 562.

⁵¹ International Institute for the Unification of Private Law, *supra note*, 15:130.

⁵² Cuniberti, *supra note*, 48: 562.

Kitas veiksnys - pažeidimo sunkumas (D kriterijus). Tai reiškia, kad „teisių gynimo priemonės pagal sutartį gali būti suteiktos, kai reikalavimas yra grynai techninio pobūdžio ir jo pažeidimas neturi jokios įtakos kitai šaliai.“⁵³

„Sutartiniai gynybos būdai taip pat gali priklausyti nuo to, ar viena ar net abi šalys žinojo ar turėjo žinoti apie privalomą taisyklę ar jos pažeidimą.“⁵⁴ Teismas turėtų ginti sąžiningą šalį ir taikyti sankcijas nesąžiningoms, bei aplaidžioms šalims, kurios nesilaiko bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai.

1.2.2. Sandorio negaliojimo pasekmės

LR mokslinėje doktrinoje išaiškinta, kad „kai sandoris negalioja dėl to, kad jis prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, viena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi, t. y. šalys grąžinamos į padėtį, buvusią iki sudarant sandorį (restitucija).“⁵⁵

„Lyginamojoje sutarčių teisėje tokios griežtos pozicijos nesilaikoma. Tai, kad sandoris prieštarauja imperatyvams ir yra pripažįstamas negaliojančiu, nebūtinai reiškia, kad taikytina restitucija. Restitucija gali būti pritaikyta, jei tai būtų pagrįsta tam tikromis aplinkybėmis. Nustatant, kas yra pagrįsta, reikia tinkamai atsižvelgti į prieš tai nurodytus kriterijus (t. y. UNIDROIT 3.3.1 straipsnio 3 dalies a-f punktus)“.⁵⁶

„Lyginamoji sutarčių teisė išskiria du kriterijus, kurie yra ypač svarbūs. Pirmasis yra tas, ar šalys žinojo apie pažeidimą: kompetentingas teisėjas gali būti nelinkęs taikyti restitucijos nesąžiningai šaliai, t. y. kuri žinojo, kad sutartis pažeidė imperatyvią taisyklę. Antra, pažeidimo sunkumas: kompetentingas teisėjas gali negrąžinti šalių į buvusią padėtį, jei pažeista taisyklė apsaugo svarbią vertybę.“⁵⁷

„Panaši pozicija išsakyta ir CK 1.81 str. 2 d. ir 3 d.: pripažinus viešai tvarkai ir gerai moralei prieštaraujantį sandorį negaliojančiu, restitucija netaikoma, jeigu abi šalys žinojo arba turėjo žinoti, jog sandoris prieštarauja viešajai tvarkai ir gerai moralei“ (CK 1.81 str. 2 d.). Vienašalė arba dvišalė restitucija galima, jeigu jos taikymas neprieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms arba gerai moralei, t. y. kai nebuvo pasiektas viešajai tvarkai ir geros moralės normoms prieštaraujančio sandorio tikslas, o viešosios teisės normos nenustato tokio sandorio šalims turtinių sankcijų (CK 1.81 str. 3 d.)“.⁵⁸

⁵³ International Institute for the Unification of Private Law, *supra note*, 15: 130.

⁵⁴ *Ibid*, 131.

⁵⁵ A. Bakanas ir kt., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: Pirmoji knyga* (Vilnius: Justicija, 2001), 183-184.

⁵⁶ E. Škarnulienės bakalauro baigiamasis darbas, *supra note*, 10: 16.

⁵⁷ Cuniberti, *supra note*, 48: 566.

⁵⁸ E. Škarnulienės bakalauro baigiamasis darbas, *op cit*.

„Tai reiškia, kad restitucija gali būti netaikoma, jeigu ja nepasiektume sandorių negaliojimo instituto siekiamų tikslų. Pavyzdžiui, studentas nusiperka baigiamąjį darbą („paslaugų sutartis“), sumoka pinigus iš anksto, o paslaugos davėjas jam to darbo neparašo. Tokią sutartį teismas pripažintų prieštaraujančią tiek viešajai tvarkai, tiek gerai moralei. Atsižvelgiant į tai, kad abi šalys žinojo, kad sudaro neteisėtą sutartį, nereikėtų ginti darbo perkančio studento teisių, taikant restituciją ir grąžinant jam pinigus“⁵⁹.

LAT taip pat mano, kad restitucija turi būti netaikoma nesąžiningai šaliai. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų, LAT įvertinęs abiejų šalių subjektyviąją pusę, padarė išvadą, kad abi šalys elgėsi nesąžiningai. „Siekiant naudoti sau, buvo bandoma apeiti valstybės ir socialinio draudimo institucijas (išvengti galimų naujų mokestinių prievolių, išsaugoti teisę į socialinę pašalpa). Šiuo konkrečiu atveju šalys siekė dvigubos naudoti, todėl turi prisiimti iš to kilusius padarinius ir riziką (CK 6.253 str. 5 d.). Patenkinus tokį ieškovų reikalavimą ir priteisus iš atsakovo loterijos laimėjimo piniginių ekvivalentą, susiklostytų tokia teisiškai ir socialiai ydinga situacija, kai iš savo pačių priešingų teisei veiksmų (įstatymui prieštaraujančio, apsimestino sandorio) ieškovai praturtėtų.“⁶⁰ Draudikas buvo pripažinta kaip sąžininga draudimo sutarties šalis, kuri apie apsimestinį sandorį nieko nežinojo. Atsižvelgiant į tai, LAT nusprendė, kad yra pagrindas šiai šaliai taikyti analogiškas kaip trečiajam asmeniui apsimestinio sandorio teisinės pasekmes, t. y. CK 1.87 str. 2 arba 3 d.⁶¹, t. y. iš nesąžiningos šalies išreikalauti turtą ir jį grąžinti asmeniui, kurio sąskaita jis įgytas.⁶²

„Kaip matyti iš anksčiau pateiktų pavyzdžių, jeigu sandoris pripažįstamas negaliojančiu ir jis buvo įvykdytas, specialios CK normos gali numatyti ir kitokius sandorio pripažinimo negaliojančiu teisinius padarinius“, t. y.: sąžiningai šaliai gali būti taikoma vienašalė restitucija (CK 1.81 str. 3 d.) (restitucijos taisyklės nustato CK šeštosios knygos 6.145-6.153 str.). Jeigu to, kas perduota negalima grąžinti natūra, tai privalu atlyginti to vertę pinigais, nuostolių atlyginimas (CK 1.89 str. 2 d.), be pagrindo įgyto turto grąžinimas (CK 6.237 str. 2 d.)“⁶³

Pažymėtina, kad CK 6.237 str. 2 d. atveju, turtas gali būti išreikalaujamas tik iš nesąžiningos šalies. „Daikto, asmens įgyto pagal sandorį, prieštaraujantį imperatyvioms teisės normoms, ir perleisto pagal kitą sandorį kitam asmeniui, kuris sudarydamas sandorį nežinojo ir negalėjo žinoti, kad

⁵⁹ E. Škarnulienės bakalauro baigiamasis darbas, *supra note*, 10: 16.

⁶⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje R. D., L. D. ir S. D. v. A. B., AB „Lietuvos draudimas“ (bylos Nr. 3K-3-203-403/2020)“, eTeismų praktika, žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://eteismai.lt/byla/174911548723186/3K-3-203-403/2020>.

⁶¹ *Ibid*

⁶² *Ibid*

⁶³ E. Škarnulienės bakalauro baigiamasis darbas, *op cit*: 17.

perleidžiantis daiktą asmuo neturi į jį teisės, iš trečiojo asmens negalima paimti“⁶⁴, išskyrus CK 4.96 str. 1, 2 ir 3 d. numatytus atvejus.

„Laikoma, kad tokie sandoriai negalioja nuo sudarymo momento ir jo vykdymas yra teisės pažeidimas, kuris sukelia ne tik civilinių teisinių padarinių – pažeidėjai gali būti traukiami administracinė atsakomybėn“.⁶⁵

1.2.3. CK 1.80 straipsnio 1 dalies santykis su CK 6.930¹ straipsniu

„CK 6.930¹ straipsnio nuostatos paskirtis yra įvesti finansinę drausmę neturinčio pakankamai pinigų sumokėti visų skolų skolininko mokėjimų eiliškumo srityje. Šios normos tikslas yra užtikrinti pirmiausia labiausiai pažeidžiamų kreditorių, vėliau – viešųjų finansų valdytojų (kreditorių) interesus, taip pat kreditorių, turinčių teisę į priverstinį skolų išieškojimą pagal vykdomuosius dokumentus, ir paskutine eile atsiskaityti su likusiais kreditoriais pagal mokėjimo dokumentus. Taigi konstatavus, kad skolininkas, atsiskaitydamas su konkrečiu kreditoriumi, pažeidė atsiskaitymo eilę ir (ar) tvarką, laikoma, jog su kreditoriumi atsiskaityta neteisėtai ir šis privalo grąžinti skolininkui viską, ką nepagrįstai gavo, kad skolininkas turėtų galimybę atsiskaityti su kreditoriais įstatymo nustatyta tvarka“.⁶⁶

Kasacinis teismas savo praktikoje yra pripažinęs, jog atsiskaitymas pagal sutartį, kaip sutarties vykdymo veiksmas, atitinka sandorio požymius – juo siekiama panaikinti civilines teises ir pareigas (CK 1.63 straipsnio 1 dalis), t. y. užbaigti sutartį ir iš jos kylančius prievolinius teisinius santykius. Į tai yra nukreipta šalies valia, kuri yra esminis sandorio požymis.⁶⁷

2017 m. LAT nagrinėdamas civilinę bylą Nr. e3K-3-351-611/2017 pagal bankroto administratoriaus pareikštą ieškinį dėl sandorių pripažinimo CK 6.930¹ str. pagrindu negaliojančiu išaiškino, kad norma yra imperatyvi. Ši pozicija liko nepakitusi.

„Kasacinis teismas, aiškindamas CK 1.80 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto sandorių negaliojimo pagrindo taikymo sąlygų santykį su CK 6.930¹ straipsniu, yra nurodęs, kad CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtinta asmens atsiskaitymo eiliškumo tvarka yra imperatyvi, nes CK 6.930¹ straipsnio 1 dalyje įsakmiai nurodoma, kokia eilės tvarka asmuo turi atlikti atsiskaitymus reikalavimus jam pareiškusiems asmenims“⁶⁸.

⁶⁴ Bakanas ir kt., *supra note*, 55.

⁶⁵ E. Škarnulienės bakalauro baigiamasis darbas, *supra note*, 10: 18.

⁶⁶ LAT nutartis, *supra note*, 4: 20 punktas.

⁶⁷ LAT nutartis, *supra note*, 9: 45 punktas.

⁶⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Telšių kuras“ v. KU „Germanto lobis“ (bylos Nr. e3K-3-458-687/2018)“, *Infoplex praktika*, žiūrėta 2022 m. liepos 15 d., <https://www.infolex.lt/tp/1669191>, 31 punktas ir jame nurodoma kasacinio teismo praktika.

Kasacinis teismas, aiškindamas CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtinto atsiskaitymo eiliškumo taikymo sąlygas, yra nurodęs, kad tam, jog „atliktas mokėjimas būtų pripažįstamas prieštaraujančiu imperatyvioms įstatymo normoms ir atitinkamai niekiniu pagal aptartą normą, turi būti nustatyta CK 6.930¹ straipsnyje nurodytų sąlygų visuma. Pirma, turi būti nustatyta, kad skolininkas atsiskaitymo metu neturi pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti“⁶⁹. Nustatant šią aplinkybę, reikalina įvertinti skolininko turimų lėšų kiekį grynaisiais ir negrynaisiais pinigais ir skolinių įsipareigojimų sumą, ginčo mokėjimų dieną ar jai kuo artimiausiu laikotarpiu. „Antra, turi būti nustatyta, kad skolininkas, atliko mokėjimą pažeisdamas CK 6.930¹ straipsnio 1 ar 2 dalyje nustatytą eiliškumą, t. y. turi būti nustatyta, ar egzistuoja pirmesnės eilės kreditoriai, kaip jie įvardijami aptartoje normoje, palyginti su kreditoriumi, kuriam atliktas mokėjimas yra ginčijamas“. Jei skolininkė atsiskaitymo metu neturi pirmos–ketvirtos eilės kreditorių, tada privalo laikytis CK 6.930¹ straipsnio 2 dalyje nustatytos atsiskaitymo tvarkos tarp tos pačios penktos eilės kreditorių, t. y. turi atsiskaityti su kreditoriais kalendorinio eiliškumo tvarka. „Tik esant šių dviejų sąlygų visumai, skolininko atliktas mokėjimas gali būti pripažįstamas pažeidžiančiu CK 6.930¹ straipsnio reikalavimą ir atitinkamai negaliojančiu CK 1.80 straipsnyje įtvirtintu pagrindu“.⁷⁰

Taigi tam, kad atliktas mokėjimas būtų pripažįstamas prieštaraujančiu imperatyviosioms įstatymo normoms ir atitinkamai niekiniu pagal CK 1.80 straipsnio 1 dalį, turi būti nustatyta CK 6.930¹ straipsnyje nurodytų sąlygų visuma⁷¹.

Be to, teismai, pripažindami sandorius negaliojančiais CK 1.80 straipsnio pagrindu, procesiniame sprendime turi nurodyti ne tik CK 1.80 straipsnį, bet ir nurodyti konkrečią imperatyviąją įstatymo normą, kuriai sandoriai prieštarauja.

Pavyzdžiui, sandoris X sumai pripažįstamas negaliojančiu CK 1.80 straipsnio pagrindu, pažeidus CK 6.930¹ straipsnyje nustatytą atsiskaitymą su kreditoriais tvarką.

Nors tikslesnis variantas būtų šis: atliktas mokėjimas pripažįstamas niekiniu, nes prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms (CK 1.80 str.), t. y. pažeidus CK 6.930¹ straipsnyje nustatytą atsiskaitymą su kreditoriais tvarką.

CK 6.930¹ instituto imperatyvumo vertinimas UNIDROIT principų kontekste. Didėjantis dėmesys sutarčių išsaugojimui, bei siekimas užtikrinti viešuosius interesus, paskatino Lietuvoje pakeisti

⁶⁹ LAT nutartis, *supra note*, 39: 22–23 punktai.

⁷⁰ *Ibid*: 24 punktas.

⁷¹ *Ibid*.

imperatyvių teisės normų aiškinimą, pasitelkiant tarptautinę teisę, kurios teigimu sandoris laikytinas niekiniu tik išskirtinėmis aplinkybėmis.

Pasak UNIDROIT, DCFR ir PECL principų, sutarties laisvės principas yra viena iš svarbiausių sutarčių teisės nuostatų, t. y. kertinis principas, nes užtikrina, kad civilinėje apyvartoje neįsivytų chaosas dėl beatodairiško sandorių ginčijimo. Kita vertus, laisvė sudaryti sandorius negali būti suabsoliutinama, ir sutartinė laisvė ribojama pirmiausia imperatyviosiomis teisės normomis. Visų antra, sutarties šalių laisvę varžo ir teisės principai (sąžiningumo, šalių lygiateisiškumo, jų kooperavimosi, viešosios tvarkos, geros moralės reikalavimų ir pan.). Taigi šalys, nustatydamos sutarties sąlygas, yra laisvos tiek, kiek nepažeidžia imperatyviųjų teisės normų, principų. „Šios normos papildo vieną kitą ir paaiškina, kodėl tai svarbu. Asmens veiksmai prieštaraujantys įstatymui, pažeidžia viešąją tvarką ir gerą moralę. Be to, toks požiūris leidžia išvengti tokių sutarčių galiojimo, kurių nedraudžia įstatymas, tačiau prieštarauja viešai tvarkai ir gerai moralei“.⁷²

Tam, kad įvertinti ar teisės norma yra imperatyvi. Visų pirma, turi reikšmės lingvistinės išraiškos priemonės – griežti paliepimai, nurodymai. „Jei elgesio taisyklė yra kategoriška, teisinių santykių subjektai nuo jos nukrypti negali.“⁷³

„Kasacinis teismas yra nurodęs, kad teisės norma, kurioje nėra aiškiai išreikšto imperatyvo, gali būti pripažįstama imperatyvia įvertinus a) jos tikslus ir uždavinius, b) objektą ir interesą, kurį ta teisės norma gina, c) bet kokią sankciją, taikomą už taisyklės pažeidimą.“⁷⁴ Po 2015 metų ši norma buvo dar labiau praplėsta, išaiškinta pasiremiant *soft law* instrumentų moderniomis taisyklėmis, t.y. „DCFR II.-7:302 str. 2 d., kuriame iš esmės perkeltas UNIDROIT 3.3.1 str. (*contracts infringing mandatory rules*), kuriame nurodyta, kad papildomai dar reikia atsižvelgti į: d) pažeidimo sunkumą; e) ar pažeidimas buvo tyčinis; f) ir santykio tarp normos pažeidimo ir sutarties artumą“⁷⁵. Taigi „vien privalomojo teisės normos pobūdžio konstatavimas nepakankamas pripažinti, kad ją pažeidžiantis sandoris yra niekinis, jeigu privaloma taisyklė saugo tik privačius civilinės apyvartos dalyvių interesus“⁷⁶, kadangi „imperatyvioji teisės norma CK 1.80 str. prasme yra tokia, kuria siekiama apsaugoti visos visuomenės interesus, viešąją tvarką, todėl aiškinantis normos imperatyvumą turi būti nustatyta, ar egzistuoja viešasis interesas, kuriam

⁷² E.Škarnulienės bakalauro baigiamasis darbas, *supra note*, 10: 37.

⁷³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kotesa“ prieš UAB „Autoera“ (Nr. 3K-3-102/2011)“, eTeismų praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 18 d., <https://eteismai.lt/byla/84967781094607/3K-3-102/2011>.

⁷⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje V. P. v. A. N. (Nr. 3K-3-499-403/2017)“, eTeismų praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 19 d., <https://eteismai.lt/byla/272244079223634/3K-3-499-403/2017>.

⁷⁵ S.Palevičienė, *supra note*, 47.

⁷⁶ LAT nutartis, *op. cit.*

užtikrinti ji skirta.⁷⁷ Tiksliau sandoriai, kurie prieštarauja viešajai tvarkai ir gerai moralei yra niekiniai. Tačiau nebūtinai, jei prieštarauja imperatyvams (mažareikšmėms taisyklėms, tik techninio pobūdžio).

„CK 1.80 str. 1 d. yra perimta iš sovietinio kodekso, jos reguliavimas be kompromisinis, pažeistas imperatyvas, reiškia reikia griauti sandorį. Šiuolaikinei sutarčių teisei toks požiūris nėra priimtinas. UNIDROIT, DCFR ir PECL principų reguliavimas yra daug lankstesnis. Jis neleidžia griauti sutarties vien todėl, kad pažeistas imperatyvas, t. y. iš pradžių reikia įvertinti kokius padarinius sukuria imperatyvo pažeidimas ir visas kitas svarbias aplinkybes”. Taigi, galima teigti, kad po 2015 m. nutarčių (civilinėse bylose Nr. 3K-3-191-916/2015, 3K-3-192-695/2015, 3K-3-486-687/2015), LAT’as „taikydamas tikslinės interpretacijos metodą, dabartinį CK 1.80 str. aiškina modernių *soft law* instrumentų kontekste” ir tuo pagrindu buvo pakeista imperatyviųjų teisės normų pažeidimo padarinių samprata.⁷⁸

Teismas gali: 1) pripažinti sandorį galiojančiu, 2) pripažinti sandorį retrospektyviai negaliojančiu (visiškai arba iš dalies) arba 3) pakeisti sandorio sąlygas ar jo pasekmes. Įvertinti gal užtenka administracinių/ baudžiamųjų sankcijų, žalos atlyginimo instituto, kad būtų įvykdyta taisyklė.⁷⁹

Kalbant apie restituciją, lyginamoji sutarčių teisė rodo, kad yra ypač svarbūs du iš prieš tai minėtų kriterijų. Pirmasis yra tas, ar šalys žinojo apie pažeidimą: kompetentingas teisėjas gali būti nelinkęs taikyti restitucijos šaliai, kuri žinojo, kad sutartis pažeidė imperatyvią taisyklę. Tik sąžininga šalis ar trečiasis asmuo turi būti ginami. Sąžiningai šaliai gali būti taikoma vienašalė restitucija. Antra, pažeidimo sunkumas: kompetentingas teisėjas gali negrąžinti šalių į buvusią padėtį, jei pažeista taisyklė apsaugo svarbią vertybę.

Ar reikalavimas yra imperatyvusis, sprendžiama pagal konkretaus reikalavimo paskirtį, pobūdį ir įstatyme nustatytus padarinius.

CK 6.930¹ straipsnio norma yra kategoriška, bet joje nėra tiesiogiai nustatyto pažeidimo teisiųjų pasekmių sutarties galiojimui. Sekantis svarbus kriterijus normos tikslas.

Sandorio negaliojimą, kaip imperatyviųjų teisės normų pažeidimo pasekmę, turėtume taikyti tik tuo atveju, jei tokie pažeidimai sąlygoja arba trečiųjų asmenų teisiųjų pažeidimus, arba sąlygoti tyčiniu vienos iš sandorio šalies elgesiu (turi būti vertinamas šalių sąžiningumas).

Iš CK 6.930¹ straipsnio aiškinamojo rašto matyti, kad šio straipsnio tikslas yra silpnesnės šalies apsauga, siekiama apginti trečiųjų asmenų interesus (kontrahtentus) nuo nesąžiningų skolininko veiksmų.

⁷⁷ LAT nutartis, *supra note*, 74.

⁷⁸ Tomas Chochrin, “Lietuvos Aukščiausiasis Teismas remdamasis soft law pakeitė imperatyviųjų teisės normų pažeidimo padarinių sampratą”, *Infollex*, 2015 m. balandžio 10 d., žiūrėta 2022 m. gruodžio 19 d. <https://www.infollex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=56657>.

⁷⁹ S.Palevičienė, *supra note*, 47.

Problema yra ta, kad pavyzdžiui *Actio Paulianos* atveju, skolininkas atlikdamas pirmenybinį sandorį nėra automatiškai laikytinas nesąžiningu. Žiūrint į anksčiau nurodytą teismų praktiką (1.1. skyrius), skolininkas atsiskaitydamas tik su vienu ar keliais kreditoriais, susidūręs su laikinomis finansinėmis problemomis, tiesiog laikėsi verslo logikos. CK 6.930¹ instituto atveju toks skolininkas - nesąžiningas. *Actio Paulianos* atveju, niekiniu sandoriu laikytinas tik neatlygintinas – pavyzdžiui, dovanojimo sandoris. CK 6.930¹ – visi sandoriai, atlikti pažeidžiant šią normą yra laikyti niekiniais.

Vadovaujantis UNIDROIT principų išaiškinimais, teigtina, kad visais atvejais sprendžiant klausimą dėl sutarties naikinimo, turi būti atsižvelgiama į sandorio sudarymo priežastis, motyvus.

Turim du institutus, kurie yra skirti ginčyti pirmenybinius sandorius, siekiant apginti kreditorių teises, bet kurie skolininko nesąžiningumą traktuoja skirtingai, tačiau abiejų institutų atveju, vertinant skolininko nesąžiningumą, neatsižvelgiama į sandorio sudarymo priežastis, motyvus.

Apibendrinant, kol kas negalima daryti vienareikšmiškos išvados, kad teismai teisingai įvertino normos imperatyvumą. Tam, kad įvertinti ar CK 6.930¹ norma - imperatyvi, ar teismai tiksliai nustatė jo taikymo sąlygas, ar jos užtikrina teisinių gėrių pusiausvyrą, ar abiejų institutų reglamentavimas vėliau pakito, pirmiausiai, būtina išanalizuoti *Actio Paulianos*, CK 6.930¹ institutų vystymosi raidą, tada užsienio praktiką.

2. ATSISKAITYMO EILIŠKUMO KAIP SANDORIŲ NEGALIOJIMO PAGRINDO VYSTYMO SI RAIDA

2.1. CK 6.930¹ instituto vystymosi ypatumai

2013 m. spalio 1 d. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas buvo papildytas 6.930¹ straipsniu, nustatyta imperatyvi atsiskaitymų eiliškumo tvarka.

Valstybinės institucijos šį straipsnį taiko, reikšdamos prašymus teismui dėl baudos skyrimo vadovui už CK 6.930¹ str. pažeidimą, pagal Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 120 straipsnio 1 dalį. Bankroto administratoriai reiškia teismui ieškinius dėl tyčinio bankroto. Teismai nagrinėdami tokias bylas vertina ar vadovo veiksmai atitinka JANĮ numatytas tyčinio bankroto sąlygas, atsižvelgdami ir į tai ar pažeistas CK 6.930 (1) straipsnis dėl atsiskaitymų eiliškumo.

Bankroto administratoriai pradėjo taikyti CK 6.930¹ str. normą, tikėdamiesi lengvesnio kelio ginčijant pirmenybinius sandorius.

Kaip jau prieš tai minėta (1.1. skyrius- galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius), įsigaliojus naujajam CK pasikeitė *actio Pauliana* instituto taikymas, imta reikalauti atsižvelgti ne tik į skolininko nesąžiningumą sandorio sudarymo metu, bet ir į kitos sandorio šalies (kontrahento) sąžiningumą. Kreditoriams tapo itin sunku nuginčyti trečiojo asmens sąžiningumo prezumciją. Pradėta manyti, kad reikia nustatyti efektyvesnes priemones kreditorių interesų apsaugai. Tam kad labiau apginti kreditorių teises ir atsižvelgiant į tai, kad „bankrutuojančios įmonės administratorius prieš bankroto bylos iškėlimą sudarytus šios įmonės sandorius gali ginčyti visais CK nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais“⁸⁰, taigi bankroto administratoriai pirmieji CK 6.930¹ straipsnį pradėjo taikyti, ginčijant sandorius, kaip pirmenybinius, kurie pažeidžia kitų kreditoriaus teises.

Šiuo atveju užtenka tik konstatuoti, kad yra pažeistas imperatyvas, t. y. „kad skolininkas, atsiskaitydamas su konkrečiu kreditoriumi, pažeidė atsiskaitymo eilę ir (ar) tvarką, laikoma, jog su kreditoriumi atsiskaityta neteisėtai ir šis privalo grąžinti skolininkui viską, ką nepagrįstai gavo, kad skolininkas turėtų galimybę atsiskaityti su kreditoriais įstatymo nustatyta tvarka“⁸¹.

Taigi bankroto administratoriams pasirodė, kad užginčyti sandorį CK 6.930¹ str. pagrindu yra žymiau lengviau ir greičiau lyginant su *Actio Pauliana* institutu. Toks sandoris pripažįstamas negaliojančiu nepriklausomai nuo šalių valios ar sąžiningumo.

⁸⁰ LAT nutartis, *supra note*, 7: 48 punktas.

⁸¹ LAT nutartis, *supra note*, 4: 20 punktas.

Susiformavusios praktikos Lietuvoje šiuo klausimu nebuvo. Bankroto administratoriai dažniausiai tokius pirmenybinius sandorius ginčydavo *Actio Pauliana* pagrindu, todėl suprantama, kad pirmiausiai, tiek bankroto administratoriai, tiek teismai šiuos du institutus maišė tarpusavyje.

Šiam teiginiui pagrįsti bus atlikta Lietuvos teismų procesinių sprendimų analizė, kurios metu bus aiškintasi CK 6.930¹ str. taikymo problematinės sritys.

2.1.1. CK 6.930¹ str. sutapatinimas su CK 6.66 str.

Iš LAT 2017 m. spalio 12 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-351-611/2017 matyti, kad bankrutuojančios įmonės atstovas - bankroto administratorius, nors ir prašė pripažinti sandorius CK 6.930¹ str. pagrindu negaliojančiu, taikyti restituciją, nurodė tokias aplinkybes:

1. Ieškovė, veikdama kaip trečiasis asmuo kreditorę ir skolininkę siejančių prievolių atžvilgiu, sumokėjo kreditori X Eur skolą už skolininkę, nors „ginčijamų sandorių metu, ieškovė turėjo nesumokėtų galiojančių įsipareigojimų Bankui ir galiojančių mokestinių prievolių valstybės biudžetui“.⁸²

2. Atsakovė (kreditorė), gavusi mokėjimą iš kito asmens (ieškovės) už skolininkę, turėjo „pasidomėti, ar ieškovė neturi kitų kreditorių, o toks atsakovės nerūpestingas elgesys įrodo jos nesąžiningumą“.⁸³

Pirmos instancijos teismas į tokį „paulišką“ argumentą atsakė „pauliškai“ ir ieškinio netenkino.

1. Ieškovė ginčijamų sandorių metu buvo faktiškai moki, banko sąskaitoje „turėjo pakankamai lėšų atsiskaityti su visais kreditoriais, nebuvo kitų galiojančių dokumentų, apribojančių ieškovės teisę disponuoti savo lėšomis, bankroto byla ieškovei iškelta tik po 1,5“ m.⁸⁴

2. „Teismas vadovavosi LAT 2012 m. lapkričio 16 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2012 pateiktu išaiškinimu, kad sandoriai, kurie sudarymo metu nebuvo draudžiami ir atitiko įprastą verslo praktiką, nepaisant to, kad jų sudarymo metu skolininkas turėjo įsipareigojimų ir kitiems kreditoriams, o vėliau jam buvo iškelta bankroto byla, neprieštarauja įstatymo normoms; kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, įstatymai nenustato bendrojo kreditorių lygybės principo, būdingo bankroto situacijai, todėl įprastai skolininko sudarytas sandoris, kuriuo tenkinamas vieno iš kreditorių reikalavimas, nors yra suėję prievolių įvykdymo kitiems kreditoriams terminai, įstatymų yra leidžiamas net ir esant neįvykdytiems įsipareigojimams kitiems kreditoriams“.⁸⁵

⁸² LAT nutartis, *supra note*, 39: 3 punktas.

⁸³ *Ibid*

⁸⁴ *Ibid*, 8 punktas.

⁸⁵ *Ibid*, 9 punktas.

Apeliacinės instancijos teismas tiksliau taikė normą. Vertino balanso duomenimis, t. y. bendrovės turta, per vienerius metus mokėtinas sumas ir trumpalaikius įsipareigojimus, ir nustatė, kad ieškovė, atlikdama ginčo pavedimus, „atitiko CK 6.930¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintą sąlygą, t. y. ginčijamų pavedimų atlikimo metu neturėjo pakankamai lėšų visiems anksčiau atsiradusiems kreditorių reikalavimams patenkinti, todėl privalėjo laikytis CK 6.930¹ straipsnio 1 dalyje nustatyto eiliškumo, o jo nesilaikydama pažeidė CK 6.930¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintą imperatyvų reikalavimą dėl atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumo“, todėl ieškinį tenkino.⁸⁶

LAT išaiškino, kad „apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nustatė ieškovės turimų lėšų pakankamumą visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti pagal įmonės balansų duomenis, nes tokie duomenys yra nutolę nuo ginčo mokėjimų datų ir gali netinkamai ar nevisiškai atspindėti ieškovės finansinę situaciją aptartų ginčijamų mokėjimų metu. Akivaizdu, kad veiklą vykdančioje įmonėje turimų lėšų kiekis ir skolinių įsipareigojimų suma nuolat kinta, būtent dėl šios priežasties turi būti nustatomos aptartos faktinės aplinkybės ginčo mokėjimų dieną ar jai kuo artimiausiu laikotarpiu“.⁸⁷

„Be to, apeliacinės instancijos teismas netyrė ir nenustatė, ar ginčijamų mokėjimų atlikimo metu buvo pirmesnės eilės pareikštų reikalavimų, atitinkančių CK 6.930¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintų reikalavimų sampratą“.⁸⁸

Dėl pirmiau nurodytų motyvų apeliacinės instancijos teismo nutartis panaikintina, byla perduota nagrinėti apeliacine tvarka apeliacinės instancijos teismui.

Ši nutartis yra svarbi, kadangi LAT pirmą kartą nustatė CK 6.930¹ straipsnio taikymo sąlygas bei išaiškino, kad vertinant ar įmonė turėjo pakankamai lėšų, negalima remtis įmonės balansų duomenis, o žiūrėti, kiek skolininkė turėjo lėšų ir skolinių įsipareigojimų ginčo mokėjimų dieną.

Iš LAT 2018 m. balandžio 26 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-176-219/2018 matyti, kad ieškovės atstovas bankroto administratorius bandė nugincyti sandorius tame pačiame ieškinyje tiek vadovaudamasis CK 6.66 straipsniu, tiek CK 6.930¹ straipsniu. Nurodė, kad ieškovė per laikotarpį nuo 2015 m. liepos 1 d. iki 2015 m. spalio 15 d. su atsakove atsiskaitė 94 procentais, nors dėl nemokumo negalėjo vykdyti įsipareigojimų savo kreditoriams, turimų lėšų pakako patenkinti tik 51,34 proc. reikalavimų.

Pirmos instancijos „teismas nenustatė atsakovės nesąžiningumo, todėl, neįrodžius visų *actio Pauliana* (Pauliano ieškiny) taikymo sąlygų, atmetė ieškinio reikalavimą pripažinti ginčijamus

⁸⁶ LAT nutartis, *supra note*, 39: 15 punktas.

⁸⁷ *Ibid*, 26 punktas.

⁸⁸ *Ibid*, 27 punktas.

sandorius negaliojančiais šiuo pagrindu“⁸⁹. Tačiau teismas tenkino antrą ieškinio reikalavimą, nes nustatė, kad yra visos būtinos CK 6.930¹ straipsnio taikymo sąlygos. Be to, nurodė, kad „iškeltoje bankroto byloje teismo patvirtinti itin dideli kreditorių reikalavimai, jų bendra suma viršija milijoną eurų, dėl to konstatuojamas didelis kreditorių suinteresuotumas atgauti lėšas“. Pažymėjo ir tai, kad, „taikant restituciją, ieškovei iš atsakovės grąžinamos lėšos (ar jų dalis) nėra specializuotos (pvz., iš specialių valstybės fondų, Europos Sąjungos lėšos) ir pats šalių susitarimas dėl darbų atlikimo nėra valstybinės reikšmės, nėra ginamas valstybės interesas, kas ribotų atsakovės lėšų grąžinimą ieškovei“.⁹⁰

Apeliacinės instancijos teismas „atkreipė dėmesį į tai, kad, remiantis bendrovės balansų duomenimis, skirtumas tarp reikalingų atsiskaitymams ir realiai turėtų lėšų skaičiuojamas dešimtimis kartų, todėl nustatymas, kiek konkrečiomis ginčijamų sandorių dienomis bendrovė buvo kam skolinga ir kokią konkrečią sumą ji turėjo lėšų, sprendžiant, ar dėl to buvo reikalinga laikytis CK 6.930¹ straipsnio nuostatų, yra nereikalingas, nes ir pats bankroto bylos inicijavimas teisme pareiškimu rodo, kad finansinė situacija tik blogėjo“.⁹¹

Kasaciniu skundu atsakovė prašė panaikinti skundžiamas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo sprendimų dalis ir priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais: „Bylą nagrinėję teismai neteisingai aiškino ir taikė CK 6.930¹ straipsnio normas vertindami lėšų trūkumo faktą, kad ginčo sandorių sudarymo momentu daliai ieškovės kreditorių prievolės dar nebuvo vykdytinos (t. y. nesuėję mokėjimo terminai), nevertino ieškovės turimų lėšų, esančių pas trečiuosius asmenis, fakto ir jų dydžio. Teismai ėmė formuoti ydingą praktiką, kai CK 6.930¹ straipsnio taikymas yra siejamas ne su lėšų trūkumo faktu ginčo sandorių (atliekamų mokėjimų) momentu, o su kreditorių nepatenkintų reikalavimų patvirtinimo bankroto byloje faktu. Teismai nukrypo nuo rungtyniškumo principo procese bei nepagrįstai atsakovei perkėlė pareigą įrodinėti ieškinio nepagrįstumą“.⁹²

Kaip matyti iš apeliacino skundo argumentų, apeliante CK 6.930¹ str. maišė su CK 6.66 str., nesuprato, kodėl teismai nevertino ieškovės turimų lėšų, esančių pas trečiuosius asmenis.

Kasacinis teismas patvirtino, kad „bylą nagrinėję teismai nustatė, kad ieškovė 2015 m. birželio–rugpjūčio mėnesiais bankuose ir įmonės kasoje turėjo pinigų daug kartų mažiau negu pradelstų

⁸⁹ LAT nutartis, *supra note*, 4: 8 punktas.

⁹⁰ *Ibid*, 11 punktas.

⁹¹ *Ibid*, 15 punktas. Pareiškime dėl bankroto bylos iškėlimo ieškovės vadovas nurodė, kad įmonė dėl lėšų stygiaus nesugebės vykdyti įprastinės veiklos, iš ieškovės valdybos 2015 m. rugpjūčio 10 d. posėdžio protokolo matyti, kad tą dieną pradelsti mokėjimai sudarė 605 762,5 Eur, o pinigų sąskaitose ir kasoje buvo 51 025,76 Eur. Teismų sprendimais pripažinta, kad nuo 2015 m. gegužės pabaigos bendrovė buvo nemoki (pagal apskaitos duomenis).

⁹² *Ibid*, 17 punktas.

įsipareigojimų, todėl nors šiuo laikotarpiu ir neturėjo pirmosios–ketvirtosios eilės kreditorių, tačiau privalėjo laikytis CK 6.930¹ straipsnio 2 dalyje nustatytos atsiskaitymo tvarkos tarp tos pačios eilės kreditorių. Teismai taip pat nustatė, kad ieškovė kalendorinio eiliškumo tvarka turėjo penktosios eilės kreditorių, su kuriais privalėjo atsiskaityti anksčiau negu su atsakove, todėl atsiskaitydama su atsakove pažeidė tos pačios eilės kreditorių lygiateisiškumą. Padaryto pažeidimo nepašalina aplinkybė, kad tuo pačiu laikotarpiu skolininkė savo pasirinkimu atsiskaitė dar su keliais tos pačios eilės kreditoriais, kadangi atsiskaitė ne su visais kreditoriais, su kuriais CK 6.930¹ straipsnyje nustatyta tvarka turėjo atsiskaityti“.⁹³

Teigtina, kad šioje aptartoje situacijoje teismai jau teisingai taikė CK 6.930¹ str. taikymo sąlygas, nutartis palikta galioti, ieškinys buvo patenkintas, taikyta restitucija. Teismams buvo žymiai lengviau nustatyti 2015 m. liepos–spalio mėnesiais susidariusį įmonės nemokumą, kadangi jau po mėnesio, t. y. 2015 m. rugsėjo 4 d. įmonei buvo iškelta bankroto byla.

Atsižvelgiant į tai, kaip jau minėta anksčiau, kad nesąžiningumo faktą *Actio Pauliano* ieškiniuose įrodyti sunku, buvo pabandyta pakeisti teismų praktiką dėl pirmenybinių sandorių ginčijimo klausimu, CK 6.66 pagrindu.

LR CK 6.67 straipsnio 5 dalyje: minėtos normos pagrindu preziumuojama, kad kreditoriaus interesus pažeidusio sandorio šalys buvo nesąžiningos, jeigu „sandoris sudarytas dėl skolos, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, mokėjimo“.⁹⁴

Norint vadovautis šia norma, galima teigti, kad „ginčijant pirmenybinį sandorį, kur padengta skola, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, ieškovui tereikia nurodyti patį sandorį, kuris ginčijamas, bei įrodyti, kad to sandorio sudarymo metu 1) skolininkas jau buvo faktiškai nemokus ir 2) ieškovas buvo skolininko kreditorius“.⁹⁵

Tokio reguliavimo, tiek Kasacinio teismo, tiek I. Daubarienės nuomone nepakanka, todėl buvo nuspręsta pasitelkti CK 6.930¹ normą.

Pagal kasacinio teismo praktiką, „kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumas ir šio eiliškumo laikymasis, priklausomai nuo įrodinėjimo dalyko, gali būti reikšmingi, sprendžiant klausimą dėl vienos iš *actio Pauliana* sąlygų – kreditoriaus (kreditorių) teisių pažeidimo (jeigu reikalavimų tenkinimo eiliškumo nesilaikymas yra nurodomas kaip kreditoriaus ar kreditorių teisių pažeidimo pagrindas)“.⁹⁶

⁹³ LAT nutartis, *supra note*, 4: 23 punktas.

⁹⁴ I. Daubarienės disertacija, *supra note*, 8: 160 puslapis.

⁹⁵ *Ibid*, 147 puslapis.

⁹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Dargis“ v. „D&A Classicboats Ltd“, D. V., E. V. ir D. S. (bylos Nr. 3K-3-401-695/2017)“, žiūrėta 2022 m. liepos 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1537831>, 26 punktas.

2.1.2. CK 6.930¹ str. panaudojimas pauliškame ieškinyje įrodinėjant šalių nesąžiningumą

LAT 2018 m. liepos 4 d. nurodė, jog „sprendžiant, ar įmonė suteikė vienam kreditoriui pirmenybę prieš kitus, turi būti nustatomi prievolių įvykdymo kreditoriams pasibaigimo terminai. Jeigu įmonė vykdo atsiskaitymus su kreditoriais, laikydamasi sutartyse su jais nustatytų prievolių įvykdymo terminų ir atlieka atsiskaitymus su kreditoriais, laikydamasi atsiskaitymo eiliškumo pagal prievolių vykdymo pasibaigimo datas, o nuo 2013 m. spalio 1 d. nepažeisdama ir CK 6.930¹ straipsnyje nustatyto eiliškumo, paprastai nelaikytina, kad toks atsiskaitymas su vienu iš kreditorių suteikia jam pirmenybės teisę prieš kitus kreditorius“⁹⁷.

Įprastai skolininko sudarytas sandoris, kuriuo tenkinamas vieno iš kreditorių reikalavimas, nors ir yra suėję prievolių vykdymo kitiems kreditoriams terminai, įstatymų yra leidžiamas net ir esant neįvykdytiems įsipareigojimams kitiems kreditoriams, t. y. vadovaudamasis verslo logika siekia naudoti įmonei. Tačiau jei dėl sandorio įmonė tampa nemoki, tokie veiksmai laikytini nesąžiningi.

Kitaip tariant, jeigu įmonė yra nemoki ir suteikdavo vienam kreditoriui pirmenybę prieš kitus, nesilaikydavo CK 6.930¹ str. nustatyto imperatyvo, pauliškame ieškinyje, tai buvo laikoma, kad ieškovė yra nesąžininga, tuo pačiu ir atsakovė, nes verslo subjektui yra keliami didesni reikalavimai, šalis siejo glaudūs ryšiai, todėl sandoris negalioja tiek CK 1.80 str., tiek CK 6.66 straipsnio pagrindu.

Tokia pozicija pasirodė itin patogi, nes vietoje 7 *Actio Pauliana* taikymo sąlygų, tereikia įrodyti tik dvi CK 6.930¹ str. nurodytas taikymo sąlygas, kurios vis tiek yra nustatinėjamos, prieš keliant įmonei bankroto bylą.

Tačiau po šios 2018 m. liepos 4 d. LAT nutarties, LAT suprato, kad gali kilti grėsmė civilinės apyvartos stabilumui, todėl 2018 m. liepos 19 d. susiaurino CK 6.930¹ str. taikymo galimybes.

2.1.3. CK 6.930¹ str. atskyrimas nuo CK 6.66 str.

Iš 2018 m. liepos 19 d. LAT nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-313-403/2018 matyti, kad ieškovės atstovas bankroto administratorius prašė *actio Pauliana* pagrindu pripažinti negaliojančia nuo sudarymo momento 2015 m. liepos 14 d. sandorio dalį atsakovei, taikyti restituciją. Ieškinį grindė tokiais

⁹⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje RUAB „Molesta“ ir UAB „Vėsa ir partneriai“ v. T. R. ir R. J. (bylos Nr. 3K-3-273-611/2018)“, *Infoplex praktika*, žiūrėta [2022 m. liepos 18 d., https://www.infolex.lt/tp/1605529](https://www.infolex.lt/tp/1605529), 43 punktas.

argumentais: ieškovė visiškai atsiskaitė su atsakove, nors dėl nemokumo ji negalėjo įvykdyti įsipareigojimų kreditoriams, o turimų lėšų pakako patenkinti tik 51,34 proc. kreditorių reikalavimų.⁹⁸

Teismas, įvertinęs bylos „duomenis, nesutiko su ieškovės teiginiais, kad jau 2015 m. kovo mėnesį ieškovė buvo nemoki“. „Teismas padarė išvadą, kad ieškovė nepažeidė CK 6.930¹ straipsnio nuostatų, nes iki bankroto bylos iškėlimo ji atsiskaitinėjo su kreditoriais, taip pat ir atsakove, pagal kreditorių mokėjimo dokumentų gavimo kalendorinio eiliškumo tvarką“, todėl ieškovė nelaikytina nesąžininga. Argumentavo, kad ginčytinas atsiskaitymas su atsakove nesukėlė ieškovės nemokumo. „Teismo vertinimu, atsiskaitant su atsakove buvo laikytasi verslo logikos. Teismas pažymėjo, kad tarp šalių buvo sudaryta ne tik pirkimo–pardavimo, bet ir statybos rangos sutartis, kuria buvo susitarta dėl daug didesnės darbų atlikimo kainos nei pagal pirkimo–pardavimo sutartį išrašytas sąskaitas. Taigi ieškovė, sumokėdama skolą atsakovei pagal minėtas sąskaitas, veikė siekdama užtikrinti įmonės komercinės veiklos tęstinumą, kas, teismo nuomone, atitinka ekonominę protingo asmens, veikiančio bendrovės kreditorių interesais, logiką“.⁹⁹

Apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino, nes pripažino, kad skolininko atliktas mokėjimas pažeidžia CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtintą imperatyvą, todėl „sandoris negalioja CK 1.80 straipsnio 1 dalies pagrindu, taip pat kad nustatytos visos CK 6.66 straipsnyje įtvirtintos taikymo sąlygos, todėl sandoris negalioja ir CK 6.66 straipsnio pagrindu“.¹⁰⁰ Kolegija nustatė, kad jau 2015 m. gegužės 31 d. ieškovė buvo nemoki, ginčo sandoris laikytinas pirmenybiniu, nes buvo atsiskaitoma pažeidžiant kitų ieškovės kreditorių teises gauti apmokėjimą pagal daug anksčiau suėjusius ir neapmokėtus finansinius reikalavimus. „Atsižvelgdama į tai, kad verslininkams keliami didesni reikalavimai, nepažeidžiant įstatymų, domėtis kita sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, o tarp šalių egzistavo pakankamai glaudūs verslo ryšiai, kolegija padarė išvadą, kad atsakovė turėjo realią galimybę sužinoti apie sunkią ieškovės finansinę būklę, todėl abi šalys laikytinos nesąžiningomis“.¹⁰¹

Kasacinis teismas, kasacinio skundo reikalavimus išskyrė ir pirmiausiai atskirai nagrinėjo ar ginčijamas sandoris neprieštarauja CK 6.930¹ str. ir *actio Pauliana* taikymo pagrindui. Dėl CK 6.930¹ straipsnio taikymo, kasacinis teismas nurodė, kad „byloje nustatyta ir šalys neginčija, kad ieškovė, 2015 m. liepos 14 d. atlikdama ginčo mokėjimą ir taip visiškai atsiskaitydama su atsakove, neturėjo

⁹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje BUAB "Šilo statyba" v. UAB "Apatata" (bylos Nr. 3K-3-313-403/2018)“, *Infolex* praktika, žiūrėta 2022 m. liepos 17 d., žiūrėta 2022 m. liepos 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1629386>, 3 punktas.

⁹⁹ *Ibid*, 5-12 punktai.

¹⁰⁰ *Ibid*, 32 punktas.

¹⁰¹ *Ibid*: 22 punktas.

pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti“,¹⁰² be to kiti kreditoriai turėjo ankstesnius nei atsakovė reikalavimus ieškovei, nors ir nedideles skolas. Taigi, prieš tai nagrinėję teismai netinkamai taikė ir aiškino materialiosios teisės normas (CK 6.930¹ str.).

LAT 2018 m. liepos 19 d. pirmą kartą konstatavo, kad atsižvelgiant į tai, kad ieškinį pareiškė ne „ieškovės kreditorės (tos, kurios iš jų turėjo ankstesnius reikalavimus ieškovei nei atsakovė), bet ieškovė, teigdama, kad dėl pirmenybės suteikimo atsakovei atsiskaitant su ja, kaip tik su viena iš kreditorių, pažeistos visų kitų jos kreditorių teisės ir teisėti interesai“.¹⁰³

Dėl *Actio Pauliana*, teismas vertino, kad byloje trūko reikšmingos informacijos sprendžiant dėl atsakovės (ne)sąžiningumo sudarant ginčijamą sandorį, todėl nutarė panaikinti apeliacinės instancijos sprendimą ir perduoti bylą apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Taigi galiausiai, buvo nuspręsta CK 6.930¹ str. nemaišyti su CK 6.66 str., t. y. ginčijant sandorius *actio Pauliana* byloje kaip pirmenybinius, CK 6.930¹ straipsniu neturėtų būti vadovujamasi, tokią išvalgą padarė ir Ilona Daubarienė savo disertacijoje. Ji pažymėjo, kad CK papildžius 6.930¹ straipsniu „Atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumas“, skolininko, neturinčio pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti, galimybės pasirinkti kreditorius, su kuriais jis atsiskaitys, dar labiau sumenko. Iš vienos pusės, tai gerai, iš kitos ne. Šios normos reguliavimo specifiškumą ji iliustriavo tokiu hipotetiniu pavyzdžiu: „įmonė nuomoja jai priklausančias negyvenamąsias patalpas tretiesiems asmenims ir, šiems uždelsus atsiskaityti, laikinai susiduria su finansiniais sunkumais“. „Jei vadovautis verslininkų logika, akivaizdu, kad įmonė, stengdamasi išsaugoti verslą, pirmiausia bandys atsiskaityti su komunalinių paslaugų tiekėjais <...>, nes be tų paslaugų jos patalpų nuomos verslas negalės funkcionuoti. Tačiau pagal CK 6.930¹ straipsnį pirma turėtų būti padengtos skolos“ biudžetinėms įstaigoms ir valstybės pinigų fondams. „Minėtą imperatyvų atsiskaitymų eiliškumo reguliavimą vertinant pauliškojo ieškinio aspektu, per kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyros prizmę, teigtina, kad ginčijant sandorius *actio Pauliana* byloje kaip pirmenybinius, LR CK 6.930¹ straipsniu neturėtų būti vadovujamasi. Pastarąja norma valstybė įstatyme įtvirtino savo prioritetą prieš kitus kreditorius (t. y. numatė, kad visų likusių skolininko kreditorių – net ir darbuotojų – reikalavimai, dėl kurių dar nėra išduoti vykdomieji dokumentai, ordinariniame procese gali būti tenkinami tik tuomet, kai skolininkas pirma atsiskaito su biudžetais ir pinigų fondais“.¹⁰⁴ „Daugeliu atveju laikoma, kad verslo operacijos, kai įmonė skolininkė sudaro daug savarankiškų sandorių su savo kontrahentu, kurių kiekvienas skatina paskesnio panašaus sandorio atsiradimą ateityje (angl. *running*

¹⁰² LAT nutartis, *supra note*, 98: 36 punktas.

¹⁰³ *Ibid*, 40 punktas.

¹⁰⁴ I. Daubarienės disertacija, *supra note*, 8: 136-137.

account), ir dėl to įmonė skolininkė gauna naudą, nes toliau tiekiamos jos verslui reikalingos prekės ar teikiamos paslaugos, yra sąžiningi sandoriai. R.J.Mokal'as pažymi, kad skolininkui kontrahentui neleidžiant pasitelkti minėtos gynybos prieš sandorių nugincijimo ieškinius, tai yra tolygu žalos finansinių sunkumų patiriančiai įmonei skolininkei darymu: taip panaikinama galimybė jai pratęsti ūkinę komercinę veiklą ir, gavus pajamų iš įmonei naudingų sandorių, bandyti išlikti rinkoje“.¹⁰⁵

Nors tiek teismai, tiek bankroto administratoriai suprato, kad neturi būti vertinamas CK 6.930¹ str., grindžiant kreditorių interesų ir teisių pažeidimą *actio Pauliana* kontekste, tačiau nebuvo pradėta vadovautis taisykle, kad bankroto administratoriai negali reikšti ieškinių dėl sandorių pripažinimo niekiniu CK 6.930¹ str. pagrindu (CK 1.80 straipsnis).

2.1.4. Lėšų trūkumo fakto nustatymas

Iš LAT 2018 m. lapkričio 29 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-458-687/2018 matyti, kad bankroto administratorius savo reikalavimą pripažinti ginčijamus sandorius negaliojančiais CK 6.930¹ str. pagrindu, grindė tinkamomis aplinkybėmis, bet tuo pačiu išryškėjo CK 6.930¹ taikymo problematika, t. y. sunku įrodyti įmonės nemokumą, kai ginčijami sandoriai atlikti žymiai anksčiau, nei įmonei iškelta bankroto byla. „Akivaizdu, kad veiklą vykdančioje įmonėje turimų lėšų kiekis ir skolinių įsipareigojimų suma nuolat kinta“¹⁰⁶, įmonė dažnai susiduria su laikiniais sunkumais, bet tai nereiškia, kad ji yra nemoki, ar užtenka nustatyti faktinę aplinkybę, kad ji vieną dieną neturėjo pakankamai lėšų atsiskaityti su visais kreditoriais, pažeidė CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtintą mokėjimų eiliškumą, ir tokį sandorį galima pripažinti negaliojančiu? Teismams irgi pradėjo kilti abejonių dėl šio straipsnio tinkamumo ginčijant sandorius.

Ieškovė (bankrutuojanti įmonė), kuriai atstovavo bankroto administratorius, teigė, kad ji ginčijamų mokėjimų atlikimo metu ir iki bankroto bylos iškėlimo neturėjo pakankamai lėšų atsiskaityti su visais kreditoriais; mokėjimus atsakovei (kredito unijai) atliko pažeisdama CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtintą mokėjimų eiliškumą ir neteisėtai suteikė pirmenybę kredito unijai¹⁰⁷.

Ieškovė papildomai nurodė, kad su atsakove buvo sudarytos dvi paskolos sutartys (2009 m. ir 2011 m.), pirmos grąžinimo terminas suėjo 2014 m. balandžio 20 d., o antros - 2014 m. rugsėjo 27 d. Ieškovė 2014 m. balandžio 10 d. mokėjimo nurodymu atsakovei grąžino likusią paskolos dalį (75

¹⁰⁵ I. Daubarienės disertacija, *supra note*, 8: 67 puslapis.

¹⁰⁶ LAT nutartis, *supra note*, 68: 26 punktas.

¹⁰⁷ *Ibid*, 3 punktas.

301,20 Eur) pagal pirmąją paskolos sutartį; 2014 m. balandžio 11 d. mokėjimo nurodymu pervedė 9 220,95 Eur pagal antrąją paskolos sutartį; taip pat 2014 m. gegužės 16 d. pervedė 6 381,59 Eur.¹⁰⁸

Bankroto administratoriaus pateikė įsiskolinimo kreditoriams lentelę iš kurios matyti, kad ginčijamų sandorių metu ieškovė turėjo ir kitų kreditorių, kuriems buvo suėję mokėjimo terminai.¹⁰⁹

Tiek pirmos instancijos teismas, tiek apeliacinis teismas kėlė klausimą, juk CK normos (pvz.: CK 6.873 straipsnio 3 dalis) nedraudžia skolininkui grąžinti skolos anksčiau laiko, bet skolininkas turi pareigą nepažeisti kitų kreditorių interesų. „Sprendžiant, ar buvo pažeistos kreditoriaus teisės ginčijamu sandoriu suteikiant pirmenybę kitam kreditoriui, reikia turėti omenyje tai, kad kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, įstatymai nenustato bendrojo kreditorių lygybės principo, būdingo bankroto situacijai.“¹¹⁰

Apygardos teismas konstatavo, kad „nėra visumos būtinų sąlygų, suteikiančių pagrindą ieškovės ginčo mokėjimus pripažinti pažeidžiančiais CK 6.930¹ straipsnio reikalavimą. Ieškovė 2014 m. balandžio 10 d. atsiskaitymo metu turėjo pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti, o atsiskaitymo 2014 m. balandžio 11 d. metu skolininkė, nors ir neturėjo pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti, buvo moki ir neprivalėjo atsiskaitymus atlikti CK 6.930¹ straipsnio 1 dalies normoje nurodyta eile (įstatymai nenustato bendrojo kreditorių lygybės principo, būdingo bankroto situacijai). Šiuo atveju nuo ginčijamų mokėjimų atlikimo momento iki bankroto bylos iškėlimo ieškovė sumažino minėtų kreditorių reikalavimus nuo 43 722,64 Eur iki 27 667,31 Eur“.¹¹¹

Kasacinio teismo išaiškinimai:

„Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas atmetė ieškinį pripažinti atsiskaitymus prieštaraujančiais CK 6.930¹ straipsniui, nes nenustatė pirmosios sąlygos, t. y. ar įmonė atsiskaitymo metu neturėjo pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti. Tačiau apeliacinės instancijos teismas, vertindamas ginčijamo atsiskaitymo metu 2014 m. balandžio 10 d. ieškovės turimo turto ir turimų įsipareigojimų santykį, lemiantį ieškovės mokumą, neįtraukė didžiausios kreditorės – atsakovės. <...> Dėl to negalima daryti išvados, kad atsiskaitymo sandorių dienomis ieškovės lėšų pakako atsiskaityti su visais kreditoriais“.¹¹²

¹⁰⁸ LAT nutartis, *supra note*, 68: 3 punktas.

¹⁰⁹ *Ibid*, 9 punktas. (Bankroto administratoriaus pateiktoje įsiskolinimo kreditoriams lentelėje nurodoma, kad 2014 m. balandžio 10 d. ir 2014 m. balandžio 11 d. UAB „Baltic oil“ pradelsta skola sudarė 2 140,09 Eur, UAB „Medžista“ – 2 672,81 Eur, UAB „Belfuel“ – 13 586,4 Eur, UAB „Dameta“ – 25 240,21 Eur, UAB „Lukoil Baltija“ – 1 338,53 Eur.)

¹¹⁰ *Ibid*, 22 punktas ir jame nurodyta teismų praktika.

¹¹¹ *Ibid*, 25 punktas.

¹¹² *Ibid*: 35 punktas. (Iš viso įsipareigojimų kreditoriams bankrutuojanti įmonė 2014 m. balandžio 10 d. turėjo 134 626,38 Eur (43 722,64 Eur (kitų kreditorių reikalavimų suma) + 90 903,74 Eur (atsakovės kredito unijos reikalavimas pagal paskolos sutartį)) = 134 626,38 Eur (pradelsti sudarė 43 722,64 Eur)), o turimų lėšų atsiskaityti su kreditoriais – tik 76 083,18 Eur).

Apeliacinės instancijos teismas nenustatė, ar ieškovei atlikus ginčijimus atsiskaitymus su kredito unija gražinant paskolą egzistavo pirmesnės eilės kreditoriai, kaip jie įvardijami CK 6.930¹ straipsnyje, ar nebuvo nepažeista tos pačios eilės kreditorių lygiateisiškumo, t. y. ar atlikti mokėjimai nepažeidžia CK 6.930¹ straipsnio 2 dalyje nurodyto kalendorinio eiliškumo taisyklės, kad atsiskaitymai pagal tos pačios eilės reikalavimus atliekami mokėjimo dokumentų gavimo kalendorinio eiliškumo tvarka.¹¹³

Dėl pirmiau nurodytų motyvų apeliacinės instancijos teismo nutartis buvo panaikinta, bylą perduodant iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka apeliacinės instancijos teismui.¹¹⁴

Pažymėtina, kad žiūrint prieš tai nagrinėtas situacijas, teismai vertindami įmonės mokumą, nustatydavo pradelstų mokėjimų ir pinigų sąskaitose bei kasoje sumų santykį konkrečių mokėjimų atlikimo dienomis. Šiuo atveju, lėšų trūkumo faktas nustatytas kitaip, prie pradelstų kreditorinių reikalavimų pridėta ginčo suma, t. y. mokėjimai atlikti pažeidžiant CK 6.930¹ str. atsiskaitymų eiliškumą. Bendra suma vadinami pareikšti reikalavimai.

2.2. CK 6.930¹ instituto versijos, egzistuojančios dabartinėje teisinėje sistemoje, ypatumai

Atsižvelgiant į tai, kad teismai skirtingai taikė, suprato šią normą, iškildavo vis naujų klausimų, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, išnagrinėjo civilinę bylą Nr. e3K-7-278-469/2019 ir 2019 m. gruodžio 9 d. priėmė nutartį, kurioje ne tik konstatato, kad nereikia maišyti CK 6.930¹ str. su CK 6.66 str., bet ir argumentuotai išaiškino, kad tai yra visiškai skirtingi institutai, kurie siekia skirtingų tikslų, joje suformulavo naują teisės taikymo ir aiškinimo taisyklę, suvienodindama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, dėl bankroto administratoriaus teisės ginčyti bankrutuojančios įmonės atliktus mokėjimus CK 6.930¹ straipsnio pagrindu.

„Kaip nuosekliai nurodoma kasacinio teismo nutartyse, bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei kartu sudarant sąlygas visiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto“.¹¹⁵

¹¹³ LAT nutartis, *supra note*, 68: 36 punktas.

¹¹⁴ *Ibid*, 39 punktas.

¹¹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Niskama“ v. UAB „GLASS CON“ (bylos Nr. e3K-7-278-469/2019)“, žiūrėta 2022 m. liepos 18 d., <https://www.infolex.lt/tp/1786611>, 29 punktas ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika.

„Bankrutuojančios įmonės kreditorius turi teisę reikšti netiesioginį ieškinį (CK 6.68 straipsnis), pareikšdamas ieškinį skolininko (bankrutuojančios įmonės) vardu, jei pati bankrutuojanti įmonė (jos administratorius) savo teisės neįgyvendina. Šio netiesioginio ieškinio emė yra ta, kad išreikalautas turtas būtų įskaitytas į skolininko turtą ir naudojamas visų skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti (CK 6.68 straipsnio 5 dalis). Kreditoriaus teisė reikšti tiesioginį ieškinį yra išimtis iš nurodytų taisyklių, aiškinama ir taikoma itin siaurai – individualaus delikto atveju“.¹¹⁶

Teisinės problematikos kontekste išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, „kad būtent CK 6.66 straipsnyje įtvirtintas *actio Pauliana* (Pauliano ieškinys) institutas yra teisinis pagrindas, kuriuo remdamasis bankroto administratorius turi galimybę nuginčyti iki bankroto bylos iškėlimo įmonės atliktus mokėjimus (atsiskaitymus), dėl kurių neteisėtai suteiktas prioritetas vienam iš kreditorių ir atitinkamai sumažinta galimybė kitiems kreditoriams gauti reikalavimų patenkinimą iš bankrutuojančios įmonės turto“¹¹⁷.

CK 6.66 straipsnio nuostatos taikytinos kartu su JANĮ. LAT sistemiškai vertindamas šio įstatymo nuostatas, pabrėžė, kad „įmonei atsidūrus tokioje būsenoje, kai ji negali ir ateityje negalės atsiskaityti su kreditoriais, atsakingi asmenys privalo inicijuoti bankroto bylą, o atsiskaitymas su kreditoriais, išskyrus atvejus, kai įmonė tokius sandorius sudaryti privalėjo, negali būti vykdomas, kad būtų išvengta neteisėto pranašumo suteikimo vieniems kreditoriams sumažinant likusiųjų galimybes gauti reikalavimų patenkinimą. Pažeidus šias įstatymo nuostatas, nemokios įmonės sudarytas sandoris gali būti nuginčytas CK 6.66 straipsnio pagrindu, o sumokėtos lėšos – išreikalautos iš jas neteisėtai gavusio nesąžiningo kreditoriaus“¹¹⁸. Įmonei bankrutavus, kreditorių reikalavimų tenkinimo eilė ir tvarka nustatoma JANĮ 94 str.

CK 6.930¹ atsiskaitymų eiliškumo taisyklių „reglamentavimo apimtis apribota CK 6.930¹ straipsnio 3 dalimi, kad atsiskaitymų eilę vykdymo proceso, bankroto, restruktūrizavimo ir kitais įstatymų nustatytais atvejais nustato kiti įstatymai. CK 6.930¹ straipsnyje nustatytas atsiskaitymų eiliškumas esmingai skiriasi nuo įtvirtinto“¹¹⁹ JANĮ 94 straipsnyje.

LAT išaiškino, kad remiantis teisiniu reguliavimu, pirma, „CK 6.930¹ straipsnyje nustatyta privaloma mokėjimų eiliškumo tvarka yra skirta įmonėms, patiriančioms **laikinu** finansinių sunkumų – neturinčioms pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti; šis reguliavimas,

¹¹⁶ LAT nutartis, *supra note*, 115: 30 punktas ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika.

¹¹⁷ *Ibid*, 33 punktas.

¹¹⁸ *Ibid*, 36 punktas.

¹¹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo LAT 2020 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Telšių kuras“ v. KU „Germanto lobis“ (bylos Nr. e3K-3-119-248/2020)“, žiūrėta 2022 m. liepos 19 d., <https://www.infollex.lt/tp/1868867>, 33 punktas.

priešingai negu įtvirtintas“ JANĮ, „nesiejamas su įmonės nemokumu ar situacija, kai yra pagrindas konstatuoti, kad įmonė ne tik šiuo metu negali, bet ir negalės ateityje atsiskaityti su kreditoriais (CK 6.930¹ straipsnio 3 dalis). Antra, CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtintu reguliavimu siekiama užtikrinti finansinę drausmę ir apsaugoti pirmesnėje eilėje esančių kreditorių teisę lėšas gauti anksčiau už paskesnėje eilėje esančius kreditorius. Taigi, remdamasis CK 6.930¹ straipsnio nuostatomis reikalavimą galėtų reikšti kreditorius, pagal atsiskaitymų eiliškumą esantis pirmiau už gavusį atsiskaitymą, bet ne neteisėtą atsiskaitymą atlikusi įmonė“¹²⁰.

Reiškiant reikalavimus *actio Pauliana* pagrindu įrodinėtinis kitos faktinės aplinkybės, nei CK 6.930¹ str. pagrindu.

Taigi, išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į iš dalies nenuoseklią kasacinio teismo praktiką šioje srityje ir į dėl to kylantį poreikį ją tikslinti, įgyvendindama kasacinio teismo funkciją formuoti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką, suformavo tokią teisės aiškinimo taisyklę: „CK 6.930¹ straipsnis nereglamentuoja nemokios įmonės atsiskaitymų su kreditoriais tvarkos ir nėra skirtas bankrutuojančios įmonės ar jos kreditorių teisėms ginti, todėl įmonės bankroto administratorius neturi teisės reikšti ieškinio dėl lėšų priteisimo CK 6.930¹ straipsnio pagrindu.“¹²¹

Tačiau net ir po tokio kategoriško LAT išaiškinimo, bankroto administratoriai ir toliau reiškė ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais CK 6.930¹ straipsnio pagrindu. Todėl 2020 m. balandžio 9 d. priimdamas nutartį civilinėje byloje e3K-7-115-469/2020, LAT dar kartą pabrėžė, kad „bankroto administratoriaus ginčijami sandoriai negali būti pripažinti niekiniais CK 6.930-1 straipsnio pagrindu; bankroto administratorius negali remtis CK 6.930¹ straipsnyje nustatyto atsiskaitymų eiliškumo pažeidimu kaip kreditoriaus teisių pažeidimu CK 6.66 straipsnio taikymo tikslu, nes įmonei esant nemokiai neleistinas atsiskaitymas su jokios eilės kreditoriais, išskyrus būtinus sandorius, atsiskaitymas su aukštesnės eilės kreditoriumi *actio Pauliana* kontekste būtų traktuojamas lygiai taip pat – kaip neteisėtas pirmenybinis sandoris (sandoris, kuriuo skolininkas, būdamas nemokus, suteikia pirmenybę kitam kreditoriui)“.¹²²

Kitas svarbus momentas, kad LAT priimdamas šią nutartį dar labiau susiaurino atsiskaitymo eiliškumo instituto taikymo sritį, t. y. išaiškino, jog CK 6.930¹ straipsnyje reglamentuojamas tik atsiskaitymų lėšomis – grynaisiais ir negrynaisiais pinigais – eiliškumas, todėl šio straipsnio nuostatos

¹²⁰ LAT nutartis, *supra note*, 115: 44 punktas.

¹²¹ *Ibid*, 50 punktas.

¹²² LAT nutartis, *supra note*, 35: 99 punktas.

netaikomos priešpriešinių reikalavimų įskaitymo sandoriams. Šį savo argumentą grindė sekančiais motyvais:

- 1) CK 6.930¹ straipsnis pakeitė prieš tai buvusį CK 6.293 straipsnį. CK 6.923 straipsnio 2 dalis reglamentavo atsiskaitymo tik negrynaisiais pinigais eiliškumą, kai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti neužtenkdavo. Tiek anksčiau, tiek dabar CK nereguliuoja paties ūkio subjekto atsiskaitymų eiliškumo (tiek grynaisiais, tiek negrynaisiais pinigais), kai jis turi pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti.¹²³
- 2) „CK 6.930¹ straipsnis „Atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumas“ yra CK XLVII skyriuje „Atsiskaitymai“, šiame skyriuje reglamentuojami atsiskaitymai grynaisiais ir negrynaisiais pinigais (mokėjimo pavedimais, akredityvais, čekiais, vekseliais, inkaso ir kitomis įstatymų nustatytais atsiskaitymų priemonėmis). Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad, įskaitant priešpriešinius vienaarūšius reikalavimus, tarp prievolių šalių nevyksta atsiskaitymai lėšomis – nei grynaisiais, nei negrynaisiais pinigais“.¹²⁴
- 3) „vadovaujantis CK 1.2 straipsnyje įtvirtintu civilinių santykių teisinio reglamentavimo principu dėl sutarties laisvės ir nesikišimo į privačius santykius, teigtina, kad įstatyme įtvirtintų draudimų negalima aiškinti per plačiai įstatyme tiesiogiai nenustatytiems civiliniams santykiams“.¹²⁵

LAT taip pat paaiškino, kad teismas negali būti vienpusiškas ir prioritetiškai ginti tik kreditorių interesus, tai neatitiktų civilinių santykių principų (CK 1.2, 1.5 straipsniai), kiltų grėsmė civilinės apyvartos stabilumui ir tai galėtų turėti neigiamų padarinių verslui, skatinti vengti komercinių ryšių su laikinų ekonominių sunkumų turinčiais ūkio subjektais.

Atsižvelgiant į prieš tai įvardintas priežastis CK 6.930¹ instituto taikymo sritį susiaurino, bet *actio Pauliana* – praplėtė, nusprendė pakeisti teismų suformuotą praktiką ir nurodė, kad „*actio Pauliana* negali būti paneigiamas remiantis vien tuo argumentu, kad ginčijamo sandorio šalys veikė pagal verslo logiką – siekė savo turtinių interesų patenkinimo; CK įtvirtintas reglamentavimas suponuoja verslo subjektų pareigą tam tikromis aplinkybėmis atsisakyti savo intereso patenkinimo, taip išvengiant sandorių nugincijimo *actio Pauliana* pagrindu teisinių padarinių“.¹²⁶ Todėl teismas, sprenddamas dėl *actio Pauliana* pagrindu ginčijamo pirmenybinio sandorio šalių sąžiningumo, turi vertinti:

1) „ar faktinės aplinkybės nesuponavo būtinumo skolininkui sudaryti ginčijamą sandorį, kokius interesus patenkinti siekė sandorį sudaręs trečiasis asmuo, atsisakymo sudaryti sandorį galimą poveikį jam,

¹²³ LAT nutartis, *supra note*, 35: 101 punktas.

¹²⁴ *Ibid*, 102 punktas.

¹²⁵ *Ibid*, 103 punktas.

¹²⁶ *Ibid*, 125 punktas.

kaip verslo subjektui, bei jo paties kreditorių interesams; galimos situacijos, kai kreditoriaus interesus pažeidusio sandorio sudarymas būtų pateisinamas tuo pagrindu, kad jo nesudarymas lemtų analogiškas arba dar sunkesnes pasekmes trečiojo asmens ar jo kreditorių turciniams interesams“;¹²⁷

2) sandorio sudarymo metu buvusias pozicijas, „t. y. pagal tai, ką numatė ar galėjo numatyti šalys pagal sandorio sudarymo metu buvusias aplinkybes, o ne *ex post* – pagal bylos nagrinėjimo metu paaiškėjusias aplinkybes, be kita ko, skolininko bankroto situaciją. Be to, kai sandorį kreditorių interesais ginčija įmonės bankroto administratorius, aktualu išsiaiškinti buvusių įmonės valdymo organų poziciją dėl sandorio sudarymo paskatų.¹²⁸

Apibendrinant, galima teigti, kad LAT atsižvelgiant į teisiškai susidariusią situaciją, kad būtų labiau apgintos kreditorių teisės, nubrėžė naują kryptį, kurios teismai turėtų laikytis sprendami dėl *actio Pauliana* pagrindu ginčijamo pirmenybinio sandorio šalių sąžiningumo, neužtenka pasakyti, kad šalys veikė pagal verslo logiką – siekė savo turcinių interesų patenkinimo, lemiamas argumentas turėtų būti sandorio būtinumas, jei sandoris būtų nesudarytas ar tai sukeltų analogiškas ar dar sunkesnes pasekmes, t. y. įmonė taptų nemoki.

¹²⁷LAT nutartis, *supra note*, 35: 126 punktas.

¹²⁸ *Ibid*, 127 punktas.

2 SKYRIO APIBENDRINIMAS

Apibendrinant antrą skyrių, akcentuotina, kad nors tiek CK 6.930¹ str., tiek CK 6.66 str. yra skirti ginti pažeistas kreditoriaus teises, tačiau jų nereikėtų maišyti, tai yra visiškai skirtingi institutai, kurie siekia skirtingų tikslų, taikomi skirtingais atvejais, įrodinėjamos skirtingos faktinės aplinkybės (žiūrint 1 lentelę).

	CK 6.66 str.	CK 6.930(1) str.
Teisinė pasekmė sutarties galiojimui	Sandoriai gali būti pripažįstami negaliojančiais.	Sandoriai gali būti pripažįstami niekiniais ir negaliojančiais.
Įmonės būklė	Įmonė yra nemoki. Kai yra pagrindas konstatuoti, kad įmonė ne tik šiuo metu negali, bet ir ateityje negalės atsiskaityti su kreditoriais.	Skirta įmonėms, patiriančioms laikinu finansinių sunkumų – neturinčioms pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti. Šis reguliavimas, nesiejamas su įmonės nemokumu.
Įmonės būklės vertinimas	Įmonė negali atsiskaityti su kreditoriumi (išorinis požymis, likvidumo testas) arba bendrovė susiduria su turto nepankamumu (vidinis požymis, balanso testas).	Tiriamas tik išorinis požymis. Įmonė negali atsiskaityti su kreditoriumi.
Atsiskaitymų eiliškumas	Įmonei esant nemokiai neleistinas atsiskaitymas su jokios eilės kreditoriais, išskyrus būtinus sandorius. Paskelbus įmonei bankrotą, turtas paskirstomas – JANĮ 94 str. nurodyta tvarka.	Įmonei esant mokiai, ji turi atlikti atsiskaitymus CK 6.930(1) str. nurodyta tvarka.
Tikslas	Siekiami susigrąžinti skolininko nepagrįstai perleistą turtą (ar jo vertę), kad būtų išvengta neteisėto pranašumo suteikimo vieniems kreditoriams sumažinant likusiųjų galimybes gauti reikalavimų patenkinimą.	Siekiami užtikrinti finansinę drausmę ir apsaugoti pirmesnėje eilėje esančių kreditorių teises.
Ieškinį gali pareikšti:	bankroto administratorius (toliau BA), kreditorius, jei BA neįgyvendina savo teisės.	kreditorius, pagal atsiskaitymų eiliškumą esantis pirmiau už gavusį atsiskaitymą
Restitucija	Ginčo turtas (ar jo vertė) turi būti gražinamas bankrutuojančiai įmonei į bendrą turto masę ir naudojamas atsiskaityti su visais kreditoriais Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka	Mokėjimai, atlikti pažeidžiant atsiskaitymų eiliškumą, turi būti sumokami ieškovui.

1 lentelė. *Atsiskaitymo eiliškumo* ir *Actio pauliana* institutų skirtumai.

3. ATSISKAITYMO EILIŠKUMO PAŽEIDIMO TAIKYMO PROBLEMATIKA

LAT praktika nusistovėjo, tapo vieninga, tad teliko išanalizuoti pirmos ir antros instancijos teismų procesinius sprendimus ir išsiaiškinti ar teismai ir tuo pačiu kiti proceso dalyviai įsisavino LAT suformuotą praktiką ir ar atsirado naujų išaiškinimų.

3.1. Probleminiai aspektai žemesnės instancijos teismų praktikoje dėl CK 6.930¹ str. taikymo

CK 6.930¹ str. taikymo klaidos:

1. CK 6.930¹ str. sutapatinimas su CK 6.66 str.; bankroto administratorių ieškinių reiškimas CK 6.930(1) str. pagrindu priešpriešinių reikalavimų įskaitymo sandoriams, bei kai įmonė yra nemoki.

Po visų LAT išaiškinimų, iš Šiaulių apygardos teismo 2022 m. balandžio 27 d. priimtos nutarties civilinėje byloje Nr. e2A-196-267/2022, matyti, kad vėl gi **bankroto administratorius** pareiškė teismui ieškinį ir bandė nuginčyti sandorį tiek CK 6.930¹ str., tiek ir CK 6.66 str. pagrindu.

Pirmos instancijos teismas sprendė, kad ginčijamo įskaitymo metu ieškovė (skolininkė) „faktiškai buvo **nemoki** ir nebuvo pajėgi atsiskaityti su visais savo kreditoriais; **įskaitymu** patenkinti išimtinai tik atsakovės reikalavimai, kuri nebuvo sąžininga, nebuvo laikomasi imperatyvaus CK 6.930¹ straipsnyje išdėstyto kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumo; įskaitymas nebuvo ekonomiškai naudingas ieškovei, nepagerino jos finansinės būklės ir nepadėjo išvengti bankroto; neabejotinai pažeidė kitų ieškovės kreditorių interesus ir iš esmės užkirto jiems kelią panaudoti atsakovės įskaitytą sumą savo reikalavimams patenkinti“¹²⁹ ir dėl to ieškinį tenkino.

Atsakovė (kreditorė) nesutikdama su tokia teismo pozicija, pareiškė apeliacinį skundą, kuriame nurodė, kad „teismas kreditorių teisių pažeidimą kaip *actio Pauliana* sąlygą kildino išimtinai iš to, kad įmonė sandorio metu buvo nemoki ir turėjo pradelstų įsipareigojimų kitiems kreditoriams, o tai jo nuomone, neatitinka kasacinio teismo praktikos, kurioje formuojamos *actio Pauliana* aiškinimo ir taikymo taisyklės“. Teismas neįvertino, „kokio sandorio pagrindu vyko atsiskaitymas, kodėl toks sandoris buvo inicijuotas“, „kaip situacija būtų susiklosčiusi, jeigu turto perleidimo sandoris apskritai nebūtų buvęs sudarytas“¹³⁰, Apeliantė apeliavo „ir į tai, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai sandorį pripažino negaliojančiu dėl

¹²⁹ „Šiaulių apygardos teismas 2022 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Granterma“ v. MB „Masala“ (bylos Nr. e2A-196-267/2022)“. *Infolex* praktika, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d., <https://www.infolex.lt/tp/2077490>, 7 punktas.

¹³⁰ *Ibid*, 9.1; 9.3. punktai.

imperatyvių CK 6.930¹ str. nuostatų pažeidimo (CK 1.80 straipsnis) bei jo pažeidimą siejo su kreditorių teisių pažeidimu *actio Pauliana* prasme“.¹³¹

Šiaulių apygardos teismas su tokia apeliančios dėsťoma pozicija nesutiko, pacitavo seną, nebataikytiną LAT praktiką¹³², t. y. jei įmonė pažeidžia CK 6.930¹ straipsnyje nustatytą imperatyvą, kai yra nemoki, ji laikytina nesąžininga ir nurodė, kad „CK 6.930¹ straipsnio pažeidimas yra vienas iš pagrindų sandorį konstatuoti negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu – tai tik pagrindžia, kad sandoris sudarytas pažeidžiant bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus. <..> Todėl nors CK 6.930¹ straipsnio pažeidimas iš esmės nėra savarankiškas ginčijamo sandorio pagrindas įmonės nemokumo metu, tačiau jis nėra ir negali būti ignoruojamas, turi būti vertinamas grindžiant kreditorių interesų ir teisių pažeidimą *actio Pauliana* kontekste“.¹³³

Kaip dar vieną priekaištą teismui, apeliančios nurodė, kad „įskaitant priešpriešinius vienasrūšius reikalavimus, tarp prievolių šalių nevyksta atsiskaitymai lėšomis – nei grynaisiais, nei negrynaisiais pinigais, todėl teismas nepagrįstai taikė CK 6.930¹ str., t. y. taikė teisės normą, kuri nagrinėjamoje byloje negalėjo būti taikoma“¹³⁴.

Apelacinės instancijos teismas vėl gi nesutiko su apeliančios pozicija, paaiškino, kad CK 6.930¹ straipsnyje reglamentuotas atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumas. „Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad šalims atliekant tarpusavio įskaitymą, laikytina, jog buvo atsiskaityta negrynaisiais pinigais, kadangi buvo atliktas piniginių reikalavimų įskaitymas (Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-298-196/2018)“.¹³⁵

Konstatuotina, šiuo atveju CK 6.930¹ straipsnis taikytas teismų nepagrįstai. Visų pirma, teismai neišaiškino, kad reikalavimą pripažinti sandorį niekiniu dėl imperatyvių CK 6.930¹ str. nuostatų pažeidimo (CK 1.80 straipsnis) pareiškė netinkamas subjektas, kadangi „ieškovės atstovės - bankroto administratoriaus ginčijami sandoriai negali būti pripažinti niekiniais CK 6.930¹ straipsnio pagrindu“.¹³⁶ Visų antra, yra pilnai sutiktina su apeliančios pozicija. Apeliančios vadovavosi naujiausia teismų praktika, o teismai ne. Juk Kasacinis teismas yra pažymėjęs, „kad, įskaitant priešpriešinius vienasrūšius

¹³¹ Teismo nutartis, *supra note*, 129: 29 punktas.

¹³² Pagal kasacinio teismo praktiką *actio Pauliana* instituto taikymo tikslais sandoriais yra laikomi ir atskiri mokėjimai atliekami atitinkamos sutarties pagrindu. Jeigu įmonė vykdo atsiskaitymus su kreditoriais laikydamosi sutartyse su jais nustatytų prievolių įvykdymo terminų ir atlieka atsiskaitymus su kreditoriais laikydamosi atsiskaitymo eiliškumo pagal prievolių vykdymo pasibaigimo datas, o nuo 2013 m. spalio 1 d. – nepažeisdama ir CK 6.930¹ straipsnyje nustatyto eiliškumo, paprastai nelaikytina, kad toks atsiskaitymas su vienu iš kreditorių suteikia jam pirmenybės teisę prieš kitus kreditorius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-448/2012).

¹³³ Teismo nutartis, *op. cit.*, 31 punktas.

¹³⁴ *Ibid*, 9.6 punktas.

¹³⁵ *Ibid*, 32 punktas.

¹³⁶ LAT nutartis, *supra note*, 35: 99 punktas.

reikalavimus, tarp prievolių šalių nevyksta atsiskaitymai lėšomis – nei grynaisiais, nei negrynaisiais pinigais¹³⁷.

Tačiau šiuo atveju, klaida nėra tokia svarbi, kadangi teismo sandoriai pripažinti negaliojančiais ne tik CK 6.930¹ str. pagrindu, bet ir CK 6.66 str., kadangi buvo įrodyta, kad sandorių sudarymo metu įmonė buvo nemoki, suteikė prioritetą vienam susijusiam su ja kreditoriui, todėl, jos veiksmai, siekiant naudoti kreditoriui, nes ieškove negavo jokių pajamų bei perleido savo turtą, nėra laikytini sąžiningais (CK 6.67 str. 1 p.)¹³⁸.

Pažymėtina, kad daugiau tokių atvejų, kad teismai, netiksliai taikytų CK 6.930(1) str. normą, nuo 2019 m. nepastebėta. Tačiau pastebėti dar keli atvejai, kai bankroto administratorius pareiškė ieškinį dėl sandorio pripažinimo niekiniu CK 6.930(1) str. pagrindu, nors ginčijamas sandoris atliktas įskaitant priešpriešinius vienas kitą reikalavimus, įmonė buvo nemoki, tas matyti iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutarties civilinėje byloje BUAB „Niskama“ v. UAB „GLASS CON“ (bylos Nr. e3K-7-278-469/2019) bei iš Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gegužės 18 d. nutarties civilinėje byloje BUAB „Kauno dujotiekio statyba“ v. N. B. ir P. S. (bylos Nr. e2A-288-464/2022).

2. Ieškinius reiškia kreditoriai, kai įmonei iškelta bankroto byla

Po 2019 m. teismai vis akcentuodavo, kad bankroto administratoriaus ginčijami sandoriai negali būti pripažinti niekiniais CK 6.930¹ straipsnio pagrindu, tad kreditoriai pradėjo ginti savo pažeistas teises ir interesus CK 6.930¹ institutu, kai įmonei iškeliamas bankroto byla. Tas matyti iš Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 21 d. nutarties civilinėje byloje UAB „Gilė gilė“ v. BUAB „Bajoras“ ir UAB „Launeva“ (bylos Nr. e2-595-603/2022).

Skolininkei (atsakovei Nr. 1) buvo iškelta bankroto byla, jos kreditorė (ieškove) kreipėsi į teismą su ieškiniu atsakovėms dėl reikalavimo perleidimo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis „CK 1.80 straipsnio pagrindu ir CK 6.66 str. pagrindu (*Actio Pauliana*). Ieškinio reikalavimą dėl CK 1.80 str. pažeidimo grindė tokiais argumentais: 2018-12-31 būdama sudėtingoje finansinėje padėtyje, turėdama pareigą atsiskaityti su ieškove, pažeisdama imperatyvias CK 6.930(1) str. nuostatas, atsiskaitė su atsakove Nr. 2 - perleido 115 895,87 Eur vertės reikalavimo teises už 92 716,69 Eur, šią kainą

¹³⁷ LAT nutartis, *supra note*, 35: 34.

¹³⁸ Teismo nutartis, *supra note*, 129: 27 punktas.

sumokėdama tarpusavio skolų įskaitymo būdu¹³⁹. Ieškovės įsitikinimu, skolininkė „laikotarpiu nuo 2018-12-31 neturėjo pakankamai lėšų visiems kreditorių reikalavimams patenkinti“, t. y. buvo nemoki, kadangi vadovaujantis balansų ir pelno (nuostolių) ataskaitomis už 2018 ir 2019 metus, jos įsipareigojimai kreditoriams (2 329 846 Eur) viršijo pusę (982 930 Eur) į balansą įrašyto turto vertės (1 965 860 Eur), ĮBĮ 2 straipsnio 8 dalies prasme.¹⁴⁰

Teismas konstatavo, kad šiuo atveju egzistuoja visos sąlygos ginčo reikalavimo perleidimo sutartis pripažinti negaliojančiomis *actio Pauliana* pagrindu (CK 6.66 straipsnis). Teismas tyrė visas 7 sąlygas. *Atsakovų (ne)sąžiningumas buvo įrodytas remiantis* CK 6.67 straipsnio 6 punkte nustatyta prezumcija.¹⁴¹

Dėl ieškinio reikalavimų CK 1.80 ir 6.930 (1) straipsnių pagrindu, teismas pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje reikalavimą pripažinti ginčo sandorius negaliojančius CK 6.930(1) straipsnio pagrindu reiškia bankrutavusios įmonės kreditorius ir šis reikalavimas yra pareikštas jau būtent iškėlus bankroto bylą. „Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad nesibaigus įmonės bankroto procesui kreditorius gali pareikšti tiesioginį ieškinį dėl jam padarytos žalos atlyginimo tuo atveju, jei padaryta tiesioginė žala tam kreditoriui, o ne išvestinė žala kreditoriams kaip interesų grupei. Atsižvelgiant į tai, kad CK 6.930(1) straipsnis nereglamentuoja nemokios įmonės atsiskaitymų su kreditoriais tvarkos ir nėra skirtas bankrutuojančios įmonės ar jos kreditorių teisėms ginti, daroma išvada, kad ieškovė šiuo atveju neturi teisės reikšti ieškinio dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais CK 6.930(1) straipsnio pagrindu, užtikrinant kreditorių interesus. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad šiuo pagrindu ieškinio tenkinti nėra pagrindo“.¹⁴²

Pažymėtina ir tai, kad ieškovė kaip vieną iš CK 6.930 (1) str. taikymo sąlygų įvardijo atsakovės nemokumą. CK 6.930 (1) institutas nėra taikomas, kai įmonė yra nemoki. Nemokumas yra *actio Pauliana* teisinė sąlyga, ir ji anksčiau buvo suprantama, „kaip įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės“¹⁴³. 2020 m.

¹³⁹ „Vilniaus apygardos teismas 2022 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gilė gilė“ v. BUAB „Bajoras“ ir UAB „Launeva“ (bylos Nr. e2-595-603/2022)“, *Infoplex* praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 27 d., <https://www.infoplex.lt/tp/2076683>, 10 punktas.

¹⁴⁰ *Ibid*, 9.

¹⁴¹ Preziumuojama, kad kreditoriaus teisėtus interesus pažeidusio sandorio šalys buvo nesąžiningos, jeigu skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su kitu juridiniu asmeniu, kurį skolininkas kontroliuoja, arba kai vienos iš sandorio šalių vadovas ar valdymo organo narys yra asmuo, tiesiogiai ar netiesiogiai, vienas ar kartu su kitais šiame straipsnyje nurodytais asmenimis, turintis nuosavybės teise mažiausiai penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajų, įnašų ir pan.).

¹⁴² Teismo nutartis, *supra note*, 140: 48 punktas ir joje cituojama teismo praktika.

¹⁴³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Bildunga“ v. RUAB „Elektrotinklas“ (bylos Nr. 3K-3-204/2012)“, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 15 d., <https://www.infoplex.lt/tp/376397>.

sausio 1 d. įsigaliojus JANĮ, įmonės nemokumas – įmonės būseną, juridinio asmens būseną, kai juridinis asmuo laiku negali vykdyti turtinių prievolių arba juridinio asmens įsipareigojimai viršija jo turto vertę (JANĮ 2 straipsnio 7 dalis). Taigi, nemokumo būsenai konstatuoti yra būtini du elementai: 1) negalėjimas laiku įvykdyti turtinių prievolių; 2) juridinio asmens įsipareigojimai viršija jo turto vertę. Kasacinio teismo praktikoje pažymima, kad „juridinio asmens nemokumas sietinas ir su kitais rimtais finansiniais sunkumais, kuriuos atspindi tokie požymiai: 1) juridinis asmuo nebevykdo įstatuose apibrėžtos veiklos arba vykdoma veikla ilguoju periodu kuria tik nuostolius ir nėra perspektyvų atkurti įprastos veiklos vykdymą ir stabilizuoti padėtį; 2) juridinis asmuo sistemiškai nevykdo savo įsipareigojimų kreditoriams; 3) juridinis asmuo neturi turto, kuris būtų pakankamas kreditorių finansiniams reikalavimams patenkinti“.¹⁴⁴ Įrodinėjant CK 6.930 (1) str. institutą, tiriami ne balanso duomenys, o įmonėje turimų lėšų kiekis (įmonės Kasoje, bankų sąskaitose) ir skolinių įsipareigojimų suma, t. y. nagrinėjama ar įmonė turėjo/neturėjo pakankamai lėšų atsiskaityti.

Teismas teisingai taikė LAT 2019 m. gruodžio 9 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-7-278-469/2019 suformuotą teisės aiškinimo taisyklę: CK 6.930(1) straipsnis nereglamentuoja nemokios įmonės atsiskaitymų su kreditoriais tvarkos ir nėra skirtas bankrutuojančios įmonės ar jos kreditorių teisėms ginti. Ši taisyklė pasako, kad kai įmonei yra iškelta bankroto byla, ieškinių CK 6.930(1) str. pagrindu negali reikšti nei bankroto administratorius, nei kreditorius. Ji grindžiama tuo, kad bankroto byloje CK 6.930(1) straipsnio pagrindu panaikinus atsiskaitymo sandorį ir priteisus lėšas į bankrutuojančios įmonės turto masę, nebus pasiekti CK 6.930(1) įtvirtinto reglamentavimo tikslai, t. y. neapgintos pirmumo teisę gauti atsiskaitymą turėjusio asmens teisės.

3. Nėra aišku kaip nustatinėjamas lėšų trūkumo faktas

Kauno apygardos teismo 2022 m. vasario 21 d. nutarties civilinėje byloje UAB „EDS PROJECTS v. UAB „Nova Via LT“, Kėdainių krašto kredito unija (bylos Nr. e2A-142-555/2022) matyti, kad skolininkei (atsakovei Nr. 1) restruktūrizavimo byla buvo iškelta 2019 m. balandžio 4 d. nutartimi, tačiau dar priimdamas pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, Kauno apygardos teismas 2019 m. vasario 21 d. nutartimi atsakovei Nr. 1 leido mokėti tik darbuotojams darbo užmokestį, mokesčius valstybei, socialinio draudimo įmokas bei einamąsias įmokas, tačiau ne seniai susidariusias skolas. Nepaisydama imperatyvaus draudimo vykdyti iki restruktūrizavimo bylos iškėlimo susidariusius

¹⁴⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje BVŠĮ „Vilnius veža“ v. O. R. V., B. R. B., Vilniaus miesto savivaldybė ir UAB „Vilniaus viešasis transportas“ (bylos Nr. e3K-3-105-684/2019)“. eTeismų praktika, žiūrėta 2023 m. vasario 26 d., <https://eteismai.lt/byla/52365139296147/e3K-3-105-684/2019>, 50 punktas.

įsipareigojimus, atsakovei Nr. 1 mokėjo skolas, susidariusias pagal 2016 m. liepos 20 d., 2017 m. lapkričio 8 d., 2018 m. liepos 16 d. kredito sutartis, ir nuo pareiškimo pateikimo teismui iki teismas atsisakė tvirtinti restruktūrizavimo planą ir restruktūrizavimo bylą nutraukė sumokėjo atsakovei Nr. 2 14 330,43 Eur. Restruktūrizacijos byla nutraukta 2019 m. gruodžio 30 d.

Paašškėjus šiai aplinkybei, ieškovė (kreditorė) kreipėsi į teismą su ieškiniu, prašydama pripažinti negaliojančiais skolininkės (atsakovės Nr. 1) nuo 2018 m. gruodžio 20 d. iki 2020 m. birželio 22 d. atliktus mokėjimus atsakovei Nr. 2, kurių bendra suma yra 28 583,52 Eur, ir taikyti restituciją bei šių mokėjimų pagrindu atsakovės Nr. 2 gautas lėšas grąžinti atsakovei Nr. 1, jas priteisiant ieškovei.

Pirmos instancijos teismas ieškinį tenkino visiškai. Teisme gauti abiejų atsakovių apeliaciniai skundai. Apeliantė (atsakovė Nr. 2) apeliaciniame skunde nurodė, kad „pirmos instancijos teismas visiškai neanalizavo ir nevertino duomenų apie atsakovės Nr. 1 atliktų kiekvieno mokėjimo metu turėtas lėšas (grynaisiais ir negrynaisiais pinigais), t. y., ar atliekant kiekvieną ginčijamą mokėjimą atskirai atsiskaitymo vykdymo metu skolininkas turėjo (neturėjo) pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti, taip pat pirmos instancijos teismas nevertino ar tokie atlikti mokėjimai (nors ir neturint pakankamai lėšų) tam tikrais atvejais (ne)buvo privalomi dėl faktinių aplinkybių (pvz. eilinių kredito įmokų mokėjimas pagal prisiimtas sutartis)“.¹⁴⁵

Antros instancijos teismas konstatavo, bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas, nustatydamas bylai reikšmingas aplinkybes, tyrė ir vertino atsakovės Nr. 1 finansinę padėtį. Pagal byloje pateiktus duomenis padarė išvadą, kad ginčo mokėjimo dienomis atsakovei Nr. 1 lėšų nepakako atsiskaityti su visais kreditoriais. Aplinkybę, jog lėšų nepakako atsiskaityti su visais kreditoriais atsakovė Nr. 1 pripažino tiek bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, tiek ir apeliaciniame skunde. Be to, apeliacinės instancijos teismas taip pat patvirtino, kad atsakovė Nr. 1 ginčo mokėjimo metu buvo susidūrusi su finansiniais sunkumais, tą įrodo byloje surinkti duomenys (atsakovės banko sąskaitų duomenys, atsiskaitymų apimtys) bei duomenys apie restruktūrizavimo bylos iškėlimo inicijavimą, todėl nurodė, kad yra pagrindas spręsti, kad egzistuoja CK 6.930¹ straipsnio pirmoji sąlyga, t. y. kad, mokėjimo dienomis atsakovė neturėjo pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti.¹⁴⁶

Dėl antrosios sąlygos. Byloje surinktais įrodymais nustatyta, kad ieškovės naudai buvo išduotas vekselis, kurio apmokėjimo termino pabaiga - 2018 m. gruodžio 20 d. Atsakovei Nr. 1 ir laiduotojui

¹⁴⁵ „Kauno apygardos teismas 2022 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „EDS PROJECTS v. UAB „Nova Via LT“, Kėdainių krašto kredito unija (bylos Nr. e2A-142-555/2022)“. Infollex praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 2 d., <https://www.infollex.lt/tp/2063344>, 1.3 punktas.

¹⁴⁶ *Ibid*, 25 punktas.

neapmokėjus vekselio nustatytu laiku, buvo išduotas vykdomasis įrašas, t. y. 2018 m. gruodžio 27 d. vekselis tapo vykdomuoju dokumentu. Išdavus vykdomąjį dokumentą ieškovė tapo ketvirtosios eilės pagal CK 6.930¹ straipsnio 1 dalies 4 punktą kreditore ir įgijo pirmenybės teisę prieš penktosios eilės kreditorius, t. y. prieš atsakovę Nr. 2. Akivaizdu, kad atsakovė Nr. 1 2018 m. gruodžio mėn. – 2020 m. liepos mėn., kai vykdė atsiskaitymus su atsakove Nr. 2, eiliškumo tvarka turėjo kreditorių, su kuriais turėjo atsiskaityti anksčiau negu su šia atsakove, ir tuo metu neturėjo finansinių galimybių atsiskaityti su visais penktosios eilės kreditoriais. Padaryto pažeidimo nepašalina aplinkybė, kad tuo laikotarpiu skolininkė savo pasirinkimu, panaudodama iš trečiųjų asmenų gautas lėšas, atsiskaitė dar su keliais tos pačios eilės kreditoriais, kadangi atsiskaitė ne su visais kreditoriais, su kuriais CK 6.930¹ straipsnyje nustatyta tvarka turėjo atsiskaityti. Tiksliau, tretiesiems asmenims įnešus lėšas į atsakovės atsakovės Nr. 1 sąskaitą, šios lėšos tapo šios atsakovės turtu, kurį panaudoti atsakovė turėjo laikydamasi įstatyme nustatytos tvarkos.¹⁴⁷

Teisėjų kolegijos vertinimu, įsipareigojimų vykdymas, kylančių iš tikslinės paskolos teisinių santykių, pats savaime neturi prioriteto prieš kitus mokėjimus. Be to, teisė vykdyti įsipareigojimus, kylančius iš su atsakove Nr. 2 sudarytų paskolos sutarčių, atsakovei Nr. 1 iškėlus restruktūrizavimo bylą taip pat nebuvo suteikta. Esant visoms CK 6.930¹ str. taikymo sąlygoms, nenustačius, kad pirmosios instancijos teismas, nustatydamas faktines aplinkybes, netinkamai taikė įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisykles ir (ar) neatskleidė bylos esmės, sprendimas paliktas nepakeistas.¹⁴⁸ Byloje ieškinys buvo patenkintas. Apeliacinės instancijos teismas papildomai nurodė, kad nagrinėjamos bylos atveju aplinkybių, kurios lemtų restitucijos netaikymą, nenustatyta, dėl to bylą nagrinėjęs teismas pagrįstai taikė restituciją natūra. Be to nurodė, kad grąžindamas šalis į pirminę padėtį, pirmosios instancijos teismas tinkamai taikė proporcingumo principą ir iš atsakovės priteisė tik tą sumą, kurią ši gavo pažeisdama CK 6.930¹ straipsnio, reglamentuojančio atsiskaitymo grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumą, tvarką.

Vertinant tiek pirmos, tiek antros instancijos procesinius sprendimus iš dalies yra pritartina apeliančios išsakytai pozicijai, kad nėra aišku kaip buvo nustatinėjamas trūkstamų lėšų dydis konkrečių mokėjimų atlikimo dienomis. Nors pirmos instancijos sprendime yra nurodyta, kad teismas nustatė lėšų trūkumo faktą, t. y. įmonės finansinė padėtis buvo sunki, tą pripažino ir pats atsakovės Nr. 1 atstovas, tą patvirtino ir įmonės banko sąskaitos duomenys. Tačiau nei pirmos, nei antros instancijos procesiniuose sprendimuose nėra įvardintos konkrečios sumos, kiek ginčytino mokėjimo dieną įmonė turėjo pradelstų mokėjimų, o kiek lėšų (pinigų sąskaitoje ir kasoje). Todėl natūralu, kad proceso dalyviams kyla abejonės

¹⁴⁷ Teismo nutartis, *supra note*, 145: 26 punktas

¹⁴⁸ *Ibid*, 27 punktas.

ar teismai tinkamai nustatė faktines aplinkybes. Iš kitos pusės, atsakovės nepateikė kitokio vertinimo ar įrodymų, kurie galėtų paneigti teismo konstatuotą aplinkybę, o tik formaliai teigia, jog neva teismas to nevertino. Be to, ginčytinų mokėjimų buvo atlikta ne vienas ir ne du, tiriamas laikotarpis yra ilgas, t. y. nuo 2018 m. gruodžio 20 d. iki 2020 m. birželio 22 d. Jau anksčiau buvo išaiškinta, kad nors sprendime „skaičiavimais nebuvo pagrįsta koks konkretus lėšų ir pradelstų mokėjimų procentinis santykis buvo konkrečių mokėjimų dienomis, nes nustatytas bendras santykis už laikotarpį, nedetalizuotas konkrečiomis datomis. Tokių duomenų neturėjimas pagrįstai netrukdė padaryti išvados, kad atsiskaitymo eiliškumas yra pažeistas, bet sutrukdė tinkamai taikyti restituciją“. Tad reikalinga išsamiau apžvelgti situaciją dėl restitucijos.

4. Dėl restitucijos

Iš prieš tai nagrinėtos situacijos matyti, kad Kauno apylinkės teismas 2021 m. spalio 12 d. sprendimu patikslintą ieškinį tenkino: pripažino atsakovės Nr. 1 atliktus ginčo mokėjimus, laikotarpiu nuo 2018 m. gruodžio 20 d. iki 2020 m. birželio 22 d., atsakovei Nr. 2, kurių bendra suma yra 28 583,52 Eur; taikė restituciją – įpareigojo atsakovę Nr. 2 atsakovei Nr. 1 grąžinti 28 583,52 Eur sumą; iš atsakovės Nr. 1 ieškovės naudai priteisė 28 583,52 Eur sumą¹⁴⁹.

Dažniausiai, restitucija dėl sandorio negaliojimo yra įvykdyto sandorio šalių grąžinimas į *status quo*. CK 6.145 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad išimtiniais atvejais teismas gali pakeisti restitucijos būdą arba iš viso jos netaikyti, jeigu dėl jos taikymo vienos iš šalių padėtis nepagrįstai ir nesąžiningai pablogėtų, kitos pagerėtų.¹⁵⁰

Kai kalbama apie restituciją CK 6.930(1) pagrindu, labai svarbus momentas - proporcingumo, protingumo, sąžiningumo, ekonomiškumo principų taikymas.

Teismai ne kartą akcentavo, kad „taikant restituciją grąžintinų lėšų dydis priklauso nuo skolininkės atsiskaitymų metu buvusio realaus finansinio pajėgumo ir pareigos atsiskaityti dydžio, įvertinant ir kitų kreditorių teises, jei restitucija būtų taikoma tik nuo teisinio ieškinio pagrindo, tai neatitiktų proporcingumo, protingumo, sąžiningumo, ekonomiškumo principų, sudarytų prielaidas pablogėti kreditoriaus turtinei padėčiai. Dėl to restitucija turi būti taikoma taikant proporcingumo principą ir iš skolininkės priteista tik ta suma, kurią ši gavo nesilaikant šio principo“.¹⁵¹

¹⁴⁹ Teismo nutartis, *supra note*, 145: 5 punktas.

¹⁵⁰ *Ibid*, 28 punktas.

¹⁵¹ Teismo nutartis, *supra note*, 4: 16 punktas.

Tam reikalinga atlikti skaičiavimus. Šiuo atveju, „skaičiavimais nebuvo pagrįsta, koks konkretus lėšų ir pradelstų mokėjimų procentinis santykis buvo konkrečių mokėjimų dienomis, nes nustatytas bendras santykis už laikotarpį“, nedetalizuotas konkrečiomis datomis. „Tokių duomenų neturėjimas pagrįstai netrukdė padaryti išvados, kad atsiskaitymo eiliškumas yra pažeistas, bet sutrukdė tinkamai taikyti restituciją. Tik žinant šį mokėtinų sumų ir turimų tam lėšų santykį kiekvieną konkrečią atsiskaitymo dieną, galima nustatyti, kokia turėjo būti taikoma tą dieną proporcija“.¹⁵²

Vienoje byloje¹⁵³ teismui nenustačius prieš tai minėtų proporcijų, byla buvo perduota nagrinėti iš naujo. Iš šios nutarties galima pamatyti, kaip tokios proporcijos yra konkrečiai nustatinėjamos.

Ieškovo pateikti duomenys patvirtina, kad 2015-07-09 ieškovė atsakovei sumokėjo 30 000 Eur, nors, įvertinus visų kreditorių reikalavimus, tą dieną ieškovė galėjo sumokėti tik 6 649,11 Eur (t. y. 16,447463 proc. nuo visos 40 426,37 Eur skolos sumos). Taigi 23 350,89 Eur suma sumokėta, pažeidžiant minėtą įstatyme įtvirtintą eiliškumą (CK 6.9301 str.). Tokiu būdu restitucija dėl šio pripažinto negaliojančiu sandorio (2015-07-09) turi būti taikoma šioje dalyje - 23 350,89 Eur suma.¹⁵⁴

2015-07-14 ieškovė atsakovei sumokėjo 5 000 Eur, kai, įvertinus visų kreditorių reikalavimus, tą dieną ieškovė galėjo sumokėti 17 596,40 Eur (t. y. 43,5270422 proc. nuo visos 40 426,37 Eur skolos sumos). Iš to seka, kad restitucijos taikyti dėl šio sandorio (2015-07-14) pagrindo nėra.¹⁵⁵ Tas pats buvo nustatyta ir dėl sekančio ginčo mokėjimo.

Iš prieš tai nagrinėtos situacijos, galima pastebėti, kad ieškinys buvo pareikštas tik todėl, kad atsakovei buvo nutraukta restruktūrizacijos byla, ir iš šios bylos duomenų, kreditoriai galėjo sužinoti įmonės tikrąją finansinę būklę. Tad įmonei nutraukus bankroto, restruktūrizacijos bylą, atsiranda kreditoriams galimybė ginti savo pažeistas teises atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo pagrindu.

Tačiau pažymėtina, kad yra dar vienas atvejas, kuris siaurina CK 6.930(1) str. taikymo galimybes ir kurio šiuo atveju teismai nepastebėjo. Be jau žinomų ir aptartų išimčių (bankroto, restruktūrizacijos bylos iškėlimo) CK 6.930¹ straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad atsiskaitymų eilę vykdymo proceso nustato kiti įstatymai. Bylos duomenimis nustatyta, kad notarė buvo išdavusi vykdomąjį įrašą išieškoti skolą iš vekselio davėjo (atsakovės) vekselio turėtojais (ieškovei). Ieškovė pateikė prašymą antstolei priimti vykdyti vykdomąjį įrašą. Užvesta vykdomoji byla. Nepaisant to, kad ieškovė yra pateikusi

¹⁵² Teismo nutartis, *supra note*, 4

¹⁵³ *Ibid*

¹⁵⁴ „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Šilo statyba“ v. UAB „Insima“ (bylos Nr. 2-697-828/2018)“, LITEKO, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 14 d.,

¹⁵⁵ *Ibid*.

vykdomąjį dokumentą, per daugiau nei pusantrų metų pagal vykdomąjį įrašą vykdomojoje byloje iš atsakovės nebuvo išieškota jokia skolos dalis, todėl buvo nuspręsta kreiptis į teismą su ieškiniu dėl sandorio pripažinimo niekiniu CK 6.930¹ str. pagrindu. Jei teismai būtų taikę CK 6.930¹ instituto prieš tai nurodytą išimtį, ginčytinas sandoris nebūtų pripažintas niekiniu. 2022 m. lapkričio 8 d. Lietuvos apeliacinis teismas šią išimtį pritaikė.

5. Ieškinių reiškimas CK 6.930¹ str. pagrindu, kai jau yra pradėtas vykdymo procesas

Iš Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutarties civilinėje byloje, matyti, kad kreditorė (ieškovė) kreipėsi į teismą su ieškiniu dėl skolininkės (atsakovės Nr. 1) 2020 m. liepos 31 d. atsiskaitymo su jos kreditore (atsakove Nr. 2) sandorio neteisėtumo. Ieškovės teigimu, paminėtas sandoris yra negaliojantis, nes buvo pažeista CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtinta atsiskaitymo su kreditoriais eiliškumo tvarka, prioritetą suteikiant vienai kreditorei – atsakovei Nr. 2.

Teismas konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad teismo nutartimi skolininkei buvo pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės dėl skolos priteisimo atsakovei Nr. 2. Laikinių apsaugos priemonių vykdymas buvo perduotas antstoliui. Ieškovė pagal išduotą vykdomąjį įrašą turėjo galiojantį vykdytiną reikalavimą atsakovei Nr. 1 dėl skolos sumokėjimo, kurį priverstine tvarka vykdė antstolis.¹⁵⁶

CK 6.930¹ straipsnio 3 dalis nustato išimtį, kad atsiskaitymų eilę *vykdymo proceso*, bankroto, restruktūrizavimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais *nustato kiti įstatymai*. Reikalavimų patenkinimo tvarka vykdymo procese įtvirtinta CPK 754 straipsnyje¹⁵⁷.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija konstatavo, kad nėra pagrindo ieškovės ieškinį tenkinti.¹⁵⁸

¹⁵⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje AERODYNE TECHNOLOGIES (FZE) v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija ir UAB „Andrikus“ (bylos Nr. e2A-774-516/2022)“, Infollex praktika, žiūrėta 2023 m. sausio 20 d., <https://www.infolex.lt/tp/2118642>, 29 punktas.

¹⁵⁷ *Ibid*, 28 punktas.

¹⁵⁸ *Ibid*, 34 punktas.

Peržiūrėjus aktualią teismo praktiką, galima susisteminti ir išskirti atvejus, kokiais atvejais negali būti taikomas CK 6.930(1) str. (žiūrint 2 lenetelę):

	Atvejai, kada negali būti taikomas CK 6.930(1) str.
1.	Priešpriešinių reikalavimų įskaitymo sandoriams;
2.	Kai įmonė yra nemoki;
3.	Kai įmonei iškelta bankroto byla;
4.	Kai įmonei iškelta restruktūrizacijos byla;
5.	Kai jau yra pradėtas vykdymo procesas.

2 lentelė. Teismų praktoje išskirti atvejai, kada negali būti taikomas CK 6.930(1) str.

Galima teigti, kad Lietuvoje teismų praktika formuojama taip, kad kreditorių teisių gynimo priemonės būtų atskirtos, kai įmonei jau iškelta bankroto byla ir kai ji dar nėra iškelta.

Teisės doktrinoje procesas, kai individualus kreditorius inicijuoja „*actio Pauliana*“ instituto ar jo analogų pagrindu bylą tuomet, kai dar nėra pradėtos teisinės skolininko nemokumo procedūros¹⁵⁹, vadinamas ordinariniu procesu. Tam, kad įvertinti Lietuvos teisės normą dėl pirmenybinio sandorio negaliojimo, kai įmonei dar nėra iškelta bankroto byla, reikalinga išanalizuoti užsienio valstybių patirtį. Bus analizuojama tokio reglamentavimo ypatumai Anglijoje, JAV, Nyderlanduose.

3.2. Kreditorių teisių gynimas ordinariniame procese užsienio valstybių patirtis

3.2.1. Anglija

Pirmenybinio sandorio ištakomis laikoma Anglijoje nagrinėta 1584 m. bankroto byla, kurioje buvo ginčijamas sandoris sudarytas po bankroto iškelimo. Praėjus keliems šimtmečiams pirmenybinis institutas pradėtas taikyti ir iki skolininko bankroto procedūrų sudarytiems pirmenybiniam sandoriams ginčyti. Buvo įvesta „gerųjų“ ir „blogųjų“ pirmenybinių sandorių samprata. Gerieji pirmenybiniai sandoriai buvo laikyti, tokie kuriais siekta išvengti bankroto įstatymų taikymo. Tiek dabar, tiek ir anksčiau pirmenybinių teisės normos Anglijoje institutas reikalavo domėtis skolininko motyvais, kurių

¹⁵⁹ I. Daubarienės disertacija, *supra note*, 8: 6 p.

vedamas jis sudarė ginčijamą sandorį, ir dėl kreditoriaus vykdyto spaudimo skolininkui padengti įsiskolinimą tam kreditoriui atliktą mokėjimą laikė teisėtu.¹⁶⁰

Anglijos teisėje nėra įtvirtintos galimybės ginčyti pirmenybinius sandorius ordinariniame procese. Teisės literatūroje šiuo aspektu pažymima, kad kreditorius gavęs mokėjimą iš faktiškai nemokaus skolininko, nelaikytinas nesąžiningu kontrahentu, kadangi jisai paprasčiausiai realizuoja savo teisę – atgauti skolą. Tol, kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, pavienis kreditorius neturi pareigos veikti atsižvelgdamas į kitų to skolininko kreditorių interesus.¹⁶¹

Iš to darytina išvada, kad Anglijoje nėra įsakmiai nurodyta, kad skolininkas privalo atlikti mokėjimus kalendorinio eiliškumo tvarka ar atsiskaityti pirmiausiai su labiausiai pažeidžiamais kreditoriais.

3.2.2. JAV

JAV teisėje pirmenybinių sandorių ginčijimo ordinariniame procese pagrindai yra itin riboti.

Šiuo metu sandorių nugynimo ieškinius ordinariniame procese JAV reglamentuoja Vieningas niekinių sandorių (įstatymas) aktas (ang. *Uniform Voidable transactions Act*) (toliau UVTA), anksčiau vadintas Vieningu nesąžiningo perdavimo aktu (UFTA), kuris sustiprina kreditorių apsaugą, suteikdamas teisių gynimo priemones tam tikriems skolininko sandoriams, kurie yra nesąžiningi skolininko kreditorių atžvilgiu. UVTA pirminis tikslas yra ginti kreditorius, kurių reikalavimo teisė į mokėjimą nėra užtikrinta. Šis aktas priimtas 1984 m. ir 2014 m. kiek papildytas laikomas bendrosios teisės dalimi ir galioja 22 valstijose iš 53.¹⁶²

UVTA 5 straipsnio b) dalies nuostatos leidžia kreditoriui per 1 metus, skaičiuojant nuo sandorio sudarymo dienos (UVTA 9 straipsnio c) dalis), ginčyti tam tikrus pirmenybinius sandorius, kai yra padengiama ankstesnė skola.¹⁶³

UVTA 5 straipsnio b) dalyje įtvirtintos sąlygos pirmenybiniam sandoriui ginčyti:

- 1) Kreditoriaus reikalavimas atsirado anksčiau, nei tas sandoris, kurį jis ginčija;
- 2) Pirmenybinis sandoris atliktas su skolininku susijusiu asmeniu;

¹⁶⁰ Armour, J.; Bennett, H. (editors). *Vulnerable Transactions in Corporate Insolvency*. Oregon: Hart Publishing, 2003, 127-129.

¹⁶¹ *Ibid*, 124.

¹⁶² Vieningos teisės komisijos pateikta informacija dėl UVTA, <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?CommunityKey=64ee1ccc-a3ae-4a5e-a18f-a5ba8206bf49>.

¹⁶³ Vieningas niekinių sandorių įstatymas, <https://www.uniformlaws.org/search?executeSearch=true&SearchTerm=Uniform+Voidable+transactions+Act&l=1>.

- 3) Skolininkas buvo faktiškai nemokus;
- 4) Skolininko kontrahentas tuo metu turėjo pagrįstą pagrindą manyti, kad skolininkas yra nemokus.

UVTA 1 straipsnio 8 punkte nurodyta, kokie asmenys yra laikyti susiję su skolininku (ang. Insider), t. y. jei skolininkas – juridinis asmuo, tai tos įmonės direktoriaus, pagrindinio akcininko, valdymo organo, giminaitis arba sutuoktinis ar partneris. Jei ne juridinis asmuo, tai tiesiog skolininko giminaitis arba sutuoktinis ar partneris.

Aiškinamajame rašte pateiktas toks pavyzdys: Įmonei esant nemokiai, jos direktorius perduoda įrangą savo motinai, perveda pinigus broliui ir pan. Toks bankrotas pripažintinas tyčiniu, nes jų interesai iškeliami į priekį, lyginant su kitais kreditoriais.¹⁶⁴

Žiūrint UVTA 2 straipsnį, Skolininkas yra nemokus, jei:

- 1) skolininko skolų suma yra didesnė už skolininko turto sumą;
- 2) Skolininkas, kuris paprastai nemoka skolininko skolų nuo tada, kai jos tampa mokėtinos.
- 3) Turtui pagal šį skirsnį nepriskiriamas turtui:
 - a) kuris buvo perduotas, paslėptas ar pašalintas siekiant sutrukdyti kreditoriams, juos vilkinti ar apgauti, arba kuris buvo perduotas taip, kad perdavimas pagal šį straipsnį būtų pripažintas negaliojančiu.
 - b) Turtas, kuris yra suvaržytas galiojančiu turto areštu.

Kreditorius gali sakyti, kad įmonė yra nemoki, jei jis nemoka skolų, kurių mokėjimo terminas yra suėjęs (*equity testas*). Teismas vertina proporciją, kiek yra skolų, kurios laiku nebuvo padengtos, tiek dėl kokių priežasčių tie mokėjimai skolininko nebuvo atliekami. Skolininkas siekdamas įrodyti, kad jis mokus turėtų įrodinėti *balance sheet* testo aspektu.¹⁶⁵

UVTA 8 straipsnio f) dalyje pabrėžta, kad Sandoris neturėtų būti nuginčytas, jei:

- 1) Skolininko kontrahentas suteikė tam skolininkui arba jo naudai naują vertę po ginčytino pirmenybinio sandorio, išskyrus tuos atvejus, kai naujoji vertė buvo užtikrinta galiojančiu įkeitimu;
- 2) jeigu toks sandoris atitiko įprastą skolininko ir su juo susijusio asmens verslo ar finansinių operacijų veiklą, arba
- 3) jei tai buvo padaryta sąžiningai stengiantis atkurti skolininko mokumą ir tuo tikslu perdavus užtikrintą dabartinę vertę bei ankstesnę skolininko skolą;

Toks reglamentavimas skatina su skolininku susijusius asmenis išlaikyti minėtą skolininką kaip rinkos dalyvį, bandant atkurti jo mokumą.

¹⁶⁴ UVTA aiškinamasis raštas.

<https://www.uniformlaws.org/search?executeSearch=true&SearchTerm=Uniform+Voidable+transactions+Act&l=1/>

¹⁶⁵ I.Daubarienės disertacija, *supra note*, 8: 97 p.

Pažymėtina, kad kai kurios JAV valstijos, kuriose galioja UVTA, 5 straipsnio b) dalies normą išvis yra atsisakiusios taikyti. Tai įvyko joms suabejojus dėl UVTA 5 straipsnio b) dalies normos teisinių pasekmių, kai patenkinus ieškinį ir pritaikius restituciją, turtas grąžinamas ne skolininkui, o skiriamas ieškinį pareiškusiam skolininko kreditoriui.

Sandoris dėl ankstesnės skolos padengimo, skolininko sudarytas su nesusijusiu asmeniu, ordinariniame procese negali būti nugincytas.

Tačiau UVTA 4 straipsnio a) dalies 1 punktas numato vieną atvejį dėl sandorio negaliojimo, kai nereikalaujama, kad skolininkas būtų nemokus ar tapęs toks dėl ginčijamo sandorio sudarymo. Tai faktiškai nesąžiningi sandoriai, kurie sudaryti skolininkui turint ketinimą užvilinti (ang. *delay*), apgauti (ang. *defraud*), sukliudyti (ang. *hider*) bet kuri kreditorių. Skolininkas sudarė sandorį, turėdamas iš anksto apgalvotą ketinimą padaryti tam tikrą skolininko turtą neprieinamą kreditoriams.

UVTA 4 straipsnio b) dalis sukonkretina prieš tai minėtą normą, pavyzdžiui skolininkas bandė nuslėpti sandorio sudarymo faktą, ginčijamu sandoriu perleistą turtą toliau valdo ir naudoja pats skolininkas, ginčijamą sandorį skolininkas sudarė su susijusiu asmeniu.

Apibendrinant galime teigti, kad JAV valstijose, kuriose priimtas UVTA, yra įtvirtinta galimybė per vienerius metus kreditoriui, turinčiam ankstesnę skolą, ginčyti pirmenybinius sandorius, tačiau tik tada, kai šis sandoris atliktas su skolininku susijusiu asmeniu, skolininkas sandorio sudarymo metu jau buvo nemokus. Tokiuose teisiniuose ginčiuose turi būti įvertintas ir kontrahento sąžiningumas, t. y. jo žinojimas, kad skolininkas yra nemokus. Jeigu kontrahentas įrodo, kad tai atitiko įprastą jo su skolininku verslo praktiką arba tokiu sandoriu buvo stengtasi atkurti skolininko mokumą, išlaikyti jį kaip rinkos dalyvį, teismas tokio sandorio nepripažįsta niekiniu.

Tik ginčijant sandorius dėl turto vientisumo, nereikalaujama, kad skolininkas būtų nemokus, kreditoriaus skola nebūtinai turi būti ankstesnė, nei ta kurią ginčija. Tačiau ieškovui būtina įrodyti, kad ginčijamą sandorį skolininkas sudarė turėdamas iš anksto apgalvotą ketinimą padaryti tam tikrą skolininko turtą neprieinamą jo kreditoriams.

Nyderlandų teisinis reglamentavimas nurodo, kad turi būti taikomi skirtingi institutai dėl pirmenybinių sandorių pripažinimo negaliojimo, kai skolininkui jau yra iškelta bankroto byla ir kai ji dar nėra iškelta.¹⁶⁶

Kai skolininkui nėra iškelta bankroto byla, kreditorius gali ginti savo pažeistas teises vadovaujantis Nyderlandų civilinio kodekso 3 knygos 45-48 straipsnių nuostatomis. Niekiniu sandoriu yra laikytinas tokiu, kurio sudaryti nebuvo privaloma, dar kitaip vadinamas savanorišku sandoriu. Tai toks sandoris, kurio mokėjimo terminas nebuvo suėjęs, jis dar nebuvo vykdytinas. Jei skolininkas padengė skolą, kurios terminas buvo suėjęs, ordinariniame procese laikomas teisėtu.¹⁶⁷

Jie mano, kad kreditorius gavęs mokėjimą iš faktiškai nemokaus skolininko, nelaikytinas nesąžiningu, kadangi jisai paprasčiausiai realizuoja savo teisę – atgauti skolą. Tol, kol skolininkui nėra iškelta bankroto procedūra, pavienis kreditorius neturi pareigos veikti atsižvelgdamas į kitų to skolininko kreditorių interesus. Situacija pasikeistų, jeigu skolininkui būtų paskelbtas bankrotas. Kalbant apie sandorius, kai juos gali ginčyti tik bankroto administratorius, kai jau iškelta bankroto byla, sudarytus iki bankroto, taikymo sritis yra platesnė nei savanoriško sandorio atveju, kadangi toks sandorių nugincijimas bus naudingas visiems kreditoriams.¹⁶⁸

Šio atribojimo idėja yra ta, kad skolininkas visada turi teisę įvykdyti savo vykdytiną prievolę nepaisant to, kad toks vykdymas akivaizdžiai išėikvos jo išteklius, kurie galėjo pasitarnauti kitų įsipareigojimų vykdymo tikslui. Iš esmės kreditorius neturi galvoti apie kitus, kai jis siekia patenkinti savo reikalavimą tam tikram skolininkui; kiekvienas kreditorius turėtų pasirūpinti savo skolos priverstiniu įvykdymu. Taigi trečioji šalis, galinti įrodyti, kad skolininkas, įvykdęs sandorį pagal prievolę, neturėtų bijoti, kad šis sandoris bus užginčytas¹⁶⁹. Tuo siekiama paskatinti kreditavimą įmonėms, kurios susidūrė su laikiniais finansiniais sunkumais.

Ieškinio senatis ginčijant pirmenybinius sandorius pagal Nyderlandų teisę yra treji metai, skaičiuojant nuo to laiko, kada apie atitinkamą žalingą sandorį buvo sužinota (CK 3 knygos 52 straipsnio 1 dalies c) punktas).¹⁷⁰

¹⁶⁶ Reinout D. Vriesendorp; Frans P. van Koppen Transactional Avoidance in the Netherlands. *International insolvency review*, 2000, Vol.9 (1), p. 48. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1107\(200021\)9:1<47::AID-IIR64>3.0.CO;2-W](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1107(200021)9:1<47::AID-IIR64>3.0.CO;2-W).

¹⁶⁷ *Ibid*

¹⁶⁸ *Ibid*

¹⁶⁹ *Ibid*

¹⁷⁰ Nyderlandų civilinis kodeksas; <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005291/2022-11-04>.

CK 3 knygos 45 str. yra nurodyta, kad norint ginčyti pirmenybinį sandorį ordinariniame procese, kreditorius (ieškovas) turi įrodyti:

1. Skolininkas, atlikdamas mokėjimą, kurio neprivalėjo atlikti, žinojo arba turėjo žinoti, kad dėl jo veiksmų patirs žalos vienas ar daugiau kreditorių, toks sandoris yra niekinis ir dėl jo panaikinimo gali kreiptis bet kuris nuo to nukentėjęs kreditorius, neatsižvelgiant į tai, ar jo reikalavimas atsirado prieš ginčo sandorį, ar po jo.
2. Kontrahentas žinojo arba turėjo žinoti, kad dėl jam atlikto mokėjimo nukentės vienas ar daugiau kreditorių.
3. Kreditorius, gindamas savo teises dėl išankstinio apmokėjimo, gali reikalauti, kad jam kontrahentas grąžintų tik tą dalį dėl kurios jisai patyrė žalą.

Iš šio straipsnio matyti, kad reikalinga įrodyti tiek skolininko, tiek kontrahento nesąžiningumą. CK 3 knygos 46 str. yra išvardintos šalių nesąžiningumo prezumcijos. Jeigu sandoris, dėl kurio nukentėjo vienas ar daugiau kreditorių, buvo atliktas per vienerius metus nuo ieškinio dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pateikimo dienos:

1. Kai yra sudengiamos nelygevertės skolos, nurašoma skola, t. y. skolininkas turėjo gauti daugiau nei kontrahentas sumokėjo,
2. Kai skolininkas siekia sumokėti arba sumoka skolą, kurios mokėjimo terminas nėra suėjęs;
3. Ginčijami sandoriai, skolininko sudaryti su susijusiais asmenimis.

Apibendrinant, pagal Nyderlandų teisės doktriną, pirmenybinio sandorio ordinariniame procese taikymo sritis turi būti siauresnė nei bankroto atveju, taikymas - ribotas, nes tokiu atveju sandorių nuginkijimas bus naudingas ne visiems kreditoriams, o tik vienam, kuris pareiškė ieškinį. Jei sandoris nėra sudarytas su susijusiu asmeniu ar jo mokėjimo terminas jau yra suėjęs, nors jis ir pirmenybinis, nėra galimybės jo nuginkčyti.

Užsienio valstybių patirties dėl pirmenybinių sandorių ordinariniame procese apibendrinimas:

- a) Anglijos teisėje nėra įtvirtintos galimybės ginčyti pirmenybinių sandorių ordinariniame procese, t. y. kai įmonei nėra iškelta bankroto procedūra. Tiek pagal Nyderlandų, tiek pagal Anglijos teisės doktriną, kontrahentas, gavęs mokėjimą iš faktiškai nemokaus skolininko, nelaikytinas nesąžiningu, kadangi jisai paprasčiausiai realizuoja savo teisę – atgauti skolą, ir neturėtų bijoti, kad šis sandoris vėliau bus užginčytas. Tol, kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, pavienis kreditorius neturi pareigos veikti atsižvelgdamas į kitų to skolininko kreditorių interesus. Tuo siekiama paskatinti kreditavimą įmonėms, kurios susidūrė su laikiniais finansiniais sunkumais.
- b) Nyderlandų ir JAV teisės doktrinos yra panašios tuo, kad kreditorius gali ginčyti sandorius ordinariniame procese per vienerius metus, skaičiuojant nuo sandorio sudarymo dienos. Teismas sandorį pripažįsta niekiniu tik tada, kai: šis sandoris atliktas su skolininku susijusiu asmeniu ir kontrahentas buvo nesąžiningas, t. y. žinojo, kad dėl jam atlikto mokėjimo nukentės vienas ar daugiau kreditorių.
- c) JAV atveju, be prieš tai minėtų sąlygų, teismas taip pat vertina ar skolininkas sandorio sudarymo metu jau buvo faktiškai nemokus, ar kreditoriaus reikalavimas atsirado anksčiau, nei tas sandoris, kurį jis ginčija, ar tai yra įprasta kontrahento su skolininku verslo praktika ir ar tokiu sandoriu buvo bandoma atkurti skolininko mokumą, išlaikyti jį kaip rinkos dalyvį. Jei nustatoma paskutinė sąlyga, sandoris nėra laikytinas niekiniu, t. y. numatyta galimybė išsaugoti pirmenybinį sandorį. Nyderlandų atveju, jei sandorio mokėjimo terminas jau yra suėjęs, nors jis ir pirmenybinis, tokio sandorio ginčyti negalima.

3.3. Atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo probleminių aspektų vertinimas

Vadovaujantis UNIDROIT principų išaiškinimais ar reikalavimas yra imperatyvusis, sprendžiama pagal konkretaus reikalavimo paskirtį, pobūdį ar sandorį pripažinus negaliojančiu bus pasiekti normos tikslai.

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad CK 6.930¹ straipsnio nuostatos paskirtis yra įvesti finansinę drausmę neturinčio pakankamai pinigų sumokėti visų skolų skolininko mokėjimų eiliškumo srityje¹⁷¹.

¹⁷¹ LAT nutartis, *supra note*, 4: 20 punktas.

LR CK 6.930¹ straipsnio atsiradimą sąlygojo siekis išvengti galimo ūkio subjektų piktnaudžiavimo, kuomet pastarieji, neatsiskaitę su darbuotojais, valstybės ar savivaldybių biudžetais bei kitais, socialiai jautriais kreditoriais, pirmiausia atsiskaito savo nuožiūra su kitais kreditoriais ir inicijuoja bankrotą. Taip pat, šio straipsnio projekto aiškinamajame rašte nurodyta, kad atsiskaitymų eiliškumo nustatymas turės teigiamos įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai, bei padės užtikrinti sąžiningą rinkos dalyvių pasitraukimą iš rinkos verslo nesėkmės atveju, taip pat sumažins tyčinio bankroto tikimybę. Kaip vieną iš šio straipsnio tikslų, įstatymo rengėjai nurodo, jog įstatymo norma tarnaus kaip verslo subjektus drausminanti ir prevencinė priemonė, įgalinanti geriau nustatyti tyčinio bankroto požymius.

LAT aiškindamas CK 6.930¹ straipsnio taikymo sąlygas įvardijo, kad ši norma skirta įmonėms, patiriančioms laikinių finansinių sunkumų – neturinčioms pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti. CK 6.930(1) straipsnis nereglamentuoja nemokios įmonės atsiskaitymų su kreditoriais tvarkos ir nėra skirtas bankrutuojančios įmonės ar jos kreditorių teisėms ginti. Ieškinius dėl sandorių pripažinimo niekiniais CK 6.930¹ straipsnio pagrindu (CK 1.80 str. 1 d.) turėtų reikšti kreditoriai (tie, kurie iš jų turėjo ankstesnius reikalavimus, nei skolininkė atliko ginčo mokėjimą (-us) kitai kreditoriui), bet ne tada, kai skolininkei iškelta bankroto, restruktūrizacijos byla.

Normos autoriai atvirai pabrėžė, kad CK 6.930¹ straipsnio taikymas yra aktualus, kai įmonės inicijuoja bankrotą, prieš tai pažeisdamos socialiai jautrių kreditorių teises (darbuotojų, valstybės).

Tam, kad įvertinti pažeidimo sunkumą, reikalinga nustatyti sandorio šalies motyvus, kodėl buvo sudarytas sandoris, bei kokius padarinius sukuria imperatyvo pažeidimas.

Įsigaliojus naujam Civiliniam Kodeksui, teisės doktrinoje, sandorio šalis pažeidusi atsiskaitymo eiliškumo tvarką, nebuvo laikoma nesąžininga, kadangi šalys veikė pagal verslo logiką.

Ilma Daubarienė savo disertacijoje yra nurodžiusi, kad „verslo operacijos, dėl kurių įmonė skolininkė gauna naudą, nes yra tęsiamas jos verslui reikalingų prekių tiekimas ar paslaugų teikimas, *actio Pauliana* aspektu negali būti laikomas nesąžiningais sandoriais. Priešingas traktavimas panaikina galimybę finansinių sunkumų turinčiai įmonei skolininkei tęsti ūkinę komercinę veiklą ir, iš įmonei naudingų sandorių gavus pajamų, siekti išlikti rinkoje“.¹⁷² I.Daubarienė savo išvalgą padarė remdamasi „*Cambridge law*“ žurnale išleistu Oxfordo universiteto straipsniu.

LAT atsižvelgiant į teisiškai susidariusią situaciją, kad būtų labiau apgintos kreditorių teisės, nubrėžė naują kryptį, kurios teismai turėtų laikytis sprendami dėl *actio Pauliana* pagrindu ginčijamo pirmenybinio sandorio šalių sąžiningumo, neužtenka pasakyti, kad šalys veikė pagal verslo logiką – siekė

¹⁷² I.Daubarienės disertacija, *supra note*, 8: 137 puslapis.

savo turtinių interesų patenkinimo, lemiamas argumentas turėtų būti sandorio būtinumas, jei sandoris būtų nesudarytas ar tai sukeltų analogiškas ar dar sunkesnes pasekmes, t. y. įmonė taptų nemoki.¹⁷³

Tokios pačios pozicijos laikosi ir JAV teismai vertindami ar skolininko sudarytas pirmenybinis sandoris laikytinas niekiniu.

Taigi, negalima teigti, kad visais atvejais, veiksmai, kai yra pažeidžiamas atsiskaitymų eiliškumas, yra toleruoti. Reikalinga išanalizuoti, kokių tikslų šalys siekė sudarydamos ginčytiną sandorį, ar asmeninės naudos sau, ar siekiant išsaugoti rinkos dalyvį. Patenkinus ieškinį dėl CK 6.930¹ straipsnio pažeidimo būtų patenkinti vieno kreditoriaus interesai, tačiau dėl to įmonei tapus nemokiai ir paskelbus jai bankrotą, nukentėtų žymiai platesnis ratas kreditorių, tame tarpe ir socialiai jautriausi kreditoriai, t. y. darbuotojai. Tokiu atveju nebūtų pasiekti CK 6.930¹ normos tikslai.

Oficialiame UNIDROIT principų komentare paaiškinta, kad tais atvejais, kai „imperatyvioji teisės norma tiesiogiai nenustato pažeidimo teisinių pasekmių sutarties galiojimui, teisėjas pirmiausiai turėtų įvertinti ar administracinių/baudžiamųjų sankcijų pakanka, kad būtų įvykdyta taisyklė, ir taip paremta mintis, kad sutartinės sankcijos nėra būtinos norint pasiekti privalomos taisyklės tikslą.“¹⁷⁴

Panašios pozicijos laikosi ir LAT. Jo nuomone, kad labiau apginti kreditorių teises, plėtoti ekonomiką, kad daugiau būtų sudaroma sutarčių, mažiau jų nugincijama, buvo pakeistas teisinis reglamentavimas. 2019 m. birželio 13 d. priimtas Lietuvos Respublikos Juridinių asmenų nemokumo įstatymas. Išėitis ne ginčyti sandorį, o bausti vadovą. Vadovo atsakomybė itin išaugo. JANĮ 13 str. 1 d. yra nurodyta, kad juridinio asmens vadovas privalo atlyginti žalą, t. y. naujai atsiradusius įsipareigojimus, nuo to laiko, kai pavėlavo kreiptis į teismą dėl bankroto/restruktūrizacijos iškelimo. Šio straipsnio 2 d. yra numatyta, kad teismas turi teisę apriboti juridinio asmens vadovo teisę nuo 1 iki 5 metų eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu. Dabar inicijuoti įmonei bankrotą gali ir kreditorius. Vadovaujantis JANĮ 4 str. 2 d. „kreditorius, kuriam prievolės įvykdymo terminas yra suėjęs“ turi teisę su pareiškimu kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo atsakovui. Prie pareiškimo turi būti pridėti dokumentai, patvirtinantys tinkamą JANĮ 8 straipsnio 1 ir 2 dalių bei 16 straipsnio 1 dalies 1 punkto įgyvendinimą (JANĮ 17 str. 2 d. 1 p.). Tai yra šalys pirmiausiai turi bandyti ginčą išspręsti ikiteismine tvarka, šalims nesusitarus, kreditorius per 3 mėn. gali kreiptis į teismą dėl restruktūrizavimo arba bankroto bylos iškelimo juridiniam asmeniui. Pareiškimе turi būti nurodytos priežastys, dėl kurių prašoma iškelti nemokumo bylą. Teismas klausimą

¹⁷³ LAT nutartis, *supra note*, 35: 20 punktas.

¹⁷⁴ Cuniberti, *supra note*, 48.

dėl įmonės nemokumo sprendžia ne formaliai, o atsižvelgiant į konkrečioje byloje nustatytas aplinkybes. Tiriama ar įmonė yra gyvybinga; jos veiklos specifika ir kitos aktualios aplinkybės.

Nustačius, kad įmonė iš ties yra nemoki, tikslas, kuo anksčiau įmonei iškelti bankroto bylą, kad būtų patenkinta, kuo daugiau kreditorinių reikalavimų, arba iškelti restruktūrizacijos bylą, kad sudaryti galimybę juridiniam asmeniui išlikti rinkoje.

Ir galiausiai, tik nustačius, kad įmonė piktnaudžiauja savo teise atsiskaityti su kreditoriais, būtų galimybė kreditoriams pareikšti ieškinį teisme dėl sandorio pripažinimo niekiniu, pažeidus imperatyvią CK 6.930¹ normą.

Dėl galimybės pareikšti prieš tai minėtą ieškinį. Teismai vietoj to, kad tirtų šalių sąžiningumą, sandorio sudarymo motyvus, siekiant civilinės apyvartos stabilumo, investicijų apsaugos, kad nebūtų pernelyg pažeistos skolininko teisės, susiaurino CK 6.930¹ straipsnio taikymo galimybes.

Sutiktina, tiek su užsienio teisės doktrina, tiek su LAT išaiškinimais, kad turi būti taikomi skirtingi institutai dėl pirmenybinių sandorių pripažinimo negaliojimo, kai skolininkui jau yra iškelta bankroto byla ir kai ji dar nėra iškelta. Pirmenybinio sandorio ordinariniame procese taikymo sritis turi būti siauresnė nei bankroto atveju, taikymas - ribotas, nes tokiu atveju sandorių nuginjimas bus naudingas ne visiems kreditoriams, o tik vienam, kuris pareiškė ieškinį.

CK 6.930¹ institutas neturėtų būti taikomas, kai įmonei iškelta bankroto, restruktūrizacijos byla, nes tokiu atveju kreditoriai efektyviai gali ginti savo pažeistas teises *actio Pauliana* pagrindu, kadangi vertinamas tiek šalių sąžiningumas, tiek sandorio būtinumas.

O kaip yra su teisių gynimu, kai yra pradėtas vykdymo procesas. Juk dažniausiai, nepavykus atgauti skolos ikiteisminiame procese, yra kreipiamasi į teismą dėl skolos priteisimo. Prisiteisus skolą, gaunamas vykdomasis dokumentas, kuris pateikiamas antstoliui dėl skolos išieškojimo. Tačiau ne retai antstolis nepajėgia išieškoti skolos, nes įmonė neturi turto, iš kurio būtų galima išieškoti. Pasitaiko atveju, kai įmonė nuomojasi turtą (automobilius, nekilnojamą turtą) iš sau palankios aplinkos (giminaičių ir pan.), kai disponuojama grynaisiais pinigais, kurie nėra apskaityti įmonės kasoje. Tokiu atveju, kreditoriai galėtų kreiptis su pareiškimu į teismą dėl bankroto bylos inicijavimo, siekiant iš rinkos pašalinti nesąžiningus juridinius asmenis. Kitas variantas, antstoliui nutraukus vykdomą bylą, kreiptis į teismą su ieškiniu dėl sandorių pripažinimo negaliojančiu CK 6.930¹ straipsnio pagrindu.

Apibendrinant galima teigti, kad tarp civilinės apyvartos stabilumo, investicijų apsaugos ir kreditorių interesų apsaugos turi būti pusiausvyra. Sandorio pripažinimas niekiniu CK 6.930¹ str. pagrindu gali būti pateisinamas tik esant išskirtinėms sąlygoms, pavyzdžiui, jei yra sąlygotas tyčiniu vienos iš sandorio šalies elgesiu (turi būti vertinamas sandorio šalių sąžiningumas, sandorio būtinumas).

IŠVADOS

1. Vadovaujantis UNIDROIT, DCFR ir PECL principais, kurie nustato taisykles vertinant normos imperatyvumą, prioritetas teikiamas sutarčių išsaugojimui bei viešųjų interesų užtikrinimui. Sutarties laisvės principas - būtina sėkmingo rinkos funkcionavimo bet kurioje valstybėje sąlyga, bet jis negali būti suabsoliutinamas. Turi būti siekiama išsaugoti tik tokį sandorį, kuris nepažeidžia viešosios tvarkos ir geros moralės. Jei pažeista įstatymo norma, taisyklė, tai nereiškia, kad sandoris automatiškai negalioja. Teisėjas yra skatinamas įvertinti ar įmanoma pasiekti normos tikslą ir kitomis priemonėmis, t. y. įvertinti gal užtenka administracinių sankcijų, žalos atlyginimo instituto, kad būtų įvykdyta taisyklė. Kitaip tariant, turi būti ginami tik sąžininga šalis arba trečiųjų asmenų interesai.
 - 1.1. Lietuvoje, siekiant apginti labiausiai pažeidžiamų kreditorių, kurių reikalavimo teisė į mokėjimą nėra užtikrinta, interesus, buvo sukurtas CK 6.930¹ institutas. 2017 m. LAT išaiškino, kad CK 6.930¹ straipsnio norma, kuri nustato atsiskaitymų su kreditoriais eiliškumą, yra imperatyvi, tai reiškia, kad sandoris sudarytas pažeidžiant šią normą laikytinas niekiniu (CK 1.80 str.), bei nustatė dvi grynai techninio pobūdžio šio instituto taikymo sąlygas: 1) turi būti nustatomas lėšų trūkumo faktas; 2) turi būti nustatyta, kad yra pažeistas arba atsiskaitymų eiliškumas pagal CK 6.930¹ str. 1 d., arba tvarka pagal CK 6.930¹ str. 2 d.
 - 1.2. Iš šio reglamentavimo matyti, kad nors 2015 m. pats LAT CK 1.80 str. išaiškino modernių *soft law* instrumentų kontekste ir tuo pagrindu pakeitė imperatyviųjų teisės normų pažeidimo padarinių sampratą - visais atvejais sprendžiant klausimą dėl sandorio naikinimo, turi būti atsižvelgiama į sandorio sudarymo priežastis, motyvus, tačiau LAT aiškindamas atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo instituto taikymo sąlygas kažkodėl to nepadarė ir iškilo grėsmė civilinės apyvartos stabilumui, skolininko teisėms, investicijų apsaugai.
2. LAT taikydamas CK 6.930¹ straipsnio normą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, manė, kad jeigu skolininkas atlikdamas mokėjimus pažeidė atsiskaitymų tvarką, jis laikytinas nesąžiningu. Tam, kad labiau apginti pažeistas kreditorių teises, ši koncepcija buvo pabandyta pritaikyti ir *Actio Pauliana* institute. LAT supratęs, kad kreditoriaus teisės negali būti suabsoliutintos, nesutiko su šia pozicija (*Actio Pauliana* atveju) ir nurodė, kad visgi turėtų būti vertinamas sandorio būtinumas, jei sandoris būtų nesudarytas ar tai sukeltų analogiškas ar dar sunkesnes pasekmes, t. y. įmonė taptų nemoki. Vietoj to, kad šią analogiją pritaikytų ir atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo institute, LAT tiesiog susiaurino CK 6.930¹ instituto taikymo sritį. Nors CK 6.930¹ instituto taikymas – ribotas, tačiau kreditoriams vis tiek išliko galimybė ginti savo pažeistas teises, jei nėra iškelta bankroto byla. Galimybės gintis skolininkui nėra.

3. Siekiant įvertinti Lietuvos teisinį reglamentavimą dėl LAT nustatytą CK 6.930¹ instituto taikymo taisyklių, buvo išanalizuota užsienio šalių patirtis šiuo klausimu. Užsienio literatūroje tokie sandoriai vadinami pirmenybiniai sandoriai ordinariniame procese (kai įmonei nėra iškelta bankroto byla). Ne visose šalyse kreditoriams yra suteikta teisė ginčyti tokius sandorius. Pavyzdžiui:
- 1) Anglija prioritetą teikia sutarčių išsaugojimui ir investicijų apsaugai. Jų manymu, jei būtų leista ginčyti pirmenybinius sandorius, ordinariniame procese, tai neskatintų kreditavimo įmonėms, kurios susidūrė su laikiniais finansiniais sunkumais.
 - 2) Tiek JAV, tiek Nyderlandai mano, kad tarp civilinės apyvartos stabilumo, ekonomikos ir kreditorių interesų apsaugos turi būti pusiausvyra. Pusiausvyros neužtikrinimas gali būti pateisinamas tik esant išskirtinėms aplinkybėms, pavyzdžiui, jei yra sąlygotas tyčiniu vienos iš sandorio šalies elgesiu (skolininkas sandorį sudarė su susijusiu asmeniu).
 - 3) Pagal JAV teisės doktriną, net ir toks sandoris gali būti pripažintas galiojančiu, jei kontrahentas įrodo, kad tokiu sandoriu bandė atkurti skolininko mokumą, išlaikyti jį kaip rinkos dalyvį.
 - 4) Taigi, vadovaujantis tiek UNIDROIT principais, tiek užsienio literatūra dėl pirmenybinių sandorių ordinariniame procese, nesutiktina su teismo pozicija, kad nustatant ar sandoris yra niekinis, nes pažeista atsiskaitymų eiliškumo tvarka, nėra vertinamas šalių, kontrahento sąžiningumas (nepagrįstai susiaurintos taikymo sąlygos). Tokiu atveju, nėra suteikiama galimybė sąžiningai sutarties šaliai išsaugoti sandorį. Vertinant ar sandorio šalis buvo sąžininga, reikalinga nustatyti jos motyvus, bei kokius padarinius sukuria imperatyvo pažeidimas.

PASIŪLYMAI

Sutiktina, tiek su užsienio teisės doktrina, tiek su LAT išaiškinimais, kad turi būti taikomi skirtingi institutai dėl pirmenybinių sandorių pripažinimo negaliojimo, kai skolininkui jau yra iškelta bankroto byla ir kai ji dar nėra iškelta.

Pirmenybinio sandorio ordinariniame procese taikymo sritis turi būti siauresnė nei bankroto atveju, taikymas - ribotas, nes tokiu atveju sandorių nugalinėjimas bus naudingas ne visiems kreditoriams, o tik vienam, kuris pareiškė ieškinį.

Ieškinio senaties terminas turėtų būti sutrumpintas. Lygiai toks pat kaip Actio Pauliana instituto atveju.

Siūlytina nustatyti tokias atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo instituto taikymo sąlygas:

- 1) Skolininkas yra susidūręs su laikiniais finansiniais sunkumais;
- 2) Kreditorius pažeidė atsiskaitymų eiliškumą arba tvarką, nustatytą CK 6.930¹ straipsnyje.
- 3) Pirmenybinis sandoris atliktas su skolininku susijusiu asmeniu ar kai dar nebuvo suėjęs mokėjimo terminas.
- 4) Skolininko kontrahentas tuo metu turėjo pagrįstą pagrindą manyti, kad skolininkas turi finansinių sunkumų.

Kreditorius gali sakyti, kad įmonė yra susidūrusi su finansiniais sunkumais, jei jis nemoka skolų, kurių mokėjimo terminas yra suėjęs.

Sandoris gali būti pripažįstamas niekiniu, jei skolininko veiksmai laikytini nesąžiningi kitų kreditorių atžvilgiu. Skolininko ir jo kontrahento veiksmai nėra laikytini nesąžiningi, jei tai išlaiko verslo subjektą rinkoje, išsaugomas jo mokumas.

Sutiktina su Nyderlandų ir Anglijos teisės doktrinos išaiškinimu, kad kreditorius, tiesiog atgavęs savo skolą, turi nebijoti, kad vėliau šis sandoris bus užginčytas. Kadangi priešingas reglamentavimas neskatina kreditų išdavimo įmonėms, kurios susidūrė su laikiniais finansiniais sunkumais.

Taip pat reikėtų sumažinti išimtis, kuriais atvejais CK 6.930¹ institutas dėl sandorio pripažinimo niekiniu, netaikomas, reikėtų palikti nemokumo atveju, kai įmonei yra iškelta bankroto byla ir restruktūrizacija.

Kol dar nėra pakeistas reglamentavimas ir jeigu jis nebus pakeistas, LAT galėtų praplėsti atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo instituto taikymo sąlygas, vadovaujantis UNIDROIT principais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. Žiūrėta 2023 m. kovo 4 d., <https://www.infolex.lt/ta/81200>.
2. Lietuvos TSR civilinis kodeksas. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1964, Nr. 19-138.
3. Lietuvos Respublikos Juridinių asmenų nemokumo įstatymas. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 12 d., 2023 m. vasario 25 d.: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/56df69a293fa11e9aab6d8dd69c6da66/asr>.
4. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 24 d., <https://www.infolex.lt/ta/118980:str11>.
5. CK 6.930¹ str. AIŠKINAMASIS RAŠTAS. Žiūrėta 2022 m. birželio 30 d., [file:///C:/Users/SERVER/Downloads/ANK+120,+590+str.+AI%C5%A0KINAMASIS+RA%C5%A0TAS%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/SERVER/Downloads/ANK+120,+590+str.+AI%C5%A0KINAMASIS+RA%C5%A0TAS%20(1).pdf)

Praktinė medžiaga:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga Nr. 29. Teismų praktika. 2008. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. birželio 30 d., <https://www.infolex.lt/tp/91331>.
2. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Languvita“ v. UAB „BET Invest“ (bylos Nr. E3K-3-231-684/2020)“. eTeismų praktika. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 24 d., <https://eteismai.lt/byla/65032702747858/e3K-3-231-684/2020>.
3. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje R. D., L. D. ir S. D. v. A. B., AB „Lietuvos draudimas“ (Nr. 3K-3-203-403/2020)“. eTeismų praktika. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://eteismai.lt/byla/174911548723186/3K-3-203-403/2020>.
4. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Kaprao“ v. UAB „Forumus 1“, UAB „Forumus 2“ ir UAB „Forumus 3“ (bylos Nr. E3K-7-115-469/2020)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. liepos 3 d., <https://www.infolex.lt/tp/1872211>.
5. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo LAT 2020 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Telšių kuras“ v. KU „Germanto lobis“ (bylos Nr. e3K-3-119-248/2020)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. liepos 19 d., <https://www.infolex.lt/tp/1868867>.
6. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Niskama“ v. UAB „GLASS CON“ (bylos Nr. e3K-7-278-469/2019)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. liepos 18 d., <https://www.infolex.lt/tp/1786611>.
7. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje BVŠĮ „Vilnius veža“ v. O. R. V., B. R. B., Vilniaus miesto savivaldybė ir UAB „Vilniaus viešasis transportas“ (bylos Nr. e3K-3-105-684/2019)“. eTeismų praktika. Žiūrėta 2023 m. vasario 26 d., <https://eteismai.lt/byla/52365139296147/e3K-3-105-684/2019>.
8. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus apygardos prokuroras, ginantis viešąjį interesą v. Nacionalinė žemės tarnyba prie ŽŪM, V. L.,

- V. L., Vilniaus miesto savivaldybės administracija (bylos Nr. e3K-3-41-969/2019)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2023 m. vasario 9 d., <https://www.infolex.lt/tp/1723826>.
9. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje S. D., R. D. ir L. D. v. A. B. ir AB „Lietuvos draudimas“ (Nr. 3K-3-30-1075/2019)“. eTeismų praktika. Žiūrėta 2023 m. vasario 24 d., <https://eteismai.lt/byla/54532125829915/3K-3-30-1075/2019>.
 10. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Telšių kuras“ v. KU „Germanto lobis“ (bylos Nr. e3K-3-458-687/2018)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. liepos 15 d., <https://www.infolex.lt/tp/1669191>.
 11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Pagrindinis ėjimas“ v. UAB „Lintera“ (bylos Nr. e3K-3-442-313/2018)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 2 d., <https://www.infolex.lt/tp/1666590>.
 12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje BUAB "Šilo statyba" v. UAB "Apastata" (bylos Nr. 3K-3-313-403/2018)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. liepos 17 d., žiūrėta 2022 m. liepos 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1629386>.
 13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje RUAB „Molesta“ ir UAB „Vėsa ir partneriai“ v. T. R. ir R. J. (bylos Nr. 3K-3-273-611/2018)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. liepos 18 d., <https://www.infolex.lt/tp/1605529>.
 14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Šilo statyba“ (atstovaujama bankroto administratorės UAB „Valdsita“) v. UAB „Insima“ (bylos Nr. 3K-3-176-219/2018)“. eTeismų praktika. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 13 d., <https://eteismai.lt/byla/134299358761063/3K-3-176-219/2018>.
 15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vevira“ v. R. S. (Nr. 3K-3-479-687/2017)“. eTeismų praktika. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/168892881823736/3K-3-479-687/2017>.
 16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje V. P. v. A. N. (Nr. 3K-3-499-403/2017)“, eTeismų praktika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 19 d., <https://eteismai.lt/byla/272244079223634/3K-3-499-403/2017>.
 17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Dargis“ v. „D&A Classicboats Ltd“, D. V., E. V. ir D. S. (bylos Nr. 3K-3-401-695/2017)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. liepos 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1537831>.
 18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Pagrindinis ėjimas“ v. UAB „Lintera“ bylos Nr. e3K-3-351-611/2017)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2023 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1529941>.
 19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „SNORAS Development“ v. M. M. ir kt. (bylos Nr. 3K-3-546-915/2015)“. eTeismų praktika. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/275484003091431/3K-3-546-915/2015>.
 20. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje bendrovė „Bradley Enterprises Limited“ v. BUAB „Metoil“ ir kt. (bylos Nr. 3K-3-582-916/2015)“. eTeismų praktika. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 27 d. <https://eteismai.lt/byla/97488662481582/3K-3-582-916/2015>.
 21. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB "LRG farmacija" v. UAB "Limedika" (bylos Nr. 3K-3-393/2012)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 1 d., <https://www.infolex.lt/tp/401036>.

22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Bildunga“ v. RUAB „Elektrotinklas“ (bylos Nr. 3K-3-204/2012)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 15 d., <https://www.infolex.lt/tp/376397>.
23. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kotesa“ prieš UAB „Autoera“ (bylos Nr. 3K-3-102/2011)“. eTeismų praktika. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 26 d., <https://eteismai.lt/byla/84967781094607/3K-3-102/2011>.
24. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje AERODYNE TECHNOLOGIES (FZE) v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija ir UAB „Andrikus“ (bylos Nr. e2A-774-516/2022)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2023 m. sausio 20 d., <https://www.infolex.lt/tp/2118642>.
25. „Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Kauno dujotiekio statyba“ v. N. B. ir P. S. (bylos Nr. e2A-288-464/2022)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 2 d., <https://www.infolex.lt/tp/2082461>.
26. „Šiaulių apygardos teismo 2022 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Granterma“ v. MB „Masala“ (bylos Nr. e2A-196-267/2022)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d., <https://www.infolex.lt/tp/2077490>.
27. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Z. V. v. P. V. ir I. V. (bylos Nr. 2A-215-450/2020)“. eTeismų praktika. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/4516805362891/2A-215-450/2020>.
28. „Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gilė gilė“ v. BUAB „Bajoras“ ir UAB „Launeva“ (bylos Nr. e2-595-603/2022)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 27 d., <https://www.infolex.lt/tp/2076683>.
29. „Kauno apygardos teismo 2022 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „EDS PROJECTS“ v. UAB „Nova Via LT“, Kėdainių krašto kredito unija (bylos Nr. e2A-142-555/2022)“. *Infolex* praktika. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 2 d., <https://www.infolex.lt/tp/2063344>.
30. „Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. vasario 9 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Sendvario parkas“ v. A. R., I. R., D. V., AB SEB bankui (bylos Nr. E2-569-265/2015). eTeismų praktika. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 26 d., <https://eteismai.lt/byla/152585906023882/e2-569-265/2015>.
31. „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Šilo statyba“ v. UAB „Insima“ (bylos Nr. 2-697-828/2018)“. LITEKO. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 14 d.

Specialioji literatūra:

1. Baranauskas, Egidijus, Inga Karulaitytė - Kvainauskienė, Julija Kiršienė, Vytautas Pakalniškis, Leonas Virginijus Papirtis, Daina Petrauskaitė, Ramutė Ruškytė, ir Pranciškus Stanislov Vitkevičius. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.
2. Daubarienė, Ilma. „Actio Pauliana instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai rinkos aspektai“. *Daktaro disertacija*, Mykolo Romerio universitetas, 2018. <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:33234384/datastreams/MAIN/content>.

3. Tamošiūnienė, Egidija, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas. „Juridinių asmenų nemokumo proceso veiksmingumo užtikrinimas“. *Teisė*, 116 (2020): 24–35, <https://repository.mruni.eu/handle/007/17018>.
4. Palevičienė, Solveiga, „Teismo diskrecijos ribos vertinant pasirinktų teisių gynimo būdų adekvatumą sutartiniuose ginčiuose“. Pranešimas LLM, 2016 m. spalio 21 d. https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/institutai/privatines-teises-institutas/2016-2017/FINAL.pranesimas.solveiga.ppt.
5. Chochrin, Tomas, „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas remdamasis soft law pakeitė imperatyviųjų teisės normų pažeidimo padarinių sampratą“. *Infolex*, 2015 m. balandžio 10 d. <https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=56657>.
6. Vanhara, Dominykas. „Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (Actio Pauliana) probleminiai aspektai“. *Juristas*, 11 (2009). <https://teisesgidas.lt/modules/sections/index.php?op=viewarticle&artid=234>.
7. Mikuckienė, Vilija. „Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese“. *Jurisprudencija*, 77/69 (2005): 33-40. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2949>.

Užsienio literatūra:

1. Nyderlandų civilinis kodeksas. Žiūrėta 2023 m. kovo 25 d. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005291/2022-11-04>.
2. JAV Vieningas niekinių sandorių įstatymas. Žiūrėta 2023 m. kovo 17 d., <https://www.uniformlaws.org/search?executeSearch=true&SearchTerm=Uniform+Voidable+transactions+Act&l=1>.
3. Armouras, Johnas, Howardas Bennettas. *Vulnerable Transactions in Corporate Insolvency*. Oregon: Hart Publishing, 2003.
4. Vogenauer, Stefan, *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)* (Cuniberti, Gilles, *Contracts infringing mandatory rules*). Oxford: Oxford university, 2015. 557-569.
5. International Institute for the Unification of Private Law, *UNIDROIT Principles* (UNIDROIT, 2010): 124-136. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 2 d. <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2010/397-chapter-3-validity-section-3-illegality/933-article-3-3-1-contracts-infringing-mandatory-rules>.
6. Vriesendorp, Reinout D.; Frans P. van Koppen. „Transactional Avoidance in the Netherlands“. *International insolvency review*, Vol.9 (1) (2000): 47-64. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1107\(200021\)9:1<47::AID-IIR64>3.0.CO;2-W](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1107(200021)9:1<47::AID-IIR64>3.0.CO;2-W).

ANOTACIJA

Teismas kas kart taikydamas teisės normas dėl pirmenybinio sandorio pripažinimo negaliojančiu, susiduria su civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų apsaugos konkurencija. Teismų formuojama praktika turi didelę reikšmę normoms, reglamentuojančioms sandorių nuginčijimą, nes jų pagrindu, normų apimtis itin išplečiama arba susiaurinama. Lyginamoji įvairių teisės sistemų analizė suteikia pagrindą įvertinti jų gerąją patirtį ir atitinkamai modernizuoti tam tikro instituto reglamentavimą.

Atlikus LAT nutarčių tiriamąją analizę paaiškėjo, kad nors dar 2015 m. LAT, modernių *soft law* instrumentų kontekste, pats išaiškino, kad norint sandorį pripažinti niekiniu, būtina įvertinti sandorio sudarymo motyvus, šalių sąžiningumą, tačiau 2017 m. to nepadarė, nustatydamas CK 6.930¹ str. taikymo sąlygas, norint pripažinti sandorį niekiniu. Tereikia nustatyti dvi, grynai techninio pobūdžio, sąlygas: įmonė ginčo mokėjimo dieną buvo susidūrusi su laikinomis finansinėmis problemomis ir ji pažeidė atsiskaitymų eilę pagal CK 6.930¹ str. Vėliau, iškilus pavojui civilinės apyvartos stabilumui, skolininko teisėms ir ekonomikai (toks reglamentavimas neskatinta kreditavimo įmonėms, kurios susidūrė su laikiniais finansiniais sunkumais), atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo instituto taikymo sritis buvo susiaurinta, o *Actio Pauliana* – taikymo sąlygos praplėstos. Dėl pastarojo LAT išaiškino, kad turėtų būti vertinamas sandorio būtinumas, jei sandoris būtų nesudarytas ar tai sukeltų analogiškas ar dar sunkesnes pasekmes, t. y. įmonė taptų nemoki. JAV, Nyderlandų teismai kitaip vertina ar pirmenybinis sandoris, sudarytas ordinariniame procese, - niekinis, t. y. atsižvelgiama tiek į šalių, tiek į kontrahento sąžiningumą, kokių tikslų jos siekė. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, Lietuvos reglamentavimas dėl CK 6.930¹ instituto atitinkamais klausimais yra tobulintinas.

Reikšminiai žodžiai: sandoris, pažeidžiantis imperatyvią teisės normą ir viešąją tvarką, kreditorių teisių gynybos būdai, atsiskaitymo eiliškumo pažeidimas, kaip sandorio negaliojimo pagrindas, pirmenybinis sandoris ordinariniame procese, teisinės pasekmės.

ANNOTATION

Every time the court applies legal norms regarding the recognition of a preferential transaction as invalid, it faces competition for the stability of civil turnover and the protection of creditors' interests. The practice formed by the courts is of great importance for the norms governing the dispute of transactions, because on their basis, the scope of the norms is greatly expanded or narrowed. A comparative analysis of various legal systems provides a basis for evaluating their good practices and modernizing the regulation of a certain institution accordingly.

After conducting an investigative analysis of the rulings of the LAT, it became clear that although in 2015, in the context of modern *soft law* instruments, the LAT itself clarified that in order to recognize the transaction as void, it is necessary to assess the reasons for entering into the transaction, the good faith of the parties, but in 2017 it did not do so, determining the conditions for the application of Art. 6.930¹ of the Civil Code (hereinafter – CC) to void the transaction. It is only necessary to establish two conditions of a purely technical nature: the company faced temporary financial problems on the day of the payment of the dispute and violated the order of payments according to Art. 6.930¹ of the CC. Later, when the stability of civil circulation, the debtor's rights and the economy were threatened (such regulation did not encourage credit companies that faced temporary financial difficulties), the scope of the institution of violation of the order of settlement was narrowed and the conditions of application of *Actio Pauliana* were expanded. Regarding the latter, the LAT explained that the necessity of the transaction should be assessed if the transaction was not concluded or if it would cause similar or even more severe consequences, that is, the company would become insolvent. The courts of the USA and the Netherlands have a different assessment of whether a preferential transaction concluded in an ordinary process is void, that is, they take into account both the parties' and the contractor's honesty and what goals they pursued. Thus, taking into account what has been said, the regulation of Lithuania regarding the Institute of CC 6.930¹ on relevant issues needs to be improved.

Key words: a transaction that violates the imperative rule of law and public order, ways of defending the rights of creditors, violation of the order of settlement as a basis for the invalidity of the transaction, preferential transaction in the ordinary process, legal consequences.

SANTRAUKA

Juridiniai asmenys, užsiimantys ūkine-komercine veikla sudarydami sandorius nusimato jų įvykdymo terminus ir jų pagrindu planuoja savo tolimesnę veiklą. Todėl labai svarbu laiku atgauti skolą. Pasitaiko nesąžiningų skolininkų, kurie siekia išvengti skolų grąžinimo. Atlieka mokėjimus savo nuožiūra, siekdamos savanaudiškų tikslų. Įstatymais, teismų praktika yra siekiama sukurti atitinkamus institutus kreditorių interesų apsaugai. *Actio Pauliana* institutas, gina kreditorių teises, kai įmonei iškelta bankroto byla. Lietuvoje sukurtas institutas - atsiskaitymų eiliškumo pažeidimas, kaip sandorių negaliojimo pagrindas, kuris gina kreditorių teises, kai įmonei nėra iškelta bankroto byla.

Teisės literatūroje pažymima, kad visi institutai, skirti kreditoriams nuo nesąžiningų skolininko veiksmų ginti, susiduria su atskirų asmenų – kreditoriaus, skolininko ir šį turtą įgijusio trečiojo asmens – interesų priešprieša, todėl šių institutų „reglamentavimas įvairiose valstybėse pasižymi bandymu suderinti tokias gintinas vertybes kaip teisinių santykių stabilumas, investicijų apsauga, sutarčių laisvė“¹⁷⁵. Tų vertybių pusiausvyra įtvirtinta atitinkamose prieš tai minėtų institutų taikymo taisyklėse.

Taigi, šiame darbe, pirmiausiai, išsiaiškinama institutų, suteikiančių teisę ginčyti pirmenybinius sandorius (CK 6.66 str. ir CK 6.930¹ str.), bei CK 1.80 str. taikymo taisyklės, jų taikymo problematika, ar yra kitose šalyse tokie institutai ir jei taip, kokios jų taikymo taisyklės. Tada, atliekamos trys lyginamosios analizės: 1) *Actio Pauliana* ir atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo institutų; 2) Lietuvos pirmenybinių sandorių, kai įmonei nėra iškelta bankroto byla, ir JAV, Nyderlandų, Anglų; 3) CK 6.930¹ str. ir 1.80 str. (remiantis UNDROIT principais), tam, kad išsiaiškinti ar Lietuvos teismai tinkamai nustatė atsiskaitymo eiliškumo pažeidimo instituto taikymo taisyklės ir ar jos užtikrina teisinių gėrių pusiausvyrą.

Atlikus lyginamąsias analizes, paaiškėjo, kad negalima daryti vienareikšmiškos išvados, kad Lietuvos teismų nustatytos CK 6.930¹ instituto taikymo taisyklės užtikrina teisinių gėrių pusiausvyrą. Viena vertus, LAT, nustatydamas reikalavimus sandorių ginčijimui CK 6.930¹ pagrindu, kreditorių teisių nesuabsoliutino, siekė teisinių santykių stabilumo, užtikrinti sutarčių laisvę. Kita vertus, nors CK 6.930¹ instituto taikymas ribotas, tačiau toks reglamentavimas neskatina ekonomikos. Nėra sukurtas mechanizmas, kurie užtikrintų skolininko ir kontrahento interesų apsaugos. Nėra vertinamas nei skolininko, nei kontrahento sąžiningumas. Taigi, atsižvelgiant į užsienio patirtį, Lietuvos reglamentavimas atitinkamais klausimais yra tobulintinas.

¹⁷⁵ I.Daubarienės disertacija, *supra note*, 8: 248.

SUMMARY

Legal entities engaged in economic and commercial activities, when concluding transactions, estimate their fulfillment deadlines and plan their further activities based on them. Therefore, it is very important to recover the debt on time. There are dishonest borrowers who seek to avoid debt repayment. Makes discretionary payments for selfish purposes. Laws and court practice aim to create appropriate institutions for the protection of creditors' interests. The *Actio Pauliana* institute defends the rights of creditors when a company is subject to bankruptcy proceedings. The institute created in Lithuania - violation of the order of settlements, as a basis for the invalidity of transactions, which protects the rights of creditors, when the company has not been filed for bankruptcy.

It is noted in the legal literature that all institutes designed to protect creditors from the debtor's unfair actions face conflict between the interests of individual persons - the creditor, the debtor and the third party who acquired this property, therefore, "the regulation of these institutes in various countries is characterized by an attempt to harmonize such defensible values as stability of legal relations, protection of investments, freedom of contracts"¹⁷⁶. The balance of those values is enshrined in the relevant rules of application of the aforementioned institutes.

Thus, in this work, first of all, the rules of application of institutes granting the right to challenge preferential transactions (Art. 6.66 of the CC and Art. 6.930¹ of the CC) and Art. 1.80 of the CC are clarified, the problems of their application, whether there are such institutes in other countries and, if so, what are the rules of their application. Then, three comparative analyzes are carried out: 1) *Actio Pauliana* and institutes of violation of settlement order; 2) Lithuanian preferential transactions, when the company has not been filed for bankruptcy, and the USA, Netherlands, England; 3) Art. 6.930¹ and Art. 1.80 of the CC (based on the principles of UNDRUIT), in order to find out whether the Lithuanian courts have properly established the rules for the application of the institute of violation of settlement order and whether they ensure a balance of legal benefits.

After performing the comparative analyses, it became clear that it is not possible to draw an unequivocal conclusion that the rules of application of the Institute of CC 6.930¹ established by the Lithuanian courts ensure a balance of legal benefits.

On the one hand, the LAT, establishing the requirements for the dispute of transactions on the basis of CC 6.930¹, did not make the rights of creditors absolute, but aimed at the stability of legal relations and to ensure the freedom of contracts. On the other hand, although the application of the CC

¹⁷⁶ I. Daubarienė's dissertation, *supra note*, 8: 248.

6.930¹ institute is limited, such regulation does not stimulate the economy. No mechanisms have been created to ensure the protection of the debtor's and the counterparty's interests. The honesty of neither the debtor nor the counterparty is assessed. Thus, taking into account foreign experience, Lithuanian regulations on relevant issues need to be improved.